

Kaupunkilomalla vai tunturiluonnossa?

Kotimaisten matkailijoiden näkemyksiä ja toiveita lappilaisesta matkailukeskusympäristöstä

Liisa Tyrväinen, Harri Silvennoinen, Eija Hasu & Jari Järviluoma

Metlan työraportteja / Working Papers of the Finnish Forest Research Institute -sarjassa julkaistaan tutkimusten ennakkotuloksia ja ennakkotulosten luonteisia selvityksiä. Sarjassa voidaan julkaista myös esitelmää ja kokouskoosteita yms.

Sarjassa ei käytetä tieteellistä tarkastusmenettelyä.

Sarjan julkaisut ovat saatavissa pdf-muodossa sarjan Internet-sivuilta.

<http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/>
ISSN 1795-150X

Toimitus

PL 18
01301 Vantaa
puh. 010 2111
faksi 010 211 2101
sähköposti julkaisutoimitus@metla.fi

Julkaisija

Metsäntutkimuslaitos
PL 18
01301 Vantaa
puh. 010 2111
faksi 010 211 2101
sähköposti info@metla.fi
<http://www.metla.fi/>

Tekijät Tyrväinen, Liisa, Silvennoinen, Harri, Hasu, Eija & Järviluoma, Jari			
Nimeke Kaupunkilomalla vai tunturiluonnossa – Kotimaisten matkailijoiden näkemyksiä ja toiveita lappilaisesta matkailukeskusympäristöstä			
Vuosi 2011	Sivumäärä 54	ISBN 978-951-40-2283-8 (PDF)	ISSN 1795-150X
Yksikkö / Tutkimusohjelma / Hankkeet Rovaniemi / HYV / 3463 Matkailun ja virkistyskäytön merkitys maaseudun maisemassa ja elinkeinoelämässä			
Hyväksynyt Seija Tuulentie, vanhempi tutkija, 10.02.2011			
Tiivistelmä <p>Tutkimuksen tavoitteena oli tuottaa tietoa matkailijoiden näkemyksistä lappilaisesta matkailukeskusympäristöstä matkailukeskusten suunnittelua varten. Työssä tarkasteltiin erityisesti suomalaisten matkailijoiden kokemuksia ja odotuksia loma-asumisen kestävydestä. Lisäksi selvitettiin miten tärkeitä kestävä matkailun osatekijät ovat matkailijoille ja miten valmiita he ovat itse toteuttamaan kestävä matkailua. Matkailijakysely toteutettiin Metlan ja Aalto-yliopiston yhteistyönä vuosina 2009 ja 2010. Kyselyyn vastasi yhteensä 745 kotimaista matkailijaa.</p> <p>Suomalaiset arvostavat pienimuotoista majoitusta ja luonnonläheisyyttä majoittumisen yhteydessä. Luonnonläheisyyden kokemiseen vaikuttavat ikkunanäkymät ja majoituskohteen lähiympäristön laatu. Matkailijoiden toiveet majoituskohteen rauhasta ja luonnonläheisyydestä ovat jossain määrin ristiriidassa matkailukeskuksen tiiviin maankäyttötavoitteen kanssa. Tuulivoiman sopivuuteen matkailualueille suhtauduttiin varauksellisesti sen maisemavaikutusten vuoksi. Matkailijat olivat melko valmiita säästämään ympäristöä ja tukemaan paikallista kulttuuria ja taloutta. Oman auton käyttöön liittyviin rajoituksiin suhtauduttiin sen sijaan varauksellisesti. Levin asiakkaat hyväksyivät tiiviin rakentamisen ja tuulivoiman paremmin kuin Ylläksen asiakkaat.</p> <p>Kotimaiset matkailijat muodostavat vielä valtaosan Lapin tunturikeskusten matkailijavirroista. Matkailuympäristöjen suunnittelussa ja rakentamisessa on tärkeää säilyttää fyysisessä ympäristössä ne matkailijalle tärkeät ominaisuudet, jotka ovat olleet keskeisiä kohteen valinnassa. Osalle asiakkaista näitä laatuja ovat juuri luonto ja rakentamisen suhteellinen väljyys. Se, miten ja kenelle matkailukeskuksia kehitetään, vaikuttaa paitsi nykyisen asiakaskunnan säilymiseen myös ympäröivien alueiden luonnon käyttötäpoihin ja palvelujen kysyntään.</p>			
Asiasanat Matkailukysyntä, matkailijoiden asumis- ja ympäristöpreferenssit, matkailukeskusten kaavoitus ja rakentaminen, matkailualueiden maankäyttö			
Julkaisun verkko-osoite http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/2011/mwp190.htm			
Tämä julkaisu korvaa julkaisun			
Tämä julkaisu on korvattu julkaisulla			
Yhteydenotot Liisa Tyrväinen, Metsäntutkimuslaitos, Rovaniemen toimipaikka, PL 16, 96301 Rovaniemi. Sähköposti liisa.tyrvainen@metla.fi			
Muita tietoja			

Sisällys

Alkusanat	5
1 Johdanto.....	6
1.1 Tutkimuksen tavoite	6
1.2 Lapin matkailun ja matkailukeskusten kehityspiirteet	7
1.3 Kotimainen matkailija kakkosasukkaana	13
1.4 Matkailukeskusympäristöihin liittyvät preferenssit	15
2 Aineisto ja menetelmät.....	17
3 Kyselyn ja kuva-arviointien tulokset.....	19
3.1 Taustatietoja matkailijoista ja matkasta.....	19
3.2 Majoittuminen ja majoituspaikkaan liittyvät toiveet.....	21
3.3 Ulkoiluharrastukset.....	28
3.4 Kestävä matkailun merkitys asiakkaille	29
3.5 Matkailukeskuksen rakennettua ympäristöä koskevat kuva-arvioinnit.....	32
3.5.1 Energiantuotanto	32
3.5.2 Viherrakentaminen	33
3.5.3 Majapaikan ikkunanäkymät	34
3.5.4 Matkailukeskuksen rakentaminen	35
3.6 Vapaamuotoiset kommentit	36
3.7 Levin ja Ylläksen matkailukeskuksiin majoittuneiden vertailut	37
4 Tulosten tarkastelu	42
4.1 Taustatiedot.....	42
4.2 Majoittuminen	43
4.3 Ulkoiluharrastukset.....	45
4.4 Kestävä matkailu	45
4.5 Rakentaminen ja rakenteet matkailukeskuksen lähi- ja kaukomaisemassa	46
4.6 Ylläs-Levi vertailu.....	47
5 Johtopäätökset	48
Kirjallisuus	51

Alkusanat

Tässä tutkimuksessa selvitettiin matkailijoiden kokemuksia ja odotuksia loma-asumisen kestävydestä. Matkailijakysely toteutettiin Metlan ja Aalto-yliopiston yhteistyönä vuosina 2009 ja 2010. Tutkimus oli osa laajempaa TEKESin ja yritysten rahoittamaan MATKA-hanketta, jossa tutkittiin millaisin yhdyskuntasuunnittelun keinoin kyetään vastaamaan kestävä kehityksen haasteisiin matkailualueilla. Hankkeen laajempana tavoitteena on ollut kehittää kriteerejä ja toimintatapoja, joita voi käyttää kestävä, pohjoisen matkailualueen suunnittelussa. Yksi tutkimuksen keskeisistä kysymyksistä on ollut, miten energiaratkaisut ja vaihtoehtoisten energiajärjestelmien vaikutusten arviointi kytetään aluesuunnitteluun.

Osallistumis- ja vaikutusmahdollisuudet ovat osa kestävä yhdyskuntaa. Matkailualueiden suunnittelussa haasteena on erilaisten ja joskus ristiriitaisten tavoitteiden yhteensovittaminen. Matkailualueiden suunnittelussa ja rakentamisessa on tärkeää tietää erilaisten matkailijaryhmien odotuksista ja toiveista. Asukkaiden, matkailijoiden, matkailualan toimijoiden ja eri asiantuntijoiden sujuva yhteistyö on keskeinen osa kestävä matkailualueita.

Matkailijakyselyn suunnittelivat professori Liisa Tyrväinen ja tutkija Harri Silvennoinen Metlasta, Eija Hasu Aalto yliopiston arkkitehtuurin laitokselta ja tutkija Marja Uusitalo Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskuksesta. Kuva-arvioinneissa käytetyt havainnekuvat teki tutkija Eija Hasu. Kyselyaineiston keräsivät metsätalousinsinöörit Jouni Puoskari ja Aarno Niva, ja aineiston tallensi ohjelmoija Raija Vainio. Aineiston analyysistä vastasi tutkija Harri Silvennoinen. Tutkimusmestari Sirkka Tapaninen taittoi tutkimusraportin.

Haluan raportin kirjoittajien puolesta lämpimästi kiittää tutkimuksen rahoittajia, tutkimusaineiston keruuseen myönteisesti suhtautuneita paikallisia yrityksiä, kyselyyn vastanneita matkailijoita ja kaikkia tutkimuksen toteutuksessa mukana olleita henkilöitä. Erityiskiitokset hankkeen johtaja TkT Aija Staffansille ja MATKA-hankkeen tutkimusryhmälle hyvästä ja inspiroivasta yhteistyöstä.

Vantaalla 28.2. 2011

Liisa Tyrväinen

1 Johdanto

1.1 Tutkimuksen tavoite

Matkailututkimuksissa sen paremmin kuin matkailukeskusten maankäyttöä ohjaavien kaavojen taustaselvityksissä ei ole tarkasteltu juurikaan matkailijoiden käsityksiä hyvästä matkailukeskusympäristöstä. Tämä on hieman erikoista sikäli, että matkailukeskukset rakennetaan pääasiassa matkailijoita varten. Matkailukeskusten suunnittelussa on ilmeisesti pidetty riittävänä tukeutumista matkailuyrittäjien, konsulttien ja muiden matkailijoiden mieltymyksistä perillä olevien tahojen näkemyksiin. Matkailukeskusympäristöjä asiakasnäkökulmasta käsittelevien tutkimusten vähäisyys voi osittain johtua myös siitä, että keskusten rakennetun ympäristön laatu koetaan toisijaiseksi verrattuna tunturikeskuksia kehystävän lappilaisen luonnon ja erilaisten ulkoiluaktiiviteettien vetovoimaisuuteen (ks. Jokimäki & Kaisanlahti-Jokimäki 2007, s. 10).

Matkailualueiden kehittämisessä matkailijaa ei suunnittelukäytännöissä ole nähty suunnittelun osapuolena vaan asiantuntijasuunnittelun kohteena, jonka tarpeita koulutetut asiantuntijat tulkitsevat. Niinpä matkailun kapasiteetin kasvua tukevien infrastruktuuri- ja maankäyttöpäätösten on katsottu ajavan yleistä – myös matkailijoiden – etua, kun mitattavaa tietoa erilaisten matkailijaryhmien preferensseistä ei ole ollut saatavilla.

Matkailukeskusten kestävä kehityksen kannalta matkailijoiden mielipiteiden systemaattinen kuuleminen ja huomiointi on kuitenkin ensiarvoisen tärkeää. Matkailukeskus ei pitkällä aikavälillä voi säilyttää kilpailuasemaansa, mikäli kasvava osa matkailijoista tulkitsee keskuksen rakennetun ympäristön epäesteettiseksi ja laadultaan riittämättömäksi. Matkailun kestävyuden yhteydessä onkin puhuttu visuaalisesta kantokyvystä, joka ylittyy, jos matkailukeskus on paisunut niin suureksi, että rakentaminen ja luonnon kuluminen ovat alkaneet merkittävästi heikentää keskuksen maisemakuvaa ja vetovoimaa (Uusitalo & Rantala 2005, s. 56). Toisaalta on huomattava, että muiden kantokyvyn osa-alueiden tavoin myös visuaalinen kantokyky määrittyy jatkuvasti suhteessa matkailun kehitysprosessiin, eikä sen taso ole ennalta määritelty (Saarinen 1998, s. 22). Matkailukeskuksen visuaaliseen kantokykyyn voidaan toisin sanoen vaikuttaa aktiivisesti etsimällä erilaisia toimintamalleja ja toteutustapoja, jotka vastaavat mahdollisimman hyvin matkailijoiden mielikuvaa viihtyisästä matkailukeskusympäristöstä. Viihtyisäksi koettu ympäristö tukee matkailutoimialaa, jonka tulonmuodostus nojaa moniaististen elämysten syntyyn (Tarssanen & Kylänen 2004).

Tämän tutkimuksen tavoitteena on tuottaa matkailukeskusten suunnittelua palvelevaa tietoa matkailijoiden näkemyksistä lappilaisesta matkailukeskusympäristöstä. Tässä yhteydessä matkailukeskusympäristöllä viitataan nimenomaan keskusten rakennettuun ympäristöön ja lähiluontoon, ei matkailukeskusten toiminnallisiin alueisiin kokonaisuudessaan. Tutkimuksen erityisenä huomion kohteena ovat suomalaisten matkailijoiden käsitykset luonnon ja rakennetun ympäristön suhteesta matkailukeskusympäristössä. Tähän liittyen tutkimuksessa kysytään, miten luonnollisen ja rakennetun suhde näkyy:

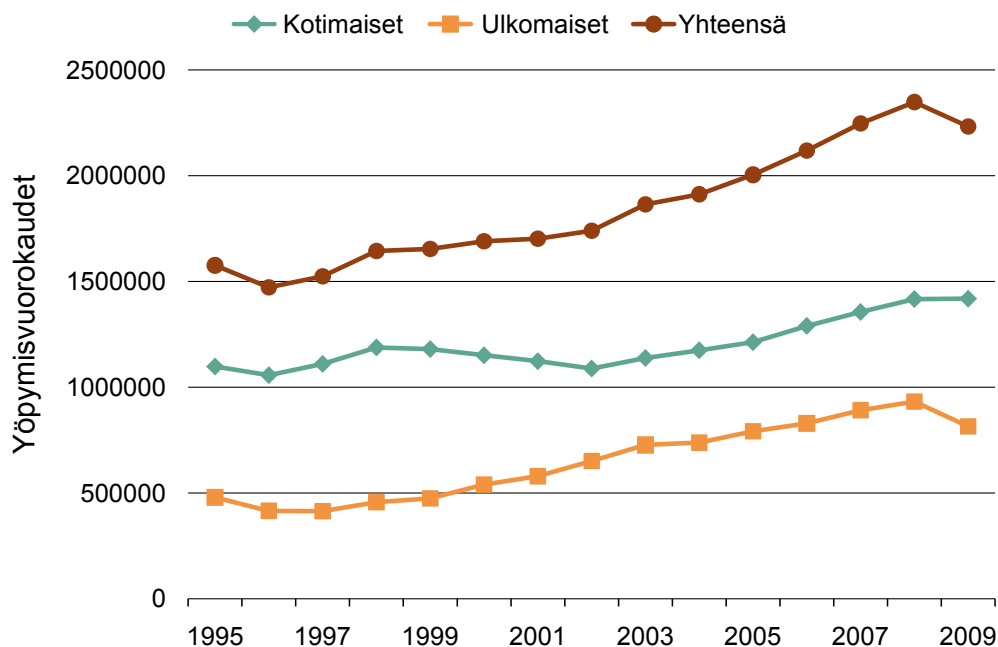
- matkailijoiden majoituspaikkaan ja sen ikkunanäkymiin liittyvissä toiveissa,
- matkailukeskusten rakentamisväljyyden/rakennustehokkuuden sopivuudessa,
- majoituspaikan viherrakentamista ja kasvillisuuden käyttöä koskevissa preferensseissä sekä
- suhtautumisessa tiettyjen energiantuotantotapojen maisemavaikutuksiin.

Edellisten kysymysten lisäksi tutkimuksessa tarkastellaan myös yleisemmin kestäväää matkailua selvittämällä, miten tärkeinä matkailijat pitävät tiettyjä kestävään matkailun osatekijöitä ja miten valmiita he ovat itse toteuttamaan kestäväää matkailua.

1.2 Lapin matkailun ja matkailukeskusten kehityspiirteet

Viimeisen 15 vuoden aikana Lapin matkailu on kasvanut tasaisesti aina vuoteen 2008 asti, jolloin maailmantalouden taantuma taittoi matkailun pitkään jatkuneen nousutrendin (kuva 1). Vaikka täysin vertailukelpoisia tilastotietoja Lapin matkailukysynnästä ei ole käytettävissä 1990-luvun puolesta välistä taaksepäin, on matkailun kehitys ollut nopeaa jo ennen 1990-luvun lamakautta varsinkin 1980-luvun ”hulluina vuosina”. Lapin suosion kasvu matkailukohteena on perustunut – ja perustuu edelleen – alueen luonnonympäristön vetovoimaisuuteen ja luontoaktiiviteetteihin, joiden ympärille on vuosien saatossa rakennettu mittavia palveluvarustuksia yksityisin ja osin myös julkisin varoin.

Matkailun volyymin kasvun myötä toimialan aluetaloudelliset vaikutukset ovat nousseet huomattaviksi. Etenkin matkailukeskuskunnissa matkailu on merkittävä työllistäjä ja tulonlähde ja sen vaikutukset heijastuvat välillisesti myös matkailusektorin ulkopuolelle muun muassa rakennustoimintaan ja vähittäiskauppaan (esim. Vatanen ym. 2006). Koko maakunnan matkailutulo oli vuonna 2007 Lapin liiton arvion mukaan 567 miljoonaa euroa ja työllistävä vaikutus 4 267 henkilötyövuotta (Lapin liitto 2009, s. 29).

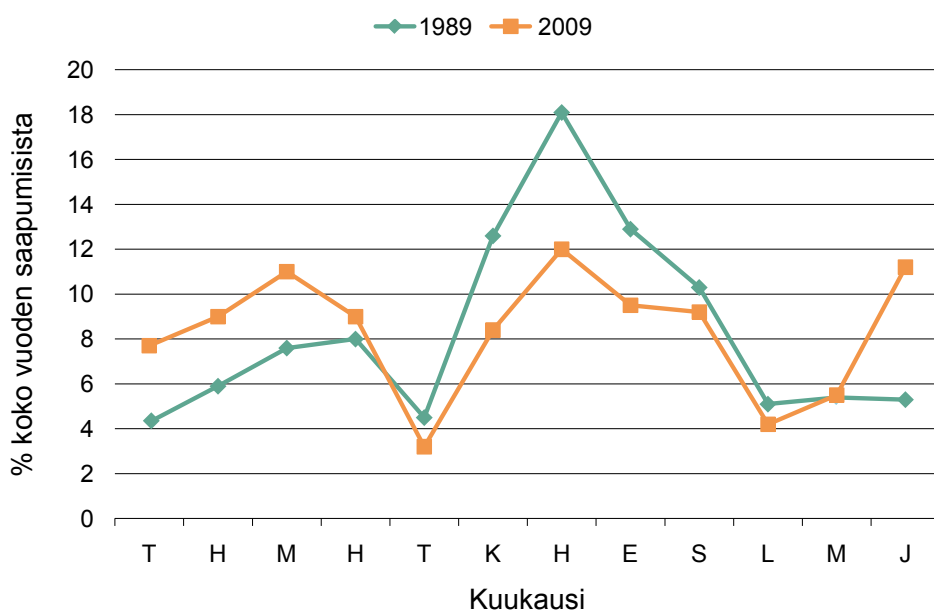

Kuva 1. Rekisteröityjen yöpymisvuorokausien kehitys Lapissa 1995–2009 (Tilastokeskus 2010).

Eräs silmiinpistävä piirre Lapin matkailukehityksessä on ollut voimakas kansainvälistyminen. Kun vuonna 1989 Lapin majoitusliikkeissä ulkomaisten yöpymisten osuus oli 19 prosenttia (Tilastokeskus 1990), oli vastaava osuus vuonna 2009 noin 36 prosenttia. Nykyisin siis yli kolmannes Lapissa rekisteröidystä majoituksesta on peräisin ulkomaisesta kysynnästä. Kansainvälisessä matkailussa Lapin tärkeimpiä lähtömaita ovat Iso-Britannia, Saksa, Ranska ja Venäjä. Alkaneella vuosituhanella Lapin matkailun kasvu on ollut erityisen nopeaa Iso-Britannian, Ranskan ja hieinan myöhemmin Venäjän markkinoilla. Vuonna 2009 talouskriisi laski kansainvälisten matkailijoiden määrää kaikilla merkittävimmillä markkina-alueilla (Tilastokeskus & Lapin liitto 2010). Lapissa kokonaisyöpymiset laskivat 4,5 %. Selvimmin lama näkyi joulumatkailussa: Lappiin saapuvien joulumatkailijoiden määrä pieneni lähes 25 % jouluna 2009. Saksasta ja Ranskasta saapuvien matkailijoiden määrä pieneni kaikkiaan vuonna 2009 noin viisi prosenttia ja Venäjältä vain kaksi prosenttia (Lapin liitto 2011).

Lapin matkailulle on leimallista sesonkiluonteisuus. Matkailusesongit jaotellaan usein karkeasti kevättalveen, kesään, ruskakauteen ja joulunseutuun, joihin jokaiseen liittyy omanlaisiaan vetovoimatekijöitä ja matkailuaktiviteetteja. Matkailun sesonkiluonteisuudessa on viime vuosikymmeninä ollut yleislinjana lumisen ajan merkityksen kasvu suhteessa lumettomaan kauteen. Matkailukysyntä on kohdistunut talveen ja ulkomaisen kysynnän osalta erityisesti joulunseutuun. Intensiivisistä pyrkimyksistä huolimatta Lapin kesän tuotteistamisessa ei ole onnistuttu kehittämään moottorikelkkailun, laskettelun, murtomaahiihdon tai joulupukin veroisia, suuria massoja houkuttelevia vetonauvoja. Lapin kesämatkailua luonnehtivat edelleen yhtäältä perinteinen kiertomatka ja toisaalta kalastuksen, melonnan ja kansallispuistoihin tukeutuvan retkeilyn kaltaiset suhteellisen pienimuotoiset luontoaktiviteetit.

Kuvassa 2 on havainnollistettu Lapin matkailusesonkien painotusten muutosta viimeisen 20 vuoden aikana. Tietojen saatavuuden ja vertailtavuuden takia diagrammin luvut on laskettu Lapin hotelleihin saapuneiden matkailijoiden määristä, eikä, kuten yleensä, kaikkien majoitusliikkeiden yöpymisvuorokausista. Kaavio ilmentää kuitenkin hyvin edellä mainittua yleislinjaa: Lapin matkailun kasvu on tullut eritoten talvimatkailun kehittymisestä.

Kuva 2. Lapin hotelleihin saapuneiden vieraiden määrän sesonkivaihtelu vuosina 1989 ja 2009 (Tilastokeskus 1989-90/2009-2010).

Lapin matkailun kehittäminen on jo pitkään tapahtunut matkailukeskusvetoisesti. Perusta matkailukeskuksiin tukeutuvalla kehittämispolitiikalla luotiin Lapin teollisuustoimikunnan osamietinnössä 1960-luvun puolessa välissä (Lapin teollisuustoimikunta 1967). Mietinnön mukaan alueiden matkailukäytössä on pyrittävä keskitykseen, jonka tarvetta puoltavat luonnonsuojelliset tekijät, monipuolisten matkailupalvelujen saatavuus ja yritystoiminnan kannattavuus. Käytännössä keskittämisen katsottiin edellyttävän matkailun edistämistoimien kohdentamista toimikunnan määrittämiin matkailukeskuksiin. Näihin kuuluivat Levi, Ylläs, Pyhä, Luosto, Sallatunturi, Pallas, Olos, Suomu, Kilpisjärvi ja Rovaniemi, jotka muodostavat rungon nykyiselle Lapin matkailun aluerakenteelle.

Lapin teollisuustoimikunnan osamietinnön tavoin voimassa oleva Lapin matkailustrategia 2007–2010 ja sitä edeltänyt vuosien 2003–2006 strategia ovat painotuksiltaan matkailukeskusjohtoisia. Strategisella linjauksella on tavoiteltu – osin hyvinkin onnistuneesti – keskusten kasvattamista sellaiseen kokoluokkaan, jonka ylittymisen jälkeen kehitys tapahtuu entistä enemmän markkina-perustaisesti yksityisellä pääomalla.

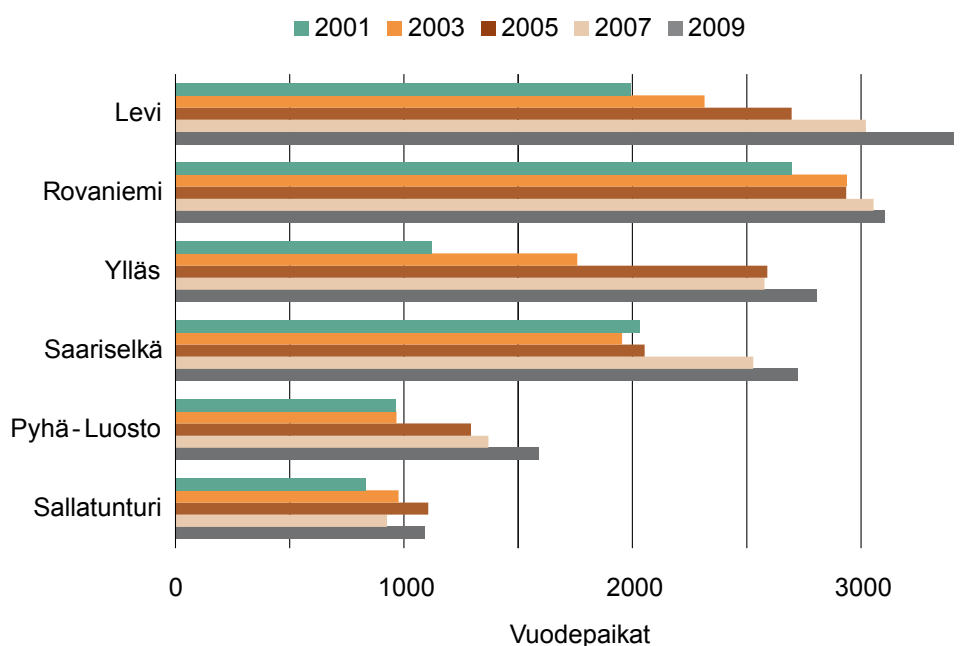
”Edellisessä strategiassa tehty linjaus julkisen tuen kanavoinnista ensisijaisesti matkailukeskuksille on osoittautunut tulokselliseksi. Linjauksella haluttiin maksimoida hankkeiden vaikuttavuus, jotta keskuksissa saavutettaisiin ns. kriittinen massa, jolloin kannattavuus nousee ja kehitys alkaa ruokkia itse itseään. Tässä on onnistuttu, ja matkailukeskukset ovat kasvaneet voimakkaasti. Kehityksen myötä myös yksityisten sijoittajien mielenkiinto Lappia kohtaan on kasvanut. Useissa Lapin matkailukeskuksissa toteutetaan tällä hetkellä miljoonien eurojen edestä yksityisiä ja sijoitustoimintaan perustuvia investointeja”. (Lapin liitto 2007, s. 39)

Matkailurakentamisen keskittämisen periaatetta on Lapin matkailustrategiassa perusteltu myös luonnonsuojelulla ja kestävä matkailun vaatimuksilla. Lapin liiton strategiassa perustellaan matkailijavirtojen keskittämistä matkailukeskuksiin ja matkailijoiden ohjaamista merkityille reiteille luonnonsuojelun ja kestävä kehityksen edistämiseksi (Lapin liitto 2007, s. 58). Lapin uudessa matkailustrategiassa vuosille 2011–2014 todetaan matkailustrategian pohjautuvan ekologisesti, sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestävä kehityksen periaatteiden noudattamiseen matkailussa. Lapin matkailun visiona on Lapin saaminen Euroopan johtavaksi kestävä luonto- ja elämysmatkailun kohteeksi vuonna 2020. Yhtenä keskeisenä päämääränä on matkailun kehittäminen edelleen keskusvetoisesti matkailuvyöhykkeillä (Lapin liitto 2011).

Vastaavalla tavalla Suomen valtakunnallisessa matkailustrategiassa alleviivataan matkailukeskusten merkitystä. Strategian mukaan matkailun edistäminen kohdistetaan kahteen strategiseen painopistealueeseen, jotka ovat matkailukeskusten kehittäminen ja teemapohjaisten tuotteiden ja palvelujen kehittäminen (Kauppa- ja teollisuusministeriö 2006, s. 23).

Nykyään Lapin suurimpia matkailukeskuksia ovat rekisteröidyllä vuodekapasiteetilla mitattuna Levi, Rovaniemi, Ylläs, Saariselkä, Pyhä-Luosto ja Sallatunturi, joista Rovaniemi on kaupunkikunta ja loput ilmiasultaan paljolti toistensa kaltaisia tunturikeskuksia. Isoimmista matkailukeskuksissa rekisteröity vuodekapasiteetti on lisääntynyt 2000-luvulla eniten Ylläksellä ja Levillä, joiden kasvuvauhdista Rovaniemi ja Saariselkä ovat jääneet selvästi jälkeen (kuva 3).

Rekisteröidystä vuodekapasiteetista puhuttaessa on huomattava, että se kattaa vain osan keskusten koko majoitustarjonnasta. Tilastokeskuksen majoitusrekisteriin kuuluvat sellaiset majoitusliikkeet, joissa on vähintään kymmenen huonetta, mökkiä tai matkailuvaunupaikkaa (Tilasto-

Kuva 3. Rekisteröidyn vuodekapasiteetin kehitys Lapin suurimmissa matkailukeskuksissa 2000-luvulla (Tilastokeskus & Lapin liitto 2010).

keskus 2009, s. 27). Varsinkin tunturikeskuksissa Tilastokeskuksen rajauksen ulkopuolelle jää mittava määrä yksityisten ja yritysten mökkejä ja muita yksittäisiä majoituspaikkoja. Esimerkiksi Levin ja Ylläksen uusien yleiskaavojen selosteissa kummankin keskuksen nykyiseksi kokonaiskapasiteetiksi on arvioitu noin 20 000 vuodepaikkaa, mistä rekisteröity kapasiteetti muodostaa vain alle viidenneksen (Suunnittelukeskus 2008, Pöyry & Nordic Marketing 2008).

Lapin tunturikeskusten tulevaa kehitystä ennakoivat kapasiteettitavoitteet ilmentävät vahvaa luottamusta siihen, että Lappi kiinnostaa vastaisuudessa enenevässä määrin ulkomaisia matkailijoita ja investoijia. Esimerkiksi Ylläksellä tavoitteellinen kapasiteetti yleiskaavaa varten vuodelle 2040 on 50 000 vuodepaikkaa, Levillä kokonaismitoitussarvio vuodelle 2020 on noin 35 000 vuodepaikkaa (Suunnittelukeskus 2008, Pöyry & Nordic Marketing 2008). Tunturikeskusten kasvattaminen tällaisiin kokoluokkiin murentamatta alueiden luonnonolosuhteiden tarjoamaa keskeistä resurssiperustaa on matkailukeskusten suunnittelun kannalta vähintäänkin haasteellista. Nykyinen matkailijavolyymi on jo aiheuttanut häiriötä ekosysteemien toiminnalle (esim. Jokimäki ym. 2007, Törn ym. 2009). Matkailijoiden määrän kasvu, lisääntynyt palvelujen kysyntä ja asiakasryhmien mahdollisesti uudet luonnonkäytön tavat vaikuttavatkin väistämättä matkailualueen luonnonolosuhteisiin ja paikallisyhteisöihin.

Matkailukeskuksen koosta riippumatta Lapin tunturikohteet ovat kehittyneet toiminnoiltaan ja ulkoiselta olemukseltaan joltisenkin samanlaisiksi. Tunturikeskusformaattiin kuuluvat laskettelurinteiden raidoittama tunturi, kaupunkimainen palvelukeskittymä hotelleineen ja ravintoloineen, lähiympäristön loma-asuntovyöhykkeet ja kauemmaksi ulottuvat retkeily-, latu- ja moottorikelkkareitit (Uusitalo 2007a). Tunturikeskusten, vastaavalla lailla kuin etelän rantalomakohteiden, yhdenmukaistumista on selitetty spatiaalisella transformaatioprosessilla, jonka tuloksena keskuksen infrastruktuurilla ja palvelutarjonnalla on taipumus muotoutua muistuttamaan matkailijoiden lähtöalueiden olosuhteita. Prosessin tuloksena kohteiden alkuperäinen fyysinen ja sosiokulttuuri-

nen ympäristö jää taustalle ja matkailukeskukset homogenisoituvat suhteessa lähtöalueisiinsa ja toisiinsa (ks. Saarinen 2001, s. 52, Kauppila 2004, s. 206). Vaikka tunturikeskusten erikoistuminen ja parempi erottautuminen olisi keskinäisen kilpailun hillitsemisen kannalta järkevää, ei keskusten välistä toiminnallista tai maisemallista profiloitumista ole toistaiseksi tapahtunut toivotussa määrin (Uusitalo 2007b).

Edellä mainitusta samankaltaistumiskehityksestä huolimatta tunturikeskusten välillä on tiettyjä paikallisista lähtökohdista juontuvia eroja. Osa keskuksista on syntynyt olemassaolevien maaseutukylien tuntumaan kuten Levi Sirkan kylän ja Ylläs Äkäslompolon ja Ylläsjärven kylien yhteyteen. Saariselkä puolestaan on rakennettu alun perin miltei asumattomaan erämaahan. Osa tunturikeskuksista Saariselän, Pyhä-Luoston ja nykyään myös Ylläksen tavoin sijaitsee kansallispuiston kupeessa (tai Pallaksen tapauksessa jopa sisällä), Leviltä välitön kansallispuistoyhteyden sijaan puuttuu. Eroja keskusten välillä on ollut myös esimerkiksi yritysraakenteissa, maanomistusoloissa, kaavoituskäytännöissä ja kuntien roolissa keskusten kehittämisessä. Tämänkaltaiset paikalliset eroavaisuudet ovat omalta osaltaan muovanneet yksittäisten keskusten yleisilmettä, imagoa ja palvelujen tarjontaa.

Viime vuosina eräs varsin yleinen ja yhtäläinen kehityspiirre Lapin tunturikeskuksissa on ollut keskusten yhdyskuntarakenteen tiivistäminen. Pohjois-Suomen suurista tunturikeskuksista lähes jokaiseen ollaan muodostamassa kompakteja, kaupunkien liikekeskustoihin verrattavissa olevia RBD-alueita (Recreational Business District) keskeisten attraktiovyöhykkeiden – tunturikeskusten tapauksessa yleensä laskettelurinteiden – välittömään tuntumaan (ks. Vuoristo 2003, s. 159). Esimerkiksi Pyhä-Luoston yhdyskuntarakennetta ollaan kanadalaisen Ecosign Mountain Resort Planners Ltd:n suunnitelmien pohjalta kehittämässä siten, että keskusten ydinalueista tehdään alppimaisia kävelykyliä, joissa hot-bed -ajattelun mukaisesti kaikki vuodepaikat ovat kaupallisessa käytössä (Pyhä-Luosto Matkailuyhdistys ry 2008).

Vastaavalla tavalla Ylläksen ja Levin kehittäminen pohjautuu yhdyskuntarakenteen tiivistämiseen. Ylläksen osayleiskaavan kaavaselostuksessa (Pöyry & Nordic Marketing 2008, s. 54–56) kompaktien palvelukeskittymien tarpeellisuutta kuvataan esimerkiksi seuraavissa lainauksissa:

”Tiivis rakentaminen on välttämätöntä luonnon säästämiseksi, mutta rakentamisen tulee olla tunturiluontoon ja lappilaiseen kyläperinteeseen sopivaa, mikä tarkoittaa kohuullisen matalaa ja pienimuotoista rakentamista”.

”Ylläksen isoin ongelma on palveluiden hajanaisuus, joka pitää tulevilla ratkaisulla korjata. Uusien investointien sijoittamisella tulee synnyttää palvelukeskuksia, joissa asuminen ja palvelut muodostavat harmonisen ja toimivan kokonaisuuden. Ydinalueella pitää päästä kävellen tai suksilla peruspalveluihin. Lomailijat haluavat lomallaan ”maleksia”, shoppailla, istuksia kahviloissa, katsella ja tulla katselluksi. Sitä varten tarvitaan kokoontumispaikka, palveluaukio, tori tai kyläraitti, jossa on palveluita lähtien harrastusliikkeistä kampaamoihin ja kauneushoitoloihin”.

”Ulkomaanmatkailun hyviä puolia on, että useimmat tulevat lentäen ja joukkoliikenteellä. Tiiviit palvelukeskukset vähentävät auton käyttöä. Ulkomaalaisten osuuden kasvaessa ja palvelurakenteen tiivistyessä luontoa säästetään parkkipaikoilta ja keskuksesta tulee miellyttävämpi. Tiiviin matkailukeskuksen parkkipaikat voidaan keskittää muutamiin paikkoihin. Parkkipaikkojen sijoittamista myös maan alle tai rakennusten kellarikerrokseen tulee harkita maiseman säästämiseksi”.

Levin osayleiskaavan kaavaselostuksessa (Suunnittelukeskus 2008, s. 119, 168, 193) yhdyskuntarakenteen keskittämiseen otetaan kantaa esimerkiksi seuraavasti:

”Keskustaaajama rakentuu ja tiivistyy nopeasti. Samalla kaupunkikuva selkiytyy sitä kautta ja mm. alueella orientoituminen paranee. Keskustasta rakentuu tasokas käyskentely-, shoppailu- ja majoitusalue”.

”Tavoitteeksi asetetaan tiivis yhdyskuntarakenne, jossa toiminnot keskittyvät ydinalueille. Laajat luontoalueet jäävät koskemattomaksi ja saavutettaviksi”.

”Levin matkailukeskus keskitetään Levin ympäristien varteen painottuen Levin ydinkeskustan laajentumiseen ’sisäänpäin’ Levitunturin suuntaan. Tällä yhdyskuntarakenteen keskittämisellä vähennetään liikennetarvetta, parannetaan liikenneturvallisuutta ja edistetään joukkoliikenteen toimintaedellytyksiä”.

Ylläksen ja Levin tapauksissa kompakteja palvelukeskittyviä ja yhdyskuntarakenteen tiivistämistä on perusteltu siis ainakin luonnonsuojelullisilla ja liikenteellisillä tekijöillä sekä matkailijoiden sosiaalisen vuorovaikutuksen lisääntymisellä. Kokonaisuutta ajatellen intensiivisimmän rakentamisen keskittäminen selvärajaiseen ydinalueeseen säästää luonnonympäristöä ja mahdollistaa luontoaktiiviteettien harrastamisen välittömästi ydinalueen ulkopuolella ilman pitkiä siirtymiä. Muiltakin osin yksityisautoilu matkailukeskusten alueella vähenee ja joukkoliikenteen edellytykset paranevat, mistä hyötyvät niin ympäristö kuin matkailijatkin. Kansainvälisten, pääosin lentoiteitse saapuvien matkailijoiden määrän kasvu lisää entisestään tarvetta matkailukeskusten morfologian tiivistämiseen ja palvelujen sijoittamiseen kävelyetäisyydelle majoituskohteista. Edellisten perustelujen lisäksi tiiviiden ydinalueiden rakentamisinnostukseen ovat oletettavasti vaikuttaneet myös yleinen suuntaus yhdyskuntarakenteen eheyttämiseen ja tähän liittyvät velvoitteet alueiden käytön suunnittelujärjestelmässä (Ympäristöministeriö 2009), keskittämisen tuomat liiketoiminnalliset mittakaavaedut ja ehkä myös ulkomaisilta suunnittelukonsulteilta saadut vaikutteet.

Sinällään pyrkimys alueellisesti tiiviisiin matkailukeskuksiin ei ole mikään uusi ajatus. Pohjois-Suomen näkökulmasta kompaktien matkailukeskusten esikuvina voidaan pitää Oulun yliopiston arkkitehtuurin osastolla 1960-luvulla tehtyjä diplomitöitä, joita Harri Hautajärvi (1995, 137–140) nimittää Lapin matkailuarkkitehtuurin historiaa käsittelevässä lissensiaattityössään ”tekno-utopistisiksi lomakaupunkivisioiksi”. Yksi tällainen lomakaupunkivisio oli Ylläksen Äkäslompolan puoleiselle rinteelle suunniteltu kansainväliset mitat täyttävä matkailukeskus. Kokonaisuudessaan yli 3 000 vierailijalle mitoitettu tiiviiksi rakennettu keskus olisi tarjonnut korkeatasoista hotellimajoitusta kansainväliselle jetsetille, yksilöllisempiä majoitustiloja perheille ja taiteilijoiden kaltaisille ammatinharjoittajille sekä retkeilymajatyypin ratkaisun turisteille, ”jotka hakeutuivat keskukseen sen kosmopoliittisen tunnelman vuoksi, mutta eivät pysty kustantamaan sitä elintasoa, jota he ihailevat” (Ojanperä 1967, s. 29–30). Majoitustilojen lisäksi suunnitellun keskuksen ydinalueelle oli kaavailtu esimerkiksi eritasoisia ravintoloja, urheilutiloja, kauppoja, lastentarha ja elokuvateatteri. Alueen saamelaisiksi luokitellut paikalliset asukkaat osallistuisivat suunnitelman mukaan aktiivisesti keskuksen toimintaan asuen matkailukeskuksen ulkopuolella sijaitsevalta asuntoalueella, joka ”muodostaisi eräänlaisen toimivan museokylän, poronhoitoineen, matkamuistoteollisuuksineen” (Ojanperä 1967, s. 30, ks. myös Valppu 1969).

Vaikka matkailukeskusten maankäytön tehostaminen on monella tapaa perusteltua, liittyy vallalla olevaan suunnittelufilosofiaan (luonto)matkailun vetovoimatekijöiden perspektiivistä myös arveluttavia piirteitä. Voidaan kysyä, missä määrin urbaanin yhdyskuntarakenteen tuominen pohjois-

sen matkailukeskusympäristöihin on sopusoinnussa sen kanssa, että matkailijat tulevat Ylläkselle, Leville ja muihin vastaaviin paikkoihin paljolti ulkoiluharrastusten, luontoelämysten ja luonnonmaisemien takia – tuskin niinkään kaavaselostuksissa mainittujen ostosmahdollisuuksien houkuttelemina. Matkailukeskusten tiivistämisen varjopuolia voivat olla myös kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden kohteiden häviäminen, perinnemaisemien ja perinnebiotooppien pirstoutuminen sekä muista kulttuureista lainattu arkkitehtuuri, joka on usein ristiriidassa pohjoiselle maaseudulle tyypillisten rakennustyylilien ja -materiaalien kanssa (Sarala ym. 2006, s. 155).

Sitä miten matkailijat suhtautuvat kestävyyttä ja ekotehokkuutta edistäviin maankäyttöratkaisuihin on tutkittu toistaiseksi vähän. Kanadassa, Brittiläisessä Kolumbiassa sijaitsevassa Whistlerin matkailukeskuksessa toteutetussa tutkimuksessa on tunnistettu ekotehokkuuden negatiivisia vaikutuksia matkailijoihin (Kelly ym. 2007). Vaikutuksia olivat esimerkiksi kaupungistuminen, yksityisyyden ja rauhan väheneminen ja näkymien sulkeutuminen, joiden vaikutus kokonaistyytyväisyyteen voi riippua matkailijan kulttuuritaustasta ja muista sosiodemografisista tekijöistä. Valintakoemenetelmää (Choice Experiment –menetelmä) soveltanut tutkimus Whistlerissä osoitti, että matkailijat suosivat pienistä keskittymistä muodostuvaa väljäköä yhdyskuntarakennetta, yksityisautoilun rajoittamista ydinkeskustassa, jätteiden kierrätystä, laajaa luontopolkuverkostoa ja luonnonsuojelualueita (Kelly ym. 2007).

1.3 Kotimainen matkailija kakkosasukkaana

Kun matkailuasumista tarkastellaan suomalaisten asiakkaiden näkökulmasta, nousee väistämättä esiin vapaa-ajan asumisen merkitys. Lapissa vierailevista matkailijoista 65 % on kotimaisia matkailijoita, ja heistä suurin osa on vapaa-ajan matkalla. Asiakkaat ovat talvella hiihtolomalaisia ja kesällä kiertomatkailijoita, vaeltajia ja ruskamatkailijoita. Suurin osa kotimaan matkailijoista saapuu Lappiin omalla autolla ja yöpyy mökkimajoituksessa (Lapin liitto 2011).

Vapaa-ajan asuntokannan lisääntymisen kasvuvauhti Lapissa on viimeisten vuosikymmenien ajan ollut alueellisesti suurinta Suomessa. Kasvu on ollut 1970-luvulta lähtien tähän päivään saakka useita satoja prosentteja, ja viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana on Lappiin rakennettu yli 10 000 uutta vapaa-ajanasuntoa (taulukko 1).

Taulukko 1. Vapaa ajan asuntojen kehitys eri puolella Suomea vuodesta 1970–2008 (Lähde: Tilastokeskus 2010).

Vapaa-ajan asuntojen kehitys 1970–2008	1970	1980	1990	2000	2008	kasvu -%
Eteläinen Suomi	61 444	73 670	99 090	117 186	121 995	99
Läntinen Suomi	71 905	102 569	139 228	173 143	184 127	156
Itäinen Suomi	27 182	46 403	76 278	92 245	98 979	264
Oulun seutu	9 453	16 615	30 295	38 392	42 000	344
Lappi	4 436	8 578	18 413	24 204	28 778	549
Yhteensä	174 420	247 835	363 304	445 170	475 879	

Suomen asuinrakennuskannasta 28 %, lähes puoli miljoonaa, on vapaa-ajan asuntoja. Uudet vapaa-ajan asunnot rakennetaan pääsääntöisesti ympärivuotisesti asuttaviksi, ja yhä useampi vapaa-ajan asunto muuttuu niin sanotusti kakkoskodiksi.

Vapaa-ajan asuntojen osuuden arviointi matkailukeskuksen majoituskapasiteetista on hankalaa täsmällisesti määrittää. Tilastokeskuksen rekisteröityjen yöpymisten ulkopuolelle jäävät alle kymmenen vuodepaikan majoitusyksiköt. Matkailukeskuksissa mökkimajoitus muodostaa kuitenkin valtaosan koko majoituskapasiteetista. Esimerkiksi Levillä rekisteröity vuodekapasiteetti on noin 3000 vuodepaikkaa ja rekisteröimättömiä arvioidaan oleva noin 20 000 vuodepaikkaa (87 % kokonaiskapasiteetista). Isompien matkailukeskusten arviot perustuvat vedenkulutuksen jatkuvaan seurantaan, jota pidetään suhteellisen luotettavana menetelmänä (Lapin liitto 2011). Pyhä-Luoston matkailukeskuksessa rekisteröityjä vuodepaikkoja on 1600 ja arvio rekisteröimättömästä majoituksesta on 4300 vuodepaikkaa eli 74 % kokonaiskapasiteetista (Lapin liitto 2011).

Kakkoskodit ovat monessa mielessä enemmän kuin vapaa-ajan asumista tai turismia sen perinteisessä merkityksessä. Kakkosasukkaat liittyvät vapaa-ajan asuntoihin monia kotiin liittyviä merkityksiä; koti on turvasatama, se tarjoaa yksityisyyttä ja yhteisöllisyyttä, koti kuvastaa asukkaansa persoonaa ja luo jatkuvuutta. Lapin kakkoskodit ovat myös selkeä esimerkki paikan vetovoimaisuudesta. Paikkaan kiinnittyminen alkaa jo turistina, mutta saavuttaa uuden tason asukkaan muuttaessa alueelle, joko pysyvästi tai kakkosasukkaana (kts. Tuulentie 2006). Kakkosasukkaita löytyy erityisen paljon niin sanottujen kolmannen iän edustajista, eläkkeelle jääneistä tai jäämässä olevista aktiivisista asukkaista, jotka arvostavat Lapin luontoa. Kakkosasukkaat ovatkin matkailijaryhmä, joiden on todennäköistä kohdistaa oma oleskelu tyypillisimpiä sesonkikausia laajemmaksi ja siksi myös tärkeä ryhmä matkailualueiden kehittämistyössä.

Pääkaupunkilaisia kakkoskotilaisia luodanneessa Järvi-Suomen tutkimuksessa (JET) havaittiin, että mökkeilyn muuttuminen osaksi omaa asumista vaikuttaa asukkaiden tulevaisuuden suunnitelmiin. Asukkaat saattavat suunnitella pysyvää muuttoa kakkoskotiinsa. Mutta tätäkin tavalisempaa on loma-asunnon aseman muutos toiseksi kodiksi: loma-asunto koetaan kodin merkityksessä itselle tärkeäksi paikaksi, johon liitetään paljon odotuksia ja tavoitteita. JET-hankkeessa tunnistettiin kakkosasukkaiden ryhmiä, joille monet kotiin liittyvät ulottuvuudet toteutuivat kakkoskodissa ykköskotia todennäköisemmin (Pitkänen & Kokki 2005).

Niin kotimaisissa kuin ulkomaisissa kakkoskotien tutkimuksessa tyypilliseksi kakkoskodin omistajaksi profiloituvat keski-ikäiset, suhteellisen hyvätuloiset kansalaiset (Nieminen 2009, Pitkänen & Kokki 2005, Di 2009, Di ym. 2001). Keski-ikäisten hallitsevuus omistajina liittyy ensisijaisesti kotitalouden tulojen kasvuun, mikä tapahtuu kotitalouden päämiehen saavuttaessa keski-ään. Kakkoskodin hankkiminen voidaan nähdä luksushyödykkeenä, eli kakkoskoteihin liittyvää kulutusta ohjaa tulotaso. Yhdysvalloissa tehdyssä tutkimuksessa (SCF 1998, sit. Di ym. 2001) todettiin 62 % ykkösasuntojen omistajista olevan asuntovelallisia, kun taasen 82 % kakkosasuntojen omistajista ei asuntovelkaa omannut.

Matka mökkiläisestä kakkosasukkaaksi ei ole sattumanvarainen, vaan se on seurausta asukkaiden tekemistä valinnoista. Vastoin yleistä käsitystä mökkien kulkeutumisesta suvuissa perimällä, leimaa kakkosasumista se, että vapaa-ajan asunnot ovat usein hankittu itse, juuri omia tarpeita vastaaviksi (Pitkänen & Kokki 2005, Jansson & Müller 2004). Kakkosasunnot ovatkin, verrattuna loma-asuntokantaan yleisesti, keskimääräistä suurempia ja ympärivuotisesti asuttavia, omia tarpeita vastaaviksi mitoitettuja.

Kakkosasukkaiden monipaikkaisuus mahdollistaa hiljaisen tiedon tunnistamisen, mahdollistaa monikotisuus erilaisten toimintaympäristöjen tietoisemman vertailun. Kakkosasukkaiden tutkimus edesauttaa näin myös paikallisten asukkaiden äänen kuuluville saamisen.

1.4 Matkailukeskusympäristöihin liittyvät preferenssit

Pohjois-Suomen katsannosta tiettävästi ainoa matkailukeskusympäristöjä asiakasnäkökulmasta tarkasteleva preferenssitutkimus on LANDSCAPE LAB -hankkeen puitteissa tehty Ylläksen ja Levin matkailijoiden maisemamielikuvakartoitus (Uusitalo & Rantala 2006a ja 2006b). Kyseisen tutkimuksen aineistona käytettiin matkailijoiden fokusryhmähaastatteluja, joihin osallistui kaikkiaan lähes 80 matkailijaa. Tutkimuksen mukaan Ylläksen ja Levin matkailijat arvostivat matkailukeskusympäristössä erityisesti luonnonmaisemia ja niihin liittyviä tekijöitä, kuten maiseman muotoja, talviolosuhteita, eläimistöä ja kasvillisuutta. Matkailurakentamiselta tutkimuksessa haastatellut henkilöt toivoivat johdonmukaista ja mielellään paikallista tyyliä sekä luonnonmaisemaan istuvuutta. Taajamarakenteen tiiviyn suhteen matkailijoiden näkemyksissä oli mielenkiintoisia eroja Ylläksen ja Levin välillä. Levillä matkailijat arvostivat tiiviyyttä, jonka nähtiin säästävän luontoa. Ylläksellä sen sijaan arvostettiin väljyyttä osan haastatelluista kokiessa matkailun kasvun ja tiiviin rakentamisen uhkaksi matkailukeskuksen vetovoimaisuudelle. (Uusitalo & Rantala 2006a, 2006b, Uusitalo ym. 2006).

Viitteitä matkailukeskusympäristöihin kohdistuvista arvostuksista voidaan etsiä myös tunturikeskusten vetovoimatekijöitä käsittelevistä tutkimuksista. Pohjois-Suomen matkailukeskuksissa tehtyjen matkailijakyselyjen tulokset osoittavat keskusten vetovoiman perustuvan valtaosiltaan luontoon, kauniisiin maisemiin ja ulkoiluaktiviteetteihin. Luontoon liittyvien kohdeattribuuttien keskeisyys on todennettu koskien muun muassa Saariselän (Saarinen 1996), Kuusamon/Rukan (Kauppila 1996) ja Levin, Pallaksen ja Pyhä-Luoston (Järviluoma 2006) matkailua.

Myös Lappiin saapuvien kansainvälisten matkailijoiden odotukset ja toiveet liittyvät suuressa määrin maisemiin, luontoon ja ympäristön siisteyteen. Lisäksi majoituspaikan hyvä palvelutaso on tärkeä asia matkailijoille. Sen sijaan sisätiloissa tapahtuva toiminta ja ajanviete kiinnostaa Lappiin saapuvia ulkomaisia matkailijoita selvästi vähemmän (Tyrväinen ym. 2010). Saatu tulos vastaa pääpiirteissään suomalaisille luonto- ja maaseutumatkailijoille tehtyjä tutkimuksia (esim. Silvennoinen ym. 1998, Silvennoinen & Tyrväinen 2001).

Kyseisissä tutkimuksissa matkailukeskukset tulkitaan kuitenkin kokonaisuuksiksi keskuksia sen tarkemmin rajaamatta tai erittelemättä. Aiemmat tutkimukset eivät siten kerro paljoakaan siitä, mitä mieltä vastaajat ovat olleet keskusten rakennettujen taajama-alueiden ominaisuuksista, esimerkiksi yhdyskuntarakenteen kaupunkimaisuudesta tai luonnonläheisyydestä. Luontotekijät ovat tärkeitä valittaessa tunturikeskuksia matkakohteeksi, mutta se, miten keskusten ydinalueiden ja lähiympäristön ominaisuudet vaikuttavat paikanvalintaan, jää perinteisten matkailun vetovoimatekijöitä tarkastelevien tutkimusten valossa epäselväksi.

Matkailukeskusympäristöihin liittyviä rinnastuksia voidaan hakea myös loma-asumista tai vakituista asumista koskevista preferenssitutkimuksista. Loma-asuminen ja varsinkin perinteinen kesämökkeily tulkitaan usein eräänlaiseksi vastareaktioksi kaupungistumiselle, paoksi urbaanista takaisin luontoon (Hall & Müller 2004). Niin kotimaisista kuin ulkomaisistakin motiivitutkimuksista nousee poikkeuksetta esille luonnonläheisyyden merkitys vapaa-ajan asumisessa. Kotimaisissa tutkimuksissa luonnon rauhaan vetäytymisen keskeisyys on osoitettu pääkaupunkilaisten

mökkeilymotiiveja (Pitkänen & Vepsäläinen 2005) ja yleensäkin suomalaisten vapaa-ajan asumista tarkastelevissa tutkimuksissa (Aho & Ilola 2006, Osuuskunta Suomen Asuntomessut 2006, Hirvonen & Puustinen 2008). Ulkomaisista tutkimuksista mainittakoon esimerkiksi Kaltenbornin (1998) norjalaisten mökkeilymotiiveja käsittelevä artikkeli, jossa luonnonläheisyys rankataan tärkeimmäksi yksittäiseksi syyksi vapaa-ajan asuntojen käytölle.

Varsinaisten mökkeilymotiivien lisäksi tutkimuskohteena ovat olleet loma-asuntojen ympäristön halutut ominaisuudet. Lomamökin vuokraajille suunnatussa haastattelututkimuksessa Korhonen (1999) havaitsi mökin metsäympäristön vaikuttavan mökinvuokrauspäätökseen suurimmalla osalla tutkimukseen osallistuneista. Halutuimpina metsäympäristön ominaisuuksina Korhosen haastattelemat henkilöt pitivät mökkiympäristön puuston iäkkyyttä, järeyttä ja lehtipuuvaltaisuutta. Samansuuntaiseen tulokseen päätyivät myös Silvennoinen ym. (1998) matkailijoiden ympäristöodotuksia tarkastelevassa tutkimuksessaan: maatalo- ja luontomatkailemisen metsikkötunnuksista arvostetuimpia ovat metsänäkymien vaihtelevuus, metsän rehevyys sekä puuston iäkkyyys ja järeys.

Suomalaisten vakituiseen asumiseen kohdistamia toiveita tarkastelevat kyselytutkimukset ovat tuloksiltaan pitkälti yhteneviä ja osin verrannollisia loma-asumisen preferensseihin. Tutkimuksesta toiseen toistuvia mieleisen elinympäristön ominaisuuksia ovat asuinalueen luonnonläheisyys, rauhallisuus ja pientalovaltaisuus (esim. Kortteinen ym. 2005, Strandell 2005). Kyselytutkimusten antama tulos on siten samanlainen kuin yleinen käsitys asumistoiveista: suomalaiset haluavat asua omassa rauhassa väljästi rakennetulla alueella, vaikka se käytännössä ei olisikaan realistinen vaihtoehto. Siihen, mitä kyseinen asumisihanne tarkemmin ottaen pitää sisällään, ei kvantitatiivisissa kyselytutkimuksissa yleensä pystytä kovin hyvin pureutumaan. Tässä suhteessa tutkimusalalle uutta lähestymistapaa edustaa Katri Koistisen ja Helena Tuorilan hyvän elinympäristön ominaispiirteitä selvittävä tutkimus, jossa aineistonkeruutapana on käytetty eläytymismenetelmää. Koistisen ja Tuorilan (2008, s. 17–18) mukaan aikuiselle hyvää elinympäristöä kuvaavat esimerkiksi seuraavat luonnehdinnat:

”Asuinalueet, olivat ne omakotitaloalueita tai muita, eivät saa kertomusten kirjoittajien mielestä olla liian tiiviiksi kaavoitettuja. Asuinalueen rakennusten toivotaan olevan myös esteettisesti miellyttäviä. Rakennusten ei haluta olevan toistensa kopioita, vaan hallittua monimuotoisuutta pidetään myönteisenä ominaisuutena”.

”Suomalaisille luonto on tärkeä ja tämä piirre tulee vahvasti hyvää elinympäristöä kuvaavissa kertomuksissa esiin. Luonto on tärkeä myös kaupungissa asumista ihannoiville henkilöille. Hyvänä elinympäristönä pidetään nimenomaan sellaista, jossa luonto on lähellä ja asunnon ikkunoista näkyy muutakin kuin muita rakennuksia. Luonnon läheisyys merkitsee hyvässä elinympäristössä sitä, ettei tarvitse matkustaa autolla päästäkseen hiihtämään tai luontoon kävelemään. Luonnonläheisyyttä pidetään tärkeänä siksi, että siihen liitetään elinympäristön rauhallisuus. Metsät ja puistot koetaan muuten ehkä kiireistä elämänmenoa rauhoittaviksi elementeiksi”.

Vapaa-ajan matkalle luontoon näyttää ajavan myös oman asuinympäristön luontoalueiden riittämättömyys. Helsingiläisille ja tamperelaisille tehdyssä laajassa kyselytutkimuksessa valtaosan mielestä oman asuinalueen viheralueet eivät vastanneet riittävästi luontoon liittyviin tarpeisiin. Erityisesti luonnon rauhaa ja hiljaisuutta oli vaikea löytää lähiviheralueilta. Lisäksi kaupungin ulkopuolisille luontoalueille kaivattiin sienestämään ja marjastamaan, saamaan luontokokemuksia, kokemaan tilaa ja vapauden tunnetta sekä hiljentymään (Tyrväinen ym. 2007b).

Kaiken kaikkiaan matkailijoiden rakennettuihin matkailukeskusympäristöihin kohdistamista toiveista on olemassa hyvin vähän tutkittua tietoa. Aiemmista tunturikeskusten vetovoimatekijöiden kartoituksista ja yleisemmistä kesämökkeilyn ja asuinympäristöjen preferenssitutkimuksista on mahdollista kuitenkin päätellä, että pohjoisen matkailukeskusympäristöiltä odotetaan ainakin luonnonläheisyyttä. Matkailuympäristöjen luonnonläheisyyden käytännön ulottuvuuksien suhteen aiemmat tutkimukset antavat aihetta lähinnä vain spekulatioille. Missä määrin toive luonnonläheisyydestä liittyy suoraan asumiseen ja missä määrin helppoon mahdollisuuteen saavuttaa luonto? Tuleeko keskusten lähiympäristöjen olla mahdollisimman luonnonläheisiä ja luonnon läsnä heti majoituspaikasta ulos astuttaessa? Vai haluavatko kaupunkiympäristöistä tulevat matkailijat pohjoisen tunturikeskuksissa lomaillessaan tukikohdakseen kotoisen kaupunkimiljöön ja palvelukeskittymän, josta käsin on mahdollista tehdä retkiä ympäröivään luontoon? Yhdyskuntarakenteen luonnonläheisyyden osalta luontoelämyksiä ei tällöin tarvitsisi olla tarjolla itse keskuksissa, riittää kun luonto olisi helposti saavutettavissa.

2 Aineisto ja menetelmät

Tutkimusaineistoa kerättiin Levillä ja Ylläksellä kaikkiaan paitsi kotimaiselle myös laajalle kansainväliselle asiakaskunnalle suunnatulla kyselyllä. Levi ja Ylläs ovat olleet Lapin nopeimmin kasvavia matkailukeskuksia liikevaihdolla mitattuina (Lapin suhdannekatsaus 2010). Hyvän kehityksen taustalla ovat mm. suuret investoinnit, joita on toteutettu molemmissa keskuksissa. Ylläksen uudelle kehitykselle lähtölaukauksen antoi v. 2006 avattu maisematie, jonka valmistuminen sysäsi eteenpäin monia muita hankkeita. Molemmille puolille tunturia valmistuivat esim. uudet ala-asetat, lisäksi rakennettiin gondolihissi ja lisää majoitustiloja. Levillä näyttävin investointikonaisuus oli Levin torin rakentaminen. Avajaisia vietettiin talvikauden 2008 alussa. Muita Levillä viime vuosina toteutettuja investointeja ovat olleet mm. kokous- ja kongressikeskus Summit sekä Panorama -hotelli (kts. Lapin liitto 2011).

Tutkimusaineistoa kerättiin kolmena eri ajankohtana: syksyllä 2009 (elo-syyskuu), vuodenvaihteessa 2009–2010 (joulu-tammikuu) ja kevättalvella 2010 (maaliskuu). Vastauksia saatiin yhteensä 745 kpl, joista syksyllä 431 kpl (57,9 % koko aineistosta), vuodenvaihteessa 62 kpl (8,3 %) ja kevättalvella 252 kpl (33,8 %).

Ennen aineiston keruuta kyselylomake oli kommentoitavana kahteen otteeseen koko tutkimusryhmällä sekä hankkeen ohjausryhmällä kesällä 2009. Lopulliset kyselylomakkeet käännettiin suomesta englanniksi, saksaksi, ranskaksi ja venäjäksi. Käännöstyössä käytettiin äidinkielenään kyseistä kieltä puhuvaa kääntäjää. Elokuussa kyselystä tehtiin Ylläksellä ja Levillä jaettavan paperilomakkeen lisäksi suomenkielinen ja englanninkielinen kysely verkkoon. Verkkokyselyn tekemisestä toteutuksesta vastasi TKK. Verkkokysely avattiin vastaajille syyskuussa 2009.

Matkailijakysely koostui kyselyosasta ja kuva-arvioinneista. Kyselyosassa tiedusteltiin:

- vastaajien taustatietoja,
- meneillään olevaa matkaa kuvaavia tietoja (kulkuväline, matkaseura jne.),
- eri majoitusmuotojen sopivuutta,
- majoituspaikkaan liittyvien tekijöiden (varustetaso, hinta ym.) tärkeyttä ja toteutumista,
- kiinnostusta hankkia Lapista lomamökki, -osake tai tontti,
- tärkeimpiä harrasteita Lapin matkalla ja
- suhtautumista kestävän matkailun periaatteisiin ja niiden toteuttamiseen omassa matkailussa.

Kysely toteutettiin jakamalla matkailijoille paikan päällä lomakkeita, jotka vastaajat täyttivät ja palauttivat lomakkeen antaneelle henkilölle. Kyselyjä jaettiin esimerkiksi hotellien auloissa, aamupalan yhteydessä ravintolasaleissa, Ylläksen maisematien levähdysalueella, Levillä näköalaravintola Tuikun terassilla, Kittilän lentokentällä ja ylipäänsä sellaisissa paikoissa ja tilanteissa, joissa kyselyn täyttäminen onnistui luontevimmin. Kuva-arviointien havainnekuvat annettiin vastaajille nähtäväksi erillisessä kansiossa. Kyselyyn vastaamiseen kului aikaa vastaajasta riippuen 15–45 minuuttia. Kiitoksena osallistumisesta vastaajat saivat lappilaishenkisen avaimenperä-vaskoolin.

Mahdollisuutta vastata kyselyyn sähköisesti mainostettiin jakamalla MATKA-hankkeen käyntikortteja matkailijoille paikan päällä. Lisäksi matkailijoiden oli mahdollisuus jättää sähköpostiyhteystietonsa majoituspaikkojen auloissa olleisiin palautuspisteisiin ja samalla osallistua Lapland Hotels-viikonloppumajoituksen arvontaan. Sähköpostiosoitteensa jättäneille lähetettiin linkki kyselyyn. Suomenkielinen kyselylomake on luettavissa osoitteessa http://matka.tkk.fi/fi/matkailijakysely_2009–2010/ ja hankkeen päätyttyä osoitteessa <http://www.studiomind.net/matka/>

Kuva-arvioinneissa vastaajia pyydettiin arvioimaan matkailukeskusten rakennettuun ympäristöön liittyviä havainnekuvia. Arvioinneissa tarkasteltiin erilaisten energiantuotantotapojen sopivuutta matkailumaisemaan, majoituspaikan ikkunanäkymien ja matkailukeskuksen rakentamistapojen miellyttävyyttä sekä vapaa-ajan asunnon pihan viherrakentamistapojen hyvyyttä.

Tässä raportissa on aineistona käytetty vain matkailualueilla paikan päällä kerättyjä kotimaisien matkailijoiden vastauksia. Kyselyaineiston analysointi tehtiin SPSS 15.0 tilasto-ohjelmalla. Tulosten esittelyluvussa 3 kuvataan muuttujien suoria jakaumia ja keskiarvoja. Kyselyssä olleet asteikolliset muuttujat tulkittiin välimatka-asteikollisiksi (tasavälisiksi). Ryhmien välisiä eroja selvitettiin χ^2 yhteensopivuustestillä, t-testillä ja varianssianalyysillä. Tuloksissa esitellään vain sellaiset ryhmäkohtaiset erot, joiden riskitaso on korkeintaan 5 %.

Yhtenäisille kysymyspattereille tehtiin faktorianalyysi jolla saadaan tarkasteltavien muuttujien määrää pienemmäksi. Analyysin tavoitteena on tuottaa mielenkiintoisia ”piilomuuttujia” suuresta joukosta alkuperäisiä muuttujia. Faktorianalyysiä käytetään yleensä, kun halutaan tiivistää informaatiota tai vähentää muuttujien määrää. Tässä tutkimuksessa haluttiin selvittää myös laajoihin kysymyspattereihin mahdollisesti sisältyviä ulottuvuuksia. Tässä tutkimuksessa haluttiinkin ryhmätarkasteluja varten tiivistää laajoihin kysymyskokonaisuuksiin sisältyvää informaatiota.

Tutkimuksessa käytettiin suurimman uskottavuuden (maximum likelihood) faktorointimenetelmää. Faktoreiden lukumäärän määrittelyssä käytettiin Kaiserin sääntöä, eli mukaan valittiin faktorit, joiden ominaisarvo oli yli 1. Faktorianalyysin tulokset on tulkittu suorakulmarotaatioidusta ratkaisusta (Varimax). Rotaation avulla faktorilatausten tulkinta saadaan selkeämmäksi. Mahdollisia puuttuvia havaintoja (missing values) ei tässä analyysissä korvattu.

Faktoriratkaisuun ei hyväksytty muuttujia, joiden kommunaliteetti oli alle 0,250. Faktoriratkaisujen pohjalta muodostettiin keskiarvomuuttujia laskemalla kunkin faktorin osalta korkeita latauksia saaneet muuttujat yhteen. Tämän jälkeen summamuuttuja skaalattiin alkuperäiseen asteikkoon jakamalla se muuttujien määrällä. Ryhmätarkasteluissa käytettiin keskiarvomuuttujia yksittäisten muuttujien asemasta.

Kyselyn rinnalla toteutettiin vuosina 2009–2010 myös laadullisia teemahaastatteluja, joiden ensisijainen tavoite oli avata kyselyn esiin nostamia teemoja. Haastattelut kohdennettiin Lapin matkajiin, loma-asuntojen ja tonttien omistajiin sekä sesonkityöntekijöihin. Haastatteluista vasta-

si Aalto-yliopiston arkkitehtuurin laitos. Matkailijakyselyä täydentävät haastattelut edesauttoivat kyselyn tulosten tulkintaa, mutta nostivat esiin myös sellaisia maankäytön suunnitteluun liittyviä asioita, joita ei lomakekyselyllä ole mahdollista selvittää ilman riittävää esiymmärrystä.

3 Kyselyn ja kuva-arviointien tulokset

3.1 Taustatietoja matkailijoista ja matkasta

Kyselyyn vastanneista oli 57 % naisia ja 43 % miehiä. Lapissa vieraillee enemmän naisia etenkin syksyllä ja vuodenvaihteessa. Kevättalvella Lappi näyttää kiinnostavan molempia sukupuolia yhtä paljon (taulukko 2).

Taulukko 2. Vastaaajien taustatietoja.

Muuttuja	Osuudet (%)				
Sukupuoli (N = 733; $\chi^2 = 7,1$; p = 0,028)	Mies	Nainen			
Syksy	39,4	60,6			
Vuodenvaihte	43,5	56,5			
Kevättalvi	50,0	50,0			
Koko aineisto	43,4	56,6			
Ikä (vuotta) (N = 742; $\chi^2 = 108,1$; p = 0,000) (N = 742; F = 48,3; p = 0,000)	Alle 31	31–40	41–50	51–60	Yli 60
Syksy (ka = 55,2)	5,6	4,2	19,4	30,4	40,4
Vuodenvaihte (43,5)	25,8	16,1	11,3	35,5	11,3
Kevättalvi (45,9)	14,3	16,7	27,0	27,0	15,1
Koko aineisto (51,0)	10,2	9,4	21,3	29,6	29,4
Peruskoulutus (N = 711; $\chi^2 = 39,1$; p = 0,000)	Kansakoulu	Peruskoulu	Ylioppilas		
Syksy	28,9	41,2	29,9		
Vuodenvaihte	8,3	35,0	56,7		
Kevättalvi	13,4	41,1	45,5		
Koko aineisto	21,8	40,6	37,6		
Ammatillinen koulutus (N = 718; $\chi^2 = 43,6$; p = 0,000)	Ei mitään	Ammatti-koulu tai -kurssi	Opisto tai am.kork.	Yliopisto tai korkeakoulu	Kesken
Syksy	15,1	38,8	33,9	11,0	1,2
Vuodenvaihte	9,8	14,8	54,1	14,8	6,6
Kevättalvi	9,3	27,5	37,2	21,5	4,5
Koko aineisto	12,7	32,9	36,8	14,9	2,8
Asuinympäristö (N = 743; $\chi^2 = 27,2$; p = 0,001)	Kaupunki (yli 500 000 as.)	Kaupunki (200 000-500 000 as.)	Kaupunki (50 000-200 000 as.)	Pieni kaupunki tai kuntakeskus	Haja-asutus-alue
Syksy	9,1	9,1	26,3	41,4	14,2
Vuodenvaihte	27,4	8,1	29,0	24,2	11,3
Kevättalvi	8,8	13,1	23,1	42,2	12,7
Koko aineisto	10,5	10,4	25,4	40,2	13,5

Lapin matkailijoiden keski-ikä oli melko korkea, hieman yli 50 vuotta. Syyskauden matkailijat olivat kaikkein iäkkäimpiä. Vuodenvaihteessa puolestaan liikkeellä oli suhteellisen runsaasti sekä nuoria alle 30-vuotiaita että iäkkäämpiä 50–60-vuotiaita. Kevättalvella matkailijoissa oli tasaisesti kaikkein ikäisiä, vaikka enemmistönä olivat edelleen varttuneet, 40–60-vuotiaat aikuiset.

Matkailijoista vajaa 40 prosenttia oli suorittanut ylioppilastutkinnon. Syksymatkailijat olivat selvästi muita vähemmän kouluttautuneita. Vuodenvaihteessa oli liikkeellä runsaasti ylempään ammattisteen käyneitä. Kevättalven matkailijoissa oli puolestaan eniten yliopistossa opiskelleita.

Lappiin tulevista matkailijoista noin puolet oli lähtöisin pienistä kaupungeista, kuntakeskuksista tai maaseudulta. Syksyn ja kevättalven matkailijoista löytyi erityisen paljon pienistä kaupungeista ja kuntakeskuksista saapuneita. Vuodenvaihteessa useampi kuin neljäsosa vastaajista asui pääkaupunkiseudulla.

Suomalaiset matkustavat Lappiin yleensä omalla autolla (taulukko 3). Tämä piti paikkansa etenkin syyskauden ja kevättalven matkailijoiden osalta. Vuodenvaihteessa kohteeseen matkustettiin kuitenkin lähes yhtä usein lentokoneella kuin omalla autolla. Vuodenvaihteen matkailijat käyttivät muita useammin myös junaa. Syksymatkailijat puolestaan käyttivät linja-autoa useammin ja lentokonetta harvemmin kuin muut.

Matkat olivat ajankohdasta riippumatta pääsääntöisesti yksityisluonteisia. Pakettimatkoja ei tehty juuri lainkaan vuodenvaihteessa, mutta tuolloin oli keskimääräistä runsaammin liikkeellä työ- ja kannustinmatkailijoita. Syksyllä ja vuodenvaihteessa valtaosa matkoista tehtiin aikuisseurassa. Kevättalvella mukana oli keskimääräistä useammin myös lapsia. Vuodenvaihteessa matkailijat olivat muita useammin liikkeellä yksin.

Lappiin tehty matka, etenkin kevättalvella, kesti keskimäärin noin viikon. Matkustusajankohdasta riippumatta vastaajat olivat kokeneita Lapin matkailijoita. Kolmasosa vastaajista oli käynyt Lappissa vähintään 20 kertaa, ensikertalaisia oli hyvin vähän.

Taulukko 3. Taustatietoja matkasta.

Muuttuja	Osuudet (%)					
Kulkuväline (N = 743; $\chi^2 = 72,4$; p = 0,000)	Oma auto	Linja-auto	Juna	Juna-auto	Lentokone	Muu
Syksy	63,4	12,4	5,1	5,1	11,0	3,0
Vuodenvaihe	40,3	1,6	11,3	4,8	38,7	3,2
Kevättalvi	61,9	3,2	4,0	4,8	26,2	,0
Koko aineisto	61,0	8,3	5,2	5,0	18,4	2,0
Matkan luonne (N = 743; $\chi^2 = 21,2$; p = 0,002)	Yksityinen	Paketti	Työ tai kannustin	Muu		
Syksy	77,6	8,6	4,9	8,9		
Vuodenvaihe	79,0	1,6	11,3	8,1		
Kevättalvi	79,8	9,9	8,3	2,0		
Koko aineisto	78,5	8,5	6,6	6,5		
Matkaseura (N = 738; $\chi^2 = 138,7$; p = 0,000)	Yksin	Vain lapsia	Vain aikuisia	Lapsia ja aikuisia		
Syksy	7,7	,2	87,8	4,2		
Vuodenvaihe	24,2	3,2	67,7	4,8		
Kevättalvi	12,0	18,4	55,2	14,4		
Koko aineisto	10,6	6,6	75,1	7,7		
Matkan kesto (päivää)¹⁾ (N = 721; $\chi^2 = 29,0$; p = 0,000) (N = 721; F = 3,5; p = 0,031)	Alle 5 pv	5–6 pv	7 pv	Yli 7 pv		
Syksy (ka = 6,7)	14,2	34,6	34,8	16,4		
Vuodenvaihe (5,8)	35,7	30,4	19,6	14,3		
Kevättalvi (6,2)	18,5	35,8	38,7	7,0		
Koko aineisto	17,3	34,7	35,0	13,0		
Aikaisemmat vierailut Lapissa (N = 736)	Ei kertaakaan	1–5 kertaa	6–10 kertaa	11–20 kertaa	21–50 kertaa	Yli 50 kertaa
Koko aineisto	3,7	22,1	17,0	23,1	20,7	12,9

¹⁾ Tarkastelusta puuttuvat vastaajat, jotka viipyivät Lapissa vähintään 30 pv työn tai opiskelun takia.

3.2 Majoittuminen ja majoituspaikkaan liittyvät toiveet

Kyselyyn vastanneista yli 90 prosenttia majoittui alueen matkailukeskuksiin Ylläkselle ja Leville (taulukko 4). Koko aineistossa oli hieman enemmän Leville kuin Ylläkselle majoittuneita. Erityisesti vuodenvaihteessa kerätyissä aineistoissa oli selvästi enemmän Leville (63 %) kuin Ylläkselle (37 %) majoittuneita. Sen sijaan kevättalven aineistossa Ylläkselle majoittui puolet ja Leville 43 % vastaajista.

Taulukko 4. Taustatietoja majoittumisesta.

Muuttuja	Osuudet (%)							
Missä majoitutaan (N = 742; $\chi^2 = 12,1$; p = 0,017)	Ylläs	Levi	Muualla ¹⁾					
Syksy	42,8	49,1	8,2					
Vuodenvaihde	37,1	62,9	0,0					
Kevättalvi	50,0	43,7	6,3					
Koko aineisto	44,7	48,4	6,9					
Miten majoitutaan (N = 742; $\chi^2 = 54,2$; p = 0,000)	Iso hotelli ²⁾	Pieni hotelli ³⁾	Huoneis-tohotelli	Rivi tai paritalo	Erillis-mökki	Oma mökki	Loma-osake	Muu
Syksy	26,9	8,6	4,0	23,4	15,2	12,1	4,4	5,4
Vuodenvaihde	8,1	1,6	11,3	32,3	12,9	12,9	16,1	4,8
Kevättalvi	34,1	8,3	8,3	16,3	12,3	15,1	2,8	2,8
Koko aineisto	27,8	8,0	6,1	21,7	14,0	13,2	4,9	4,4

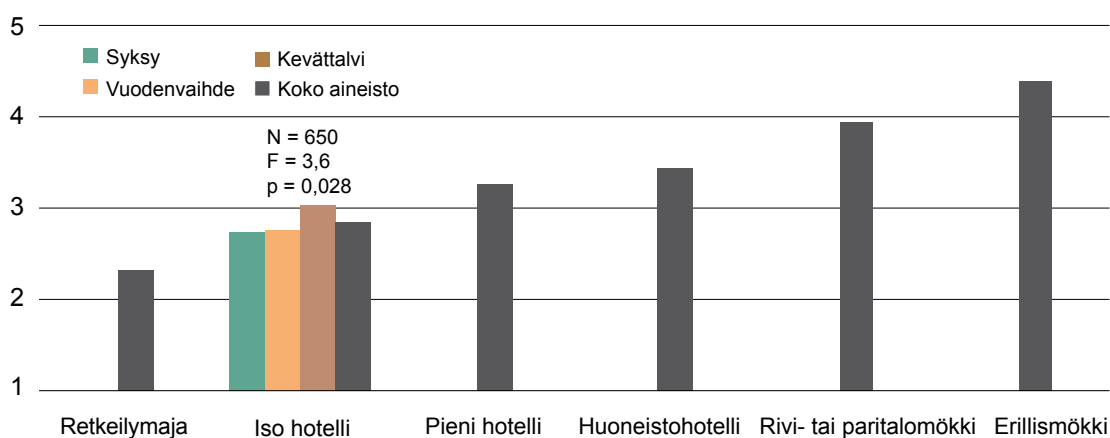
¹⁾ Esim. Kittilä ja Muonio

²⁾ Yli 100 vuodepaikkaa

³⁾ Alle 100 vuodepaikkaa

Hieman yli 40 prosenttia vastaajista oli majoittunut johonkin hotelliin. Yleisintä oli majoittuminen isoon, yli 100 vuodepaikan hotelliin, johon 28 % vastaajista majoittui. Joka viides vastaaja majoittui rivi- tai paritaloon ja noin joka seitsemäs erillismökkiin. Noin 13 prosentilla vastaajista oli käytössään oma mökki. Erityisesti syksyllä ja kevättalvella majoituttiin hotelleihin. Vuodenvaihteessa majoituttiin puolestaan keskimääräistä useammin rivi- tai paritaloon. Silloin oli liikkeellä runsaimmin myös niitä matkailijoita, joilla oli käytössään lomaosake.

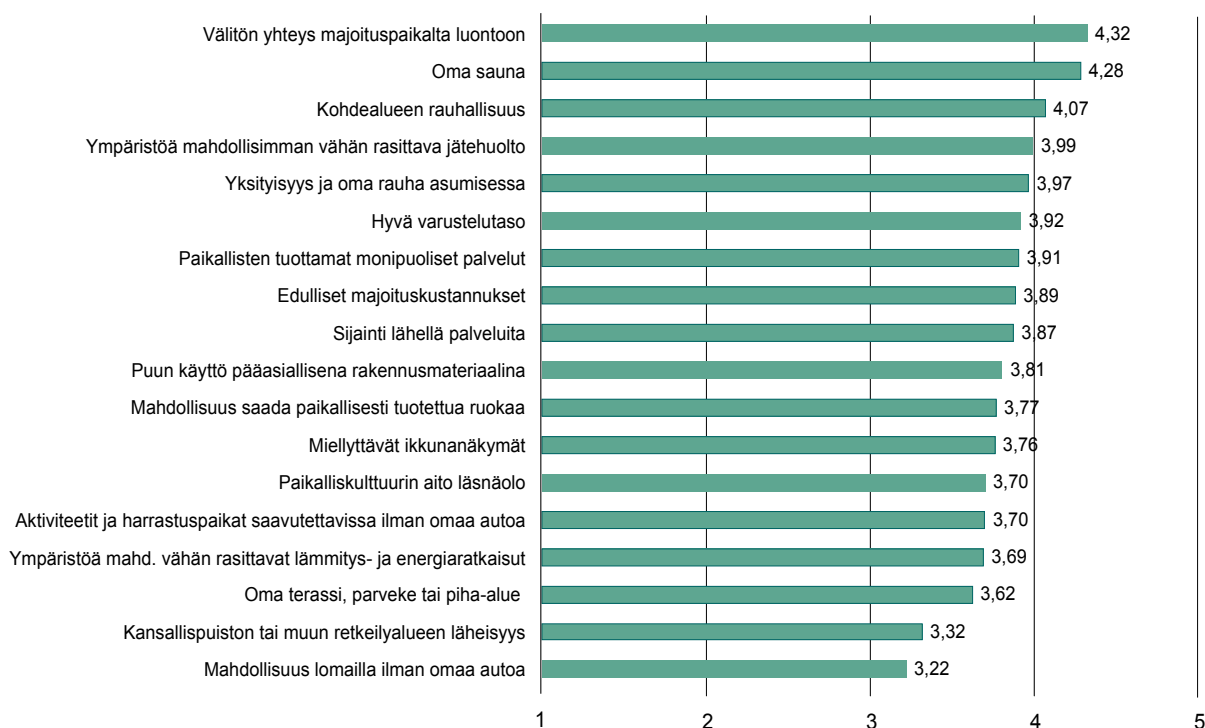
Seuraavaksi matkailijoilta kysyttiin millainen majoitusmuoto sopisi parhaiten heidän Lapin matkaansa. Vastaajat halusivat kaikkein mieluiten mökkimajoitukseen (kuva 4). Hotellimajoituksessa vähiten haluttiin asua isossa hotellissa, joka oli tässä kyselyssä määritelty 100 vuodepaikaksi. Matkailuajankohta vaikutti vain isossa hotellissa asumisen suosioon. Se sopi hieman paremmin kevättalven matkailijoille kuin syksyn ja vuodenvaihteen matkailijoille.

Kuva 4. Majoitusmuotojen sopivuus asteikolla: 1 = ei lainkaan..., 5 = erittäin hyvin.

Seuraavaksi selvitettiin 18 erilaisen majoitukseen liittyvän tekijän merkitystä asiakkaille. Lähes kaikkia kysytyjä tekijöitä pidettiin enemmän tai vähemmän tärkeinä (kuva 5). Yksittäisistä tekijöistä kaikkein tärkeimmäksi nousi välitön yhteys majoituspaikalta luontoon. Lähes yhtä suuren merkityksen sai oma sauna. Seuraavina tulivat järjestyksessä: rauhallinen kohdealue, ympäristöystävällinen jätehuolto, yksityisyys majoituksessa, varustelutaso, paikalliset palvelut, majoituskustannukset ja palveluiden läheisyys. Melko tärkeiksi majoittumiseen liittyviksi tekijöiksi koettiin myös puun käyttäminen rakennusmateriaalina, paikalliset tuotteet, ikkunanäkymät, paikalliskulttuurin aitous, harrastuspaikkojen saavutettavuus ilman omaa autoa, ympäristöystävälliset energiaratkaisut ja oma terassi, parveke tai piha-alue. Kansallispuiston tai retkeilyalueen läheisyydellä ja mahdollisuudella lomailla ilman omaa autoa oli sen sijaan pienempi merkitys vastaajille.

Ennen ryhmävertailuja majoitukseen liittyvien tekijöiden merkitystä selvittäneelle kysymyspatterille tehtiin faktorianalyysi. Alkuperäiset muuttujat saatiin tiivistettyä viiteen faktoriin (taulukko 5). Lopullisesta ratkaisusta jouduttiin poistamaan alhaisen kommunaliteetin takia kaksi muuttujaa: ”Edulliset majoituskustannukset” ja ”Oma sauna”. Faktoriratkaisun selitysasteeksi saatiin 51,2 %, jota voidaan pitää kohtalaisen hyvänä tuloksena.

Kuva 5. Majoittumiseen liittyvien tekijöiden merkitys asteikolla: 1 = ei lainkaan tärkeä..., 5 = erittäin tärkeä.

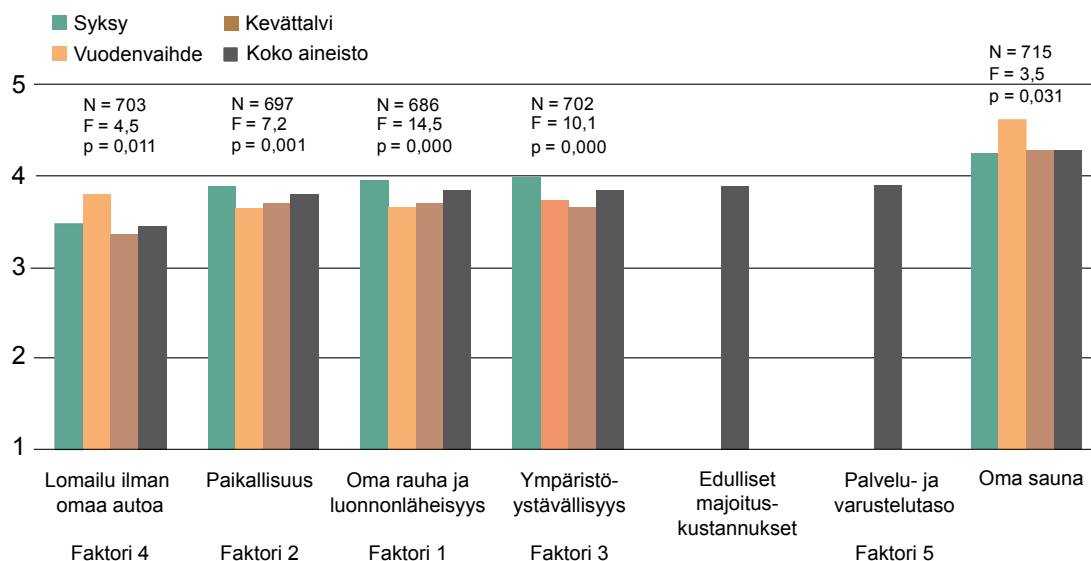
Taulukko 5. Majoittumiseen liittyvien tekijöiden merkitys: rotatoitu faktoriratkaisu.

Muuttuja	Faktorit					Kommuna- liteetti
	F1	F2	F3	F4	F5	
Kohdealueen rauhallisuus	,693	,159	,140	,014	-,157	,549
Yksityisyys ja oma rauha asumisessa	,685	,112	,132	,011	,004	,499
Miellyttävät ikkunanäkymät	,534	,254	,151	-,002	,121	,388
Oma terassi, parveke tai piha-alue	,516	,121	,064	,014	,178	,317
Välitön yhteys majoituspaikalta luontoon	,382	,180	,219	,161	,021	,253
Kansallispuiston tai muun retkeilyalueen läheisyys	,360	,214	,285	,112	-,039	,270
Paikallisesti tuotettu ruoka	,179	,759	,172	,064	,015	,643
Paikallisten tuottamat monipuoliset palvelut	,139	,709	,090	,057	,225	,584
Paikalliskulttuurin aito läsnäolo	,211	,560	,197	,108	,004	,408
Puun käyttö pääasiallisena rakennusmateriaalina	,290	,553	,196	,076	-,033	,435
Ympäristöä säästävä lämmitys- ja energiaratkaisu	,294	,265	,810	,047	,025	,816
Ympäristöä säästävä jätehuolto	,258	,272	,738	,132	,007	,703
Harrastuspaikat saavutettavissa ilman omaa autoa	,005	,085	-,005	,979	,184	,999
Mahdollisuus lomailuun ilman omaa autoa	,077	,099	,134	,602	,020	,397
Hyvä varustelutaso	,102	,075	-,030	-,002	,673	,470
Sijainti lähellä palveluita	-,035	,032	,039	,155	,655	,457
Ominaisarvo (Initial eigenvalues)	4,78	1,80	1,40	1,33	1,02	
Selitysaste, % (Rotation solution)	13,29	12,89	9,56	8,93	6,51	Yht. 51,18
Cronbachin alpha	,735	,776	,857	,744	,609	

Ensimmäiselle faktorille (F1) latautuivat tekijät, jotka painottivat rauhaa, yksityisyyttä, miellyttäviä näkymiä ja luonnon läheisyyttä. Sille annettiin nimeksi ”**Oma rauha ja luonnonläheisyys**”. Toisen faktorin (F2) kärkimuuttujissa tuli esille paikallisuus tuotteissa, materiaaleissa ja palveluissa. Sen sanomana oli ”**Paikallisuus**”. Kolmanteen faktorin (F3) keräytyivät suurimmilla latauksilla muuttujat, joissa toivottiin ympäristöä säästäviä energia- ja jätehuoltoratkaisuja. Sille annettiin nimeksi ”**Ympäristöystävällisyys**”. Neljännessä faktorissa (F4) esillä olivat muuttujat, joissa toivottiin mahdollisuutta lomailuun ilman omaa autoa. Neljännen faktorin viesti oli ”**Mahdollisuus lomailuun ilman omaa autoa**”. Viidennessä faktorissa (F5) tuli esille majoituskohteen palvelut ja varustelutaso, minkä takia sille annettiin nimeksi ”**Palvelu- ja varustelutaso**”.

Faktorianalyysiratkaisun perusteella muodostettiin viisi uutta muuttujaa summaamalla faktorien F1-F5 kohdalla korkeita latauksia saaneet muuttujat yhteen ja jakamalla saatu summa alkuperäisten muuttujien määrällä. Alkuperäisten 18 muuttujan informaatio saatiin tiivistettyä seitsemäksi muuttujaksi. Niistä tärkeimmäksi nousi oma sauna (kuva 6). Seuraaviksi järjestyksessä tulivat palvelu- ja varustelutaso, majoituskustannukset, ympäristöystävällisyys, rauha ja luonnonläheisyys ja paikallisuus. Vähiten merkitystä oli lomailumahdollisuudella ilman omaa autoa.

Matkustusajankohta vaikutti majoittumiseen liittyvien tekijöiden tärkeyteen (kuva 6). Vuodenvaihteen matkailijoille omalla saunalla oli keskimääräistä suurempi merkitys. Heidän toiveissaan korostui myös mahdollisuus lomailuun ilman omaa autoa. Syksymatkailijoiden toiveissa korostuivat puolestaan muihin ryhmiin verrattuna ympäristöystävällisyys ja luonnonläheisyys, oma rauha ja paikallisuus.

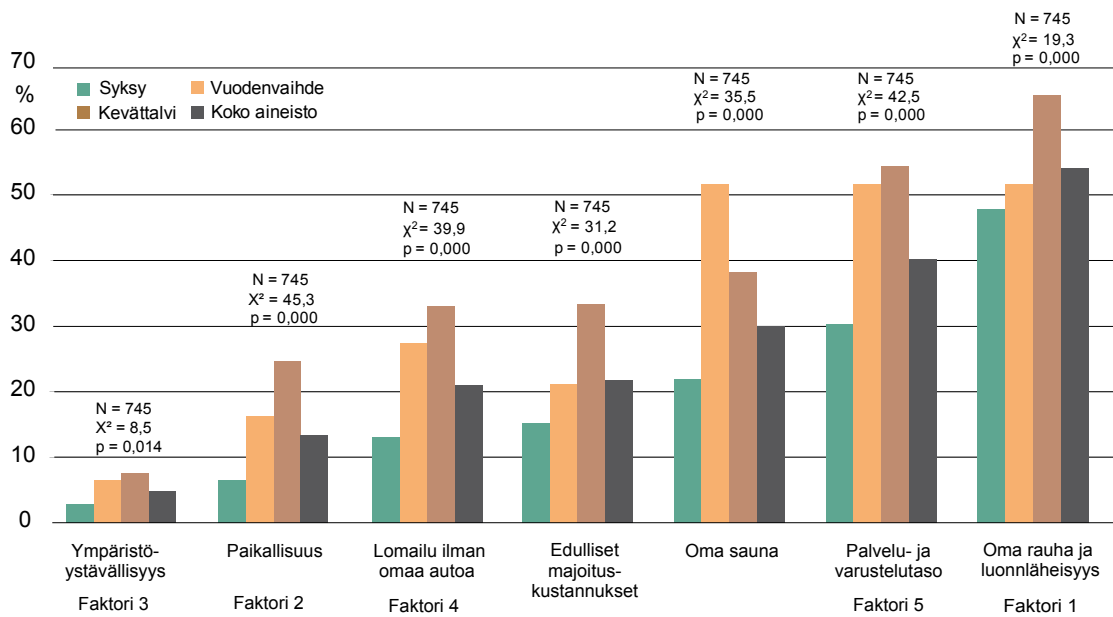

Kuva 6. Matkustusajankohdan vaikutus majoittumiseen liittyvien tekijöiden merkitykseen. Tarkastelussa faktorianalyysin perusteella muodostetut muuttujat ja kaksi alkuperäistä muuttujaa. Tärkeys asteikolla: 1 = ei lainkaan tärkeä..., 5 = erittäin tärkeä.

Kokonaisuudessaan vastaajat olivat sangen tyytyväisiä majoituspaikkaan ja sen lähiympäristöön. Viisiportaisella asteikolla (1 = ei vastannut lainkaan..., 5 = vastasi erittäin hyvin odotuksia/tarpeita) majoitustyytyväisyyden keskiarvoksi saatiin koko aineistossa 4,2. Matkustusajankohta ei vaikuttanut koettuun tyytyväisyyteen. Vastaajilla oli myös mahdollisuus kertoa mikä tai mitkä asiat heidän majoituksessaan olivat erityisen hyvin tai erityisen huonosti. 'Erityisen hyvin' -mainintoja annettiin keskimäärin selvästi enemmän (2,7 mainintaa) kuin 'erityisen huonosti' -mainintoja (0,7). Tämäkin tukee osaltaan sitä näkemystä, että vastaajat olivat suhteellisen tyytyväisiä majoitukseensa ja majoituspaikan lähiympäristöön.

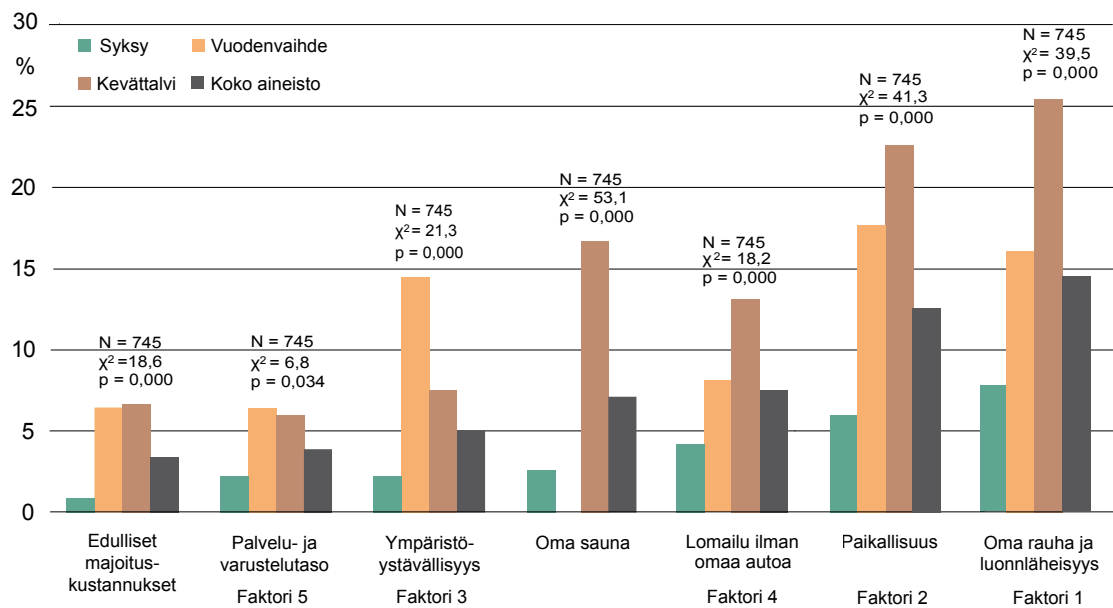
Matkustusajankohta vaikutti siihen missä määrin majoituksen laatua kommentoitiin. Syksymatkailijat antoivat muita vähemmän positiivista palautetta. He mainitsivat keskimäärin 1,9 lomalla erityisen hyvin toteutunutta asiaa. Vuodenvaihteessa matkailleet mainitsivat keskimäärin 3,5 ja kevättalvella matkailleet 4,0 erityisen hyvin omassa majoituksessaan toteutunutta asiaa. Eniten 'erityisen huonosti' toteutunut -mainintoja saatiin kevättalven matkailijoilta (keskimäärin 1,2 mainintaa). Seuraavina järjestyksessä olivat vuodenvaihteen matkailijat (0,9 mainintaa) ja selvästi vähiten mainintoja saatiin syksyn matkailijoilta (0,4).

Oma rauha ja luonnonläheisyys muuttuja sai osakseen kaikkein eniten sekä positiivista että negatiivista palautetta (kuvat 7 ja 8). Ympäristöystävällisyys sai kokonaisuudessaan vähiten myönteistä palautetta, vaikka se koettiin tärkeäksi majoituspaikkaan liittyväksi tekijäksi. Paikallisuus sai suhteessa vähän "erityisen hyvin toteutunut" mainintoja mutta toiseksi eniten "erityisen huonosti toteutunut mainintoja". Palvelu- ja varustelutason sai sen sijaan suhteellisen paljon positiivisia mainintoja ja suhteellisen vähän negatiivisia mainintoja.

Kuva 7. Toteutui majoituksessa erityisen hyvin (% mainitsi).

Koska eri vuodenaikaan liikkeellä olleiden matkailijoiden herkkyyks antaa kehuja ja moitteita poikkesi kokonaisuudessaan toisistaan, ei matkailuajankohtatarkastelussa ole mielekäs tarkastella suoraan ilmoitettuja prosenttiosuuksia, vaan negatiivisten ja positiivisten palautteiden keskinäisiä suhteita. Omaa saunaa kiittelivät suhteessa eniten vuodenvaihteen matkailijat ja vastaavasti muita enemmän moitteita se sai kevättalven matkailijoilta. Vuodenvaihteen matkailijat antoivat eniten negatiivista palautetta majoituskohteen ympäristöystävällisyydestä. Tulosten perusteella näyttäisi myös, että syksymatkailijat olivat muita tyytyväisempiä kohteen tarjoamaan rauhaan ja luonnonläheisyyteen.

Kuva 8. Toteutui majoituksessa erityisen huonosti (% mainitsi).

Taulukko 6. Kiinnostunut Lapissa sijaitsevasta kohteesta.

Kohde	Osuudet (%)			
Kiinnostunut lomamökistä (N = 700; $\chi^2 = 15,7$; p = 0,015)	Kyllä	Ei	Ei osaa sanoa	Omistaa jo
Syksy	17,0	55,9	16,7	10,5
Vuodenvaihde	33,9	41,1	14,3	10,7
Kevättalvi	23,5	44,4	21,4	10,7
Koko aineisto	20,6	50,7	18,1	10,6
Kiinnostunut lomaosakkeesta (N = 626; $\chi^2 = 31,2$; p = 0,000)	Kyllä	Ei	Ei osaa sanoa	Omistaa jo
Syksy	5,7	71,3	15,6	7,4
Vuodenvaihde	22,6	47,2	13,2	17,0
Kevättalvi	13,6	64,3	17,2	5,0
Koko aineisto	9,9	66,8	16,0	7,3
Kiinnostunut tontista (N = 616; $\chi^2 = 20,9$; p = 0,002)	Kyllä	Ei	Ei osaa sanoa	Omistaa jo
Syksy	7,8	76,1	13,3	2,9
Vuodenvaihde	27,1	54,2	16,7	2,1
Kevättalvi	13,6	66,1	17,2	3,2
Koko aineisto	11,4	70,8	14,9	2,9

Kyselyssä selvitettiin vastaajien kiinnostusta hankkia Lapissa sijaitseva oma lomamökki, tontti tai lomaosake. Lomamökin hankkiminen kiinnosti vastaajia selvästi enemmän kuin tontin tai lomaosakkeen hankkiminen (taulukko 6). Noin 20 % vastaajista oli kiinnostunut ja noin puolet vastaajista ei ollut kiinnostunut hankkimaan lomamökkiä Lapista. Noin joka kymmenennes vastaaja omisti jo lomamökin Lapissa. Kaikkein kiinnostuneimpia oman lomamökin hankinnasta olivat vuodenvaihteen matkailijat. Vähiten asia kiinnosti syksyn matkailijoita.

Noin 7 % vastaajista omisti Lapissa sijaitsevan lomaosakkeen. Lomaosakkeita löytyi eniten vuodenvaihteen matkailijoilta; 17 % vastaajista omisti jo osakkeen. Vain kolme prosenttia vastaajista ilmoitti omistavansa tontin Lapissa. Lomaosakkeen tai tontin hankkimisesta oli kiinnostunut noin joka kymmenes vastaaja. Kaikkein kiinnostuneimpia niistä olivat vuodenvaihteen matkailijat. Kaikkein vähiten tontit kiinnostivat syksyn matkailijoita.

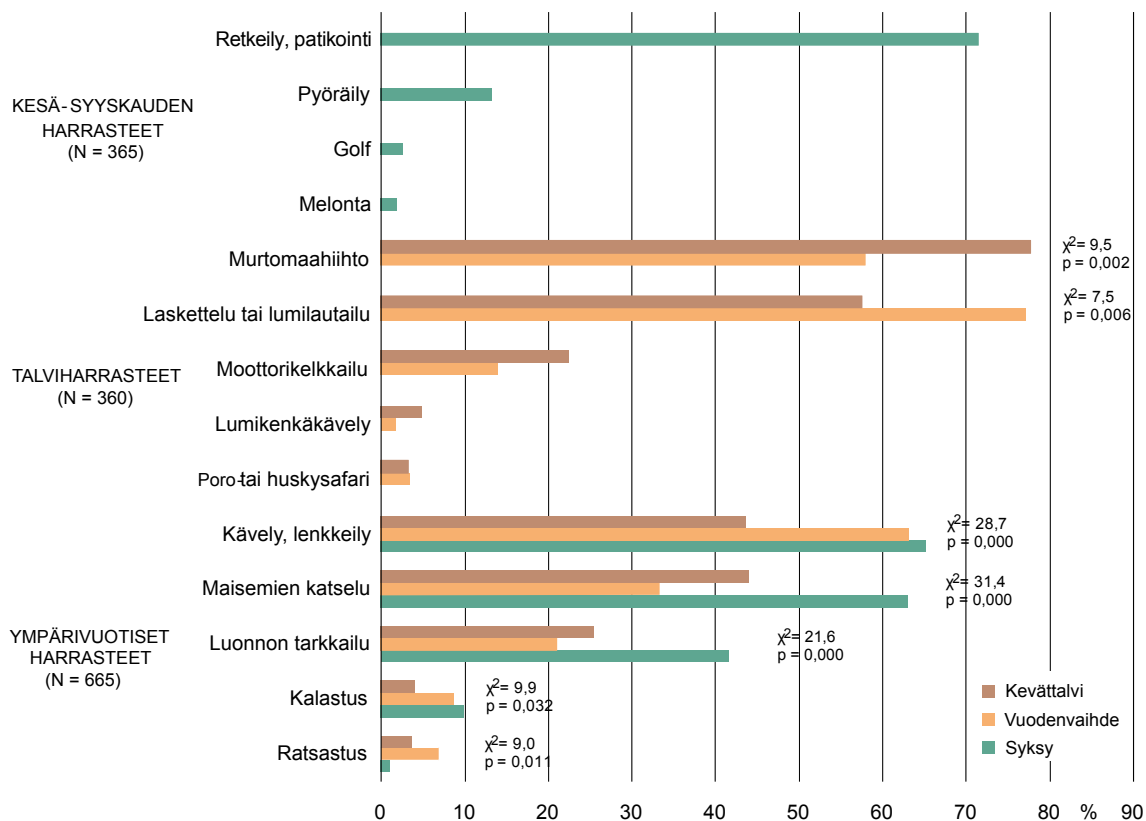
Verraten iso osa kyselyyn osallistuneista ei vastannut kohtiin ”kiinnostunut lomaosakkeesta” (16,0 %) ja ”kiinnostunut tontista” (17,3 %). Lomamökin kohdalla heidän osuutensa oli selvästi pienempi (6,0 %). Vastaamatta jättäneitä ei ole laskettu mukaan edellä esitettyihin tuloksiin. Mikäli vastaamattomat otettaisiin huomioon, se nostaisi hieman ”ei kiinnostuneiden” suhteellisia osuuksia erityisesti lomaosakkeen ja tontin osalta (taulukko 6).

3.3 Ulkoiluharrastukset

Kyselyssä tiedusteltiin Lapin matkan tärkeimpiä ulkoiluharrasteita. Syksymatkailijat valitsivat suosikkinsa yhdeksästä kesä-syyskauden harrasteesta ja talvimatkailijat kymmenestä talvikauden harrasteesta. Osa harrasteista oli ympärivuotisia.

Syksyllä suosituimpia ulkoiluharrasteita olivat retkeily/patikointi, kävely/lenkkeily ja maisemien katselu. Luonnon tarkkailu oli neljänneksi suosituin harraste, mutta selvästi vähemmän tärkeä kuin edellä mainitut harrasteet. Syysmatkailijat mainitsivat muita ulkoiluharrasteita melko vähän. Talvella vastaajia kiinnosti eniten murtomaahiihto ja laskettelu/lumilautailu. Myös kävely/lenkkeily ja maisemien katselu olivat tärkeitä ulkoiluharrasteita monille talvimatkailijoille. Luonnon tarkkailua harrasti hieman yli viidesosa talvimatkailijoista. Lisäksi viidesosalla moottorikelkkailu oli kolmen tärkeimmän harrasteen joukossa.

Matkustusajankohta vaikutti merkittävästi ulkoiluharrasteiden suosioon (kuva 9). Ympärivuotisista harrasteista kävelyä/lenkkeilyä harrastettiin kevättalvella selvästi vähemmän kuin syksyllä ja vuodenvaihteessa. Syksymatkailijoille maisemien katselu ja luonnon tarkkailu oli selvästi tärkeämpää kuin talvimatkailijoille. Kalastus kiinnosti vähiten kevättalven matkailijoita ja ratsastus puolestaan syksyllä matkailevia. Murtomaahiihto oli laskettelu/lumilautailua suositumpaa kevättalvella, mutta vuodenvaihteessa tilanne oli päinvastainen.

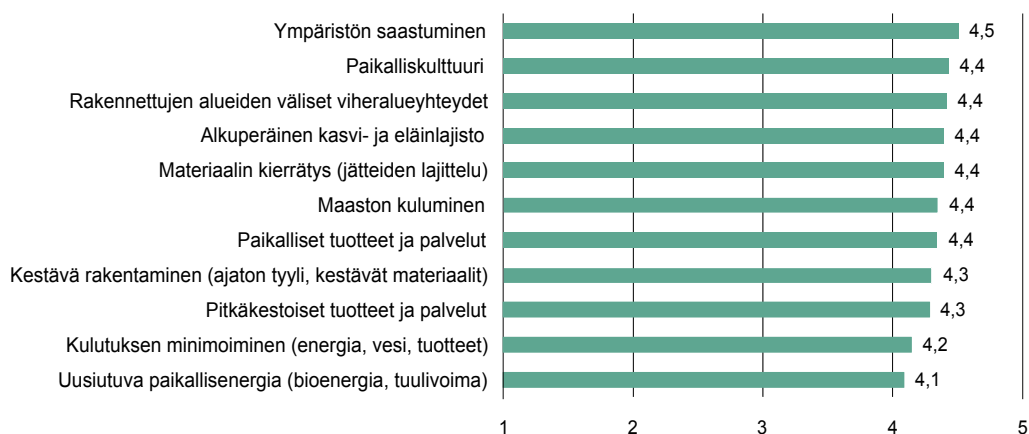

Kuva 9. Lapin matkan tärkeimmät ulkoiluharrasteet. (Tuloksissa mukana vain vastaajat, jotka merkitsivät 1–3 tärkeintä harrastusta).

3.4 Kestävä matkailun merkitys asiakkaille

Vastaajia pyydettiin ottamaan kantaa kestävään matkailuun liittyvien tekijöiden merkitykseen. Kaikkia kyselyssä esitettyjä tekijöitä pidettiin vähintäänkin tärkeinä (kuva 10). Kaikkein tärkeintä oli ympäristön suojeleminen saastumiselta. Myös paikalliskulttuuri, rakennusten välisten viheryhteyksien säilyttäminen, alkuperäinen luonnon säilyttäminen, kierrätys, maaston kulumisen vähentäminen, paikalliset tuotteet/palvelut, kestävä rakentaminen ja pitkäkestoiset tuotteet/palvelut olivat tärkeitä asioita vastaajille. Listassa viimeiseksi sijoittuivat kulutuksen minimoiminen ja uusiutuvan energian käyttö, joita niitäkin pidettiin vielä tärkeinä asioina.

Ennen ryhmävertailuja kestävän matkailun merkitystä selvittäneelle kysymyspatterille tehtiin faktorianalyysi. Alkuperäiset muuttujat saatiin tiivistettyä kahteen faktoriin (taulukko 7). Ratkaisun selitysasteeksi tuli 60,7 %, jota voidaan pitää suhteellisen hyvänä tuloksena.

Kuva 10. Kestävään matkailuun liittyvien tekijöiden merkitys asteikolla: 1 = ei lainkaan tärkeä, ..., 5 = erittäin tärkeä.

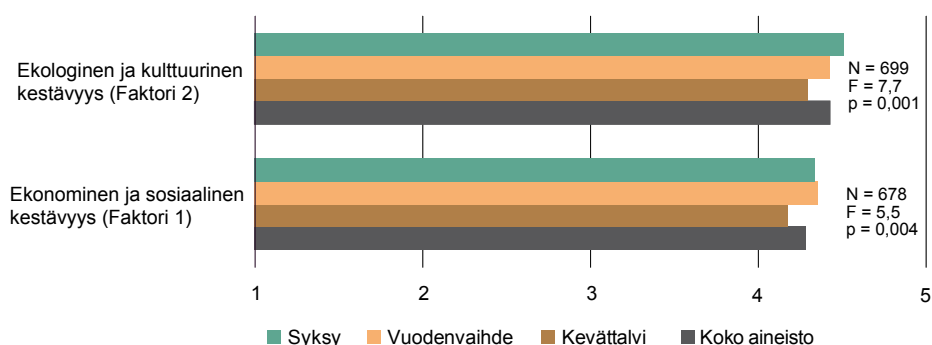
Taulukko 7. Kestävän matkailun tärkeys: rotatoitu faktoriratkaisu.

Muuttuja	Faktorit		Kommuna- liteetti
	F1	F2	
Uusiutuvan paikallisenergian suosiminen	,729	,195	,570
Kulutuksen minimointi	,701	,345	,610
Pitkäkestoisten tuotteiden ja palveluiden suosiminen	,691	,303	,569
Materiaalin kierrättäminen	,640	,367	,544
Kestävän rakentamisen suosiminen	,623	,362	,518
Paikallisten tuotteiden ja palvelujen suosiminen	,597	,358	,485
Viheralueyhteydet rakennettujen alueiden välillä	,563	,419	,493
Maaston kulumisen minimoiminen	,341	,815	,780
Ympäristön saastumisen minimoiminen	,352	,810	,780
Alkuperäisen kasvi- ja eläinlajiston säästäminen	,327	,782	,719
Paikalliskulttuurin säilyminen	,393	,677	,612
Ominaisarvo (Initial eigenvalues)	6,32	1,09	
Selitysaste, % (Rotation solution)	31,57	29,16	Yht. 60,73
Cronbachin alpha	,889	,912	

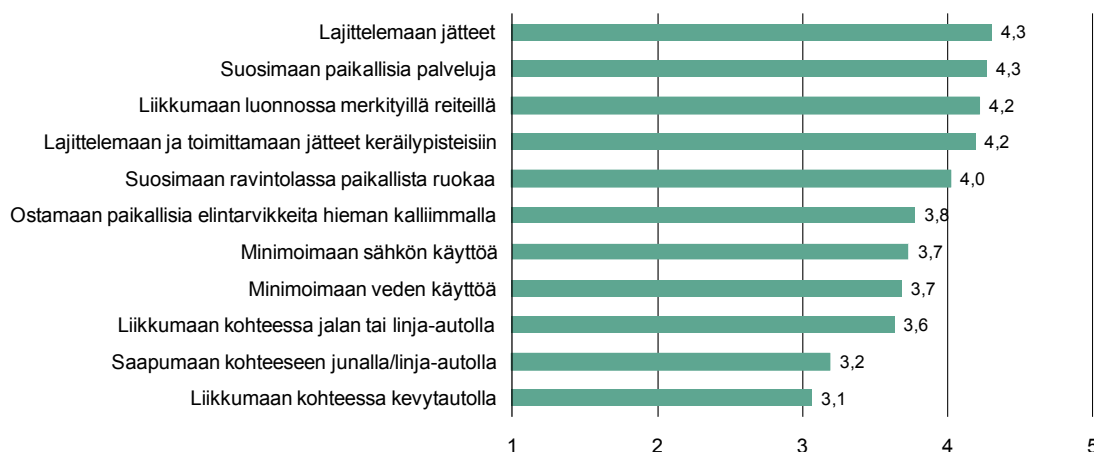
Ensimmäiselle faktorille (F1) latautuivat tekijät, jotka painottivat säästävää kulutusta, palveluiden ja tuotteiden pitkäkestoisuutta ja paikallisuuden suosimista. Sille päätettiin antaa nimeksi ”**Ekonominen ja sosiaalinen kestävyys**”. Toisen faktorin (F2) kärkimuuttujissa tuli esille ekologisten tekijöiden, kuten maaston kulumisen, ympäristön saastumisen ja lajien säilymisen lisäksi paikalliskulttuuriin liittyvä tekijä. Tämän faktorin sanomaksi nimettiin ”**Ekologinen ja kulttuurinen kestävyys**”.

Kestävän matkailun merkitystä kuvanneiden alkuperäisten 11 muuttujan informaatio tiivistettiin kahteen muuttuun. Kaikkiaan ekologinen ja kulttuurinen kestävyys koettiin hieman tärkeämmäksi kuin ekonominen ja sosiaalinen kestävyys (kuva 11). Matkustusajankohta vaikutti kestävän matkailun periaatteiden arvostamiseen: niillä oli muita vähemmän merkitystä kevättalvella matkustaville.

Seuraavaksi vastaajilta kysyttiin, miten valmiita he olisivat toimimaan kestävän matkailun periaatteiden mukaan omalla matkallaan (kuva 12). Matkailijat olivat valmiita lajittelemaan ja kierrättämään jätteitä, suosimaan paikallisia tuotteita ja palveluita ja estämään luonnon kulumista liikkumalla merkityjä reittejä pitkin. Omasta sähkön ja veden kulutuksestakin oltiin valmiita tinkimään jossain määrin. Sen sijaan yksityisautoiluun liittyviin käytön rajoituksiin suhtauduttiin melko varauksellisesti.

Kuva 11. Kestävän matkailun merkitys asteikolla: 1 = ei lainkaan tärkeä..., 5 = erittäin tärkeä.

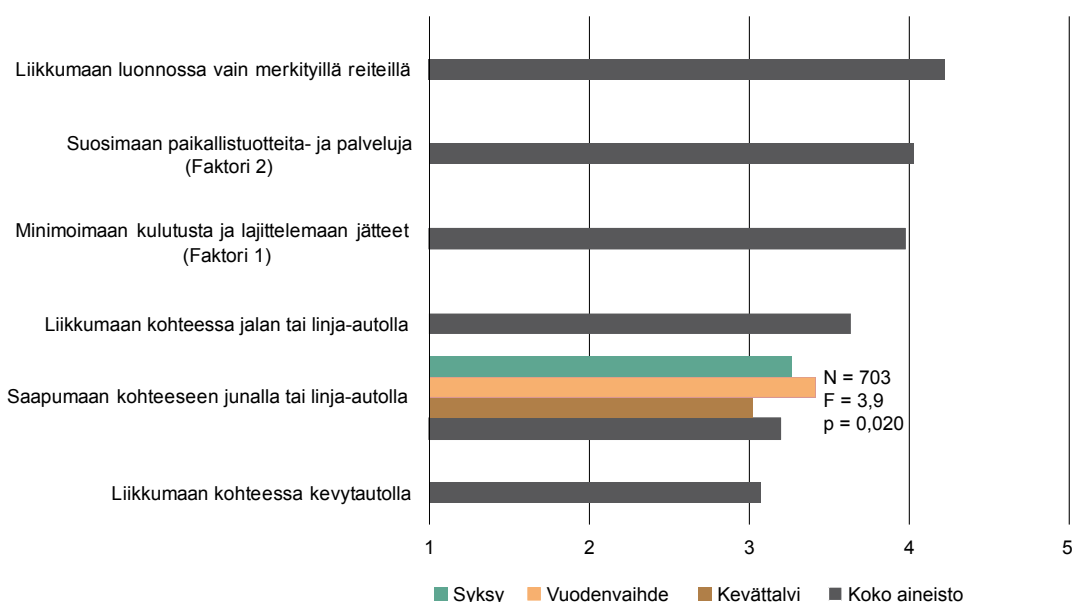

Kuva 12. Vastaajien valmius osallistua kestävään matkailuun asteikolla: 1 = ei lainkaan valmis, ..., 5 = erittäin valmis.

Myös kestävän matkailun valmiutta selvittäneelle kysymyskokonaisuudelle tehtiin faktorianalyysi ennen ryhmävertailuja. Tulokseksi saatiin kahden faktorin ratkaisu (taulukko 8). Lopullisesta ratkaisusta poistettiin alhaisen kommunaliteetin takia kaikki liikkumiseen liittyneet muuttajat: ”Saapuminen kohteeseen junalla tai linja-autolla”, ”Liikkuminen kohteessa oman auton sijaan mahdollisimman paljon jalan tai linja-autolla”, ”Liikkuminen kohteessa kevytautolla (sähkö- tai mopoauto)” ja ”Liikkuminen luonnossa vain merkityillä reiteillä”. Faktoriratkaisun selitysteekki tuli 59,1 %, jota voidaan pitää melko hyvänä tuloksena faktoriratkaisulle.

Taulukko 8. Valmius kestävään matkailuun: rotatoitu faktoriratkaisu.

Muuttuja	Faktorit		Kommuna- liteetti
	F1	F2	
Sähkön käytön minimointi	,924	,175	,885
Veden käytön minimointi	,880	,209	,819
Jätteiden lajittelu	,481	,331	,341
Lajiteltujen jätteiden toimittaminen keräilypisteisiin	,434	,330	,297
Paikallisesti tuotetun ruuan suosiminen ravintolassa	,214	,835	,743
Paikallisesti tuotettujen elintarvikkeiden suosiminen, vaikka olisivat kalliimpia	,189	,766	,622
Paikallisten palvelujen suosiminen	,260	,599	,426
Ominaisarvo (Initial eigenvalues)	3,63	1,24	
Selitysteekki, % (Rotation solution)	31,41	27,65	yht. 59,06
Cronbachin alpha	,838	,803	

Kuva 13. Valmius kestävään matkailuun asteikolla: 1 = ei lainkaan valmis..., 5 = erittäin valmis.

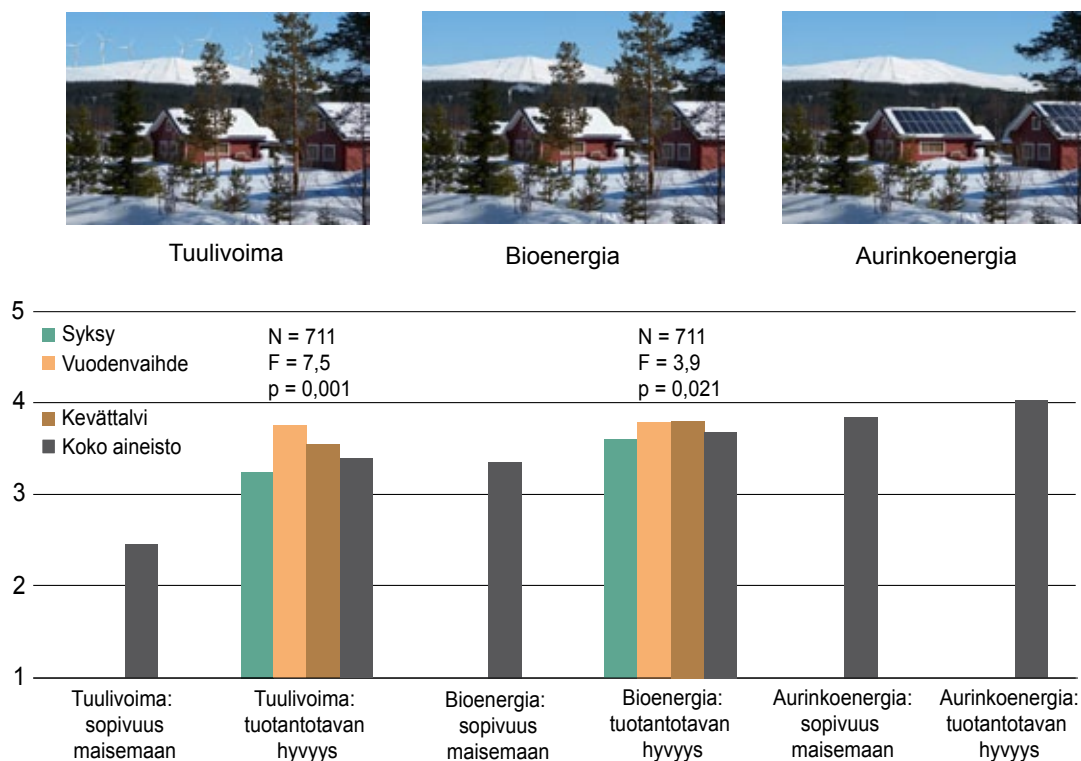
Ensimmäisen faktorin (F1) sanomana oli sähkön ja veden käytön säästäminen ja jätteiden lajittelu, minkä takia sille annettiin nimeksi ”**Kulutuksen minimointi ja jätteiden lajittelu**”. Toiseen faktoriin (F2) keräytyivät suurimmilla latauksilla muuttujat, joissa suositettiin paikallisia tuotteita ja palveluja, joten sille annettiin nimi ”**Paikallistuotteiden ja -palvelujen suosiminen**”.

Kestävän matkailun valmiutta kuvanneiden alkuperäisten muuttujien sanomaa saatiin tiivistettyä faktoriratkaisun avulla noin puoleen, eli kuuteen muuttujaan (kuva 13). Vastaajat olivat yhtä valmiita suosimaan paikallisia tuotteita ja palveluja (faktori 2) kuin minimoimaan kulutustaan ja lajittelemaan jätteitään (faktori 1). Matkustusajankohta vaikutti vain kohteeseen saapumisen osalta: kevättalven matkailijat olivat muita haluttomampia saapumaan kohteeseen junalla tai linja-autolla.

3.5 Matkailukeskuksen rakennettua ympäristöä koskevat kuva-arvioinnit

3.5.1 Energiantuotanto

Vastaajilta kysyttiin, miten hyvin bioenergia (esim. puuhaketta käyttävä voimala), aurinkoenergia ja tuulivoima sopivat matkailukohteen energiantuotantomuodoiksi. Esillä olleista uusiutuvan energian tuotantotavoista parhaimmaksi koettiin aurinkoenergia ja vastaavasti huonoimmaksi tuulivoima (kuva 14). Energiantuotantotapojen hyväksyttävyyden väliset erot eivät olleet kuitenkaan suuret. Syksymatkailijat suhtautuivat muita varauksellisemmin bioenergiaan ja etenkin tuulivoimaan. Kaikkein myönteisimmin tuulivoimaan suhtautuivat vuodenvaihteessa matkailleet. Aurinkoenergiaan suhtautumiseen matkustusajankohdalla ei ollut vaikutusta.

Kuva 14. Uusiutuvan energian tuotantotapojen sopivuus matkailukohteelle. Tuotantotavan hyvyys asteikolla: 1 = ei lainkaan hyvä,..., 5 = erittäin hyvä. Sopivuus maisemaan asteikolla: 1 = ei lainkaan,..., 5 = erittäin hyvin.

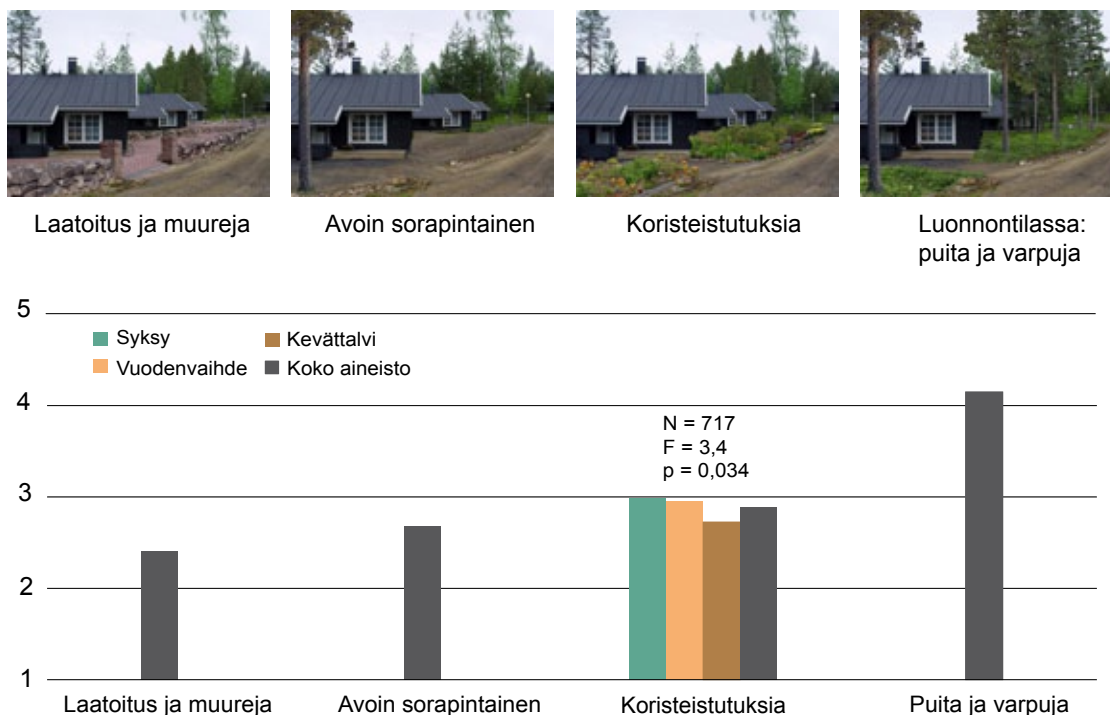
Energiantuotantotapojen osalta kysyttiin myös sitä, miten hyvin ne sopivat maisemaan. Vastaajilla oli käytettävissä kutakin energiantuotantotapaa esittävä kuva (kuva 14). Kuvissa oli sama perusnäkökulma, johon oli lisätty energiantuotantotapoihin liittyvät visuaaliset elementit seuraavasti: 1) aurinkoenergiaan aurinkopaneelit katolle ja puuston harvennus, 2) bioenergiaan biovoimalan savupiippu ja 3) tuulivoimaan tuulivoimalat tunturin laelle.

Vastaajien mielestä maisemaan sopivat parhaiten talojen katoilla olevat aurinkopaneelit. Takamaastossa metsän keskellä savuttava voimala sopi maisemaan vielä kohtalaisesti. Sen sijaan tunturin laelle sijoitettu tuulipuisto ei sopinut maisemaan kovin hyvin. Energiantuotantotapojen sopivuus maisemaan arvioitiin samansuuntaisesti eri vuodenaikoina kerätyissä aineistoissa.

3.5.2 Viherrakentaminen

Vastaajat arvioivat kuvien avulla, miten hyvin erilaiset viherrakentamistavat sopisivat Lapin matkailukohteille (kuva 15). Kuvat esittivät samaa vapaa-ajanasuntoa, jonka viherrakentaminen oli toteutettu neljällä eri tavalla: 1) poistamalla puut ja laatoittamalla/kivettämällä muurein ympäröity piha-alue, 2) poistamalla puut ja pintamaa sekä levittämällä tilalle sorakate, 3) poistamalla puut ja perustamalla koristeistutuksia ja 4) säilyttämällä alkuperäinen puusto ja metsän aluskasvillisuus.

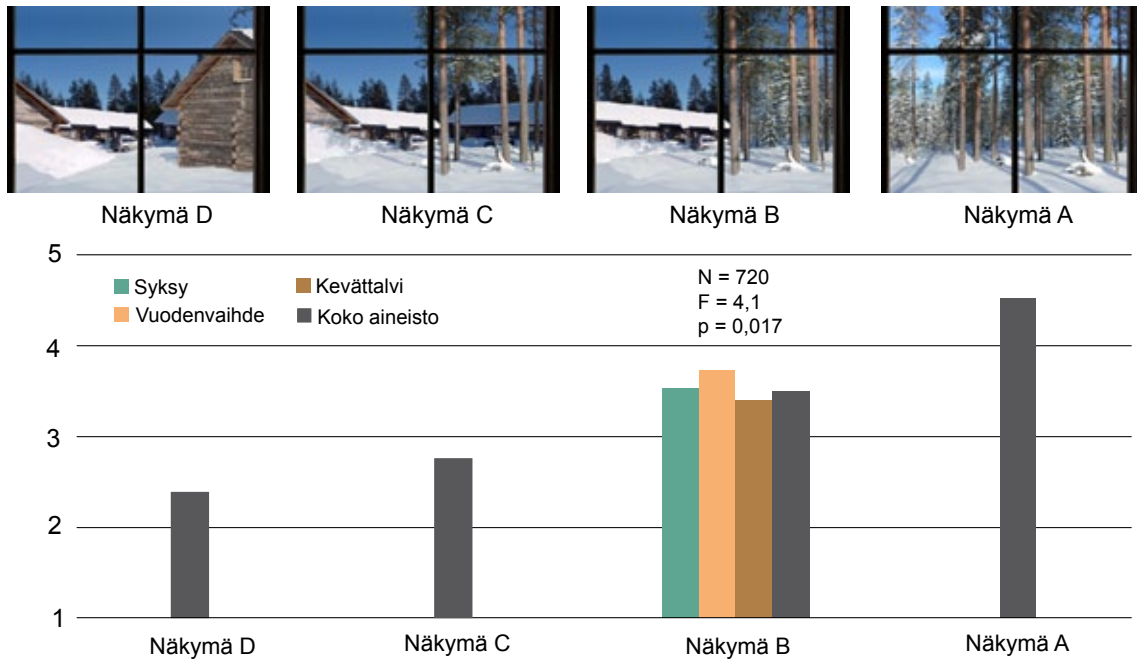
Selvästi muita paremmaksi osoittautui vaihtoehto, jossa majoituskohteen välittömään läheisyyteen oli jätetty alkuperäistä varttunutta puustoa ja alkuperäinen aluskasvillisuus oli säästetty. Myös koristekasvi-istutukset ja avoin sorapintainen piha arvioitiin melko hyvin kohteisiin sopiviksi. Laatoitettu/kivetty piha miellytti vastaajia kaikkein vähiten.

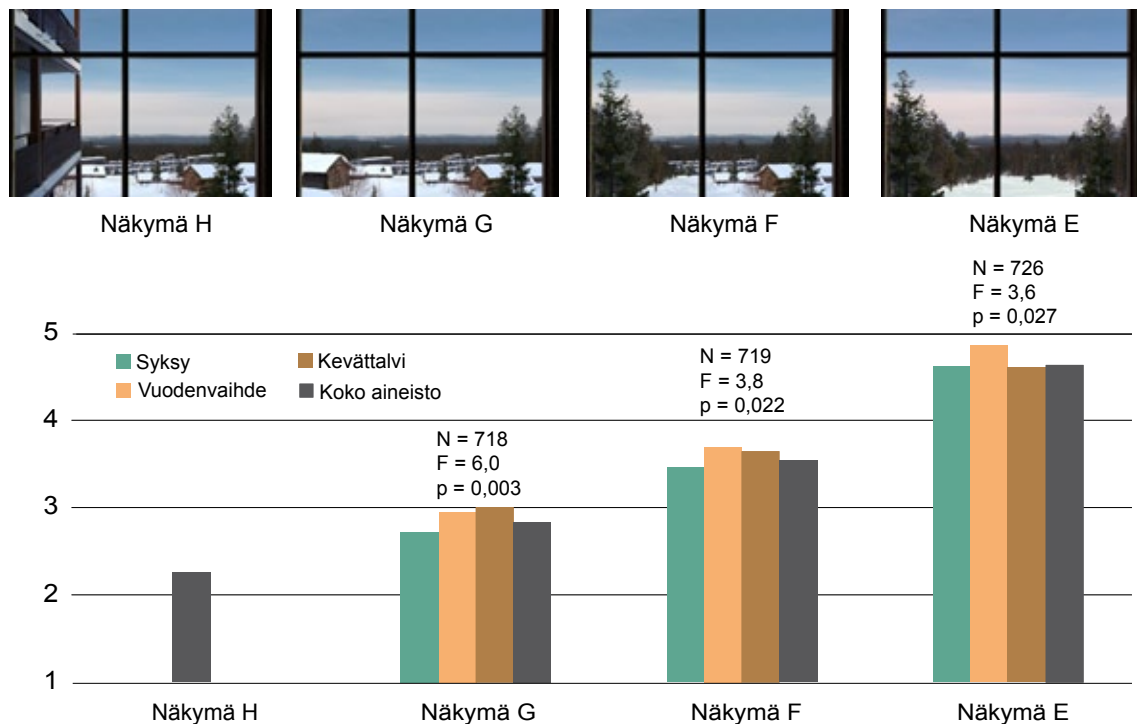
Kuva 15. Viherrakentamistapojen sopivuus Lapin majoituskohteelle asteikolla: 1 = ei lainkaan, ..., 5 = erittäin hyvin.

3.5.3 Majapaikan ikkunanäkymät

Kyselyssä esitettiin kuvien avulla kahdeksan majoituskohteen ikkunanäkymää, joiden miellyttävyyttä vastaajien tuli arvioida. Kuvat olivat kahdessa neljän näkymän sarjassa, joista toisessa esiteltiin lähinäkyviä erillismajoituskohteesta (kuva 16) ja toisessa kaukonäkymiä hotellimajoituskohteesta (kuva 17). Kummassakin sarjassa perusnäkö pysyi samana maisemassa näkyvän puuston ja rakennusten määrän vaihdellessa.

Kuva 16. Ikkunanäkö pientalosta. Miellyttävyys asteikolla: 1 = ei lainkaan, ..., 5 = erittäin hyvin.

Kuva 17. Ikkunanäkö hotellihuoneesta. Miellyttävyys asteikolla: 1 = ei lainkaan, ..., 5 = erittäin hyvin.

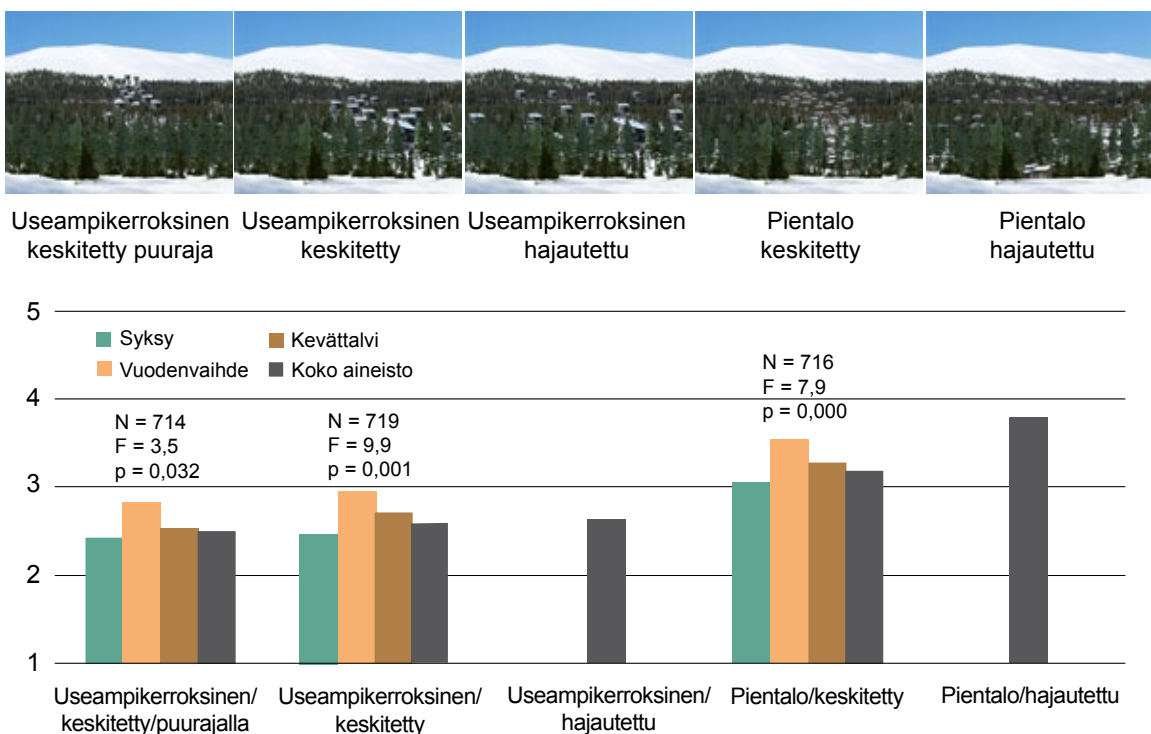
Vastaajia miellytti sekä lähi- että kaukonäkymien kohdalla eniten metsäinen luonnonmaisema, jossa ei näkynyt lainkaan rakennuksia. Rakentamisen määrän suhteen tulos oli molempien näkymien kohdalla samanlainen: mitä enemmän majapaikan ikkunasta näkyi rakennuksia, sitä vähemmän siitä pidettiin.

Vuodenvaihteen matkailijat pitivät muita enemmän lähinäköymästä, jossa puuston keskellä hieman taustalla näkyi rivitalo (näköymä B), samoin kuin hotellihuoneen ikkunasta avautuvasta puustoisesta kaukonäköymästä (E). Talvimatkailijat arvostivat hieman syysmatkailijoita enemmän kaukonäkymiä, joissa taustalla näkyi matalia rakennuksia (G ja F).

3.5.4 Matkailukeskuksen rakentaminen

Kuvien avulla selvitettiin vielä sitä, miten hyvin erilaiset matkailukohteen rakentamistavat sopivat vastaajien mielestä maisemaan. Kuvissa tunturin rinteellä sijaitsevaa matkailukeskusta tarkasteltiin alueen ulkopuolelta, eli matkailukeskus oli osa kuvan esittämää kaukomaisemaa. Kuvissa käytettiin samaa perusnäköymää, mutta rakennustyyli (pientalo tai kerrostalo), rakentamisen tiivisyys (keskitetty tai hajautettu) ja rakennusten sijainti rinteessä (puurajan alapuolella tai puurajalla) vaihtelivat (kuva 18).

Vastaajat pitivät selvästi enemmän pientalorakentamisesta kuin useampikerroksisesta rakentamistavasta. Etenkin hajautettu pientalorakentaminen oli kaukomaisemassa vastaajien mieleen. Useampikerroksisten rakennusten kohdalla ero hajautetun ja keskitetyn rakentamisen sopivuuden välillä oli pieni. Rakentamisen ulottaminen puurajalle ei juuri vaikuttanut rakentamistavan sopivuuteen maisemaan. Vuodenvaihteen matkailijat hyväksyivät rakentamisen keskittämisen muita matkailijoita paremmin.

Kuva 18. Matkailukeskuksen rakentamistapojen sopivuus asteikolla: 1 = ei lainkaan, ..., 5 = erittäin hyvin.

3.6 Vapaamuotoiset kommentit

Kyselyn lopussa vastaajilla oli mahdollisuus antaa vapaamuotoisia kommentteja kyselystä ja tutkimuksen aihepiiristä. Kommentteja saatiin joka viidenneltä vastaajalta. Kommenttien perusteella kyselyä pidettiin hyvänä ja tarpeellisena. Jotkut pahoittelivat, että joutuivat vastaamaan kyselyyn kiireellä. Muutama kommentoija ei pitänyt siitä, että heitä häirittiin lomalla. Kommenteissa kiitettiin toteutunutta majoitusta, mutta matkustusyhteyksien toivottiin paranevan.

Kommenteissa esitettiin runsaasti rakentamiseen liittyviä mielipiteitä. Moni oli huolissaan tiivistä rakentamistavasta, sen määrästä ja tyylistä, joka pilaa Lapin. Etenkin Levin rakentamista kritisoitiin:

- *Lapin rauha on menetetty Levillä. Liikaa rakennetaan. (Mies 53 v.)*
- *Liika on liikaa kaikessa. On hyvä, ettei Ylläksellä tule sellaista oloa, että on tukittu liikaa rakennuksia. Kyllähän turismi elättää monet, mutta luonnonkin pitää näkyä! (Nainen 24 v.)*
- *Mielestäni Lapin luonto on kaunis, kun sinne ei rakenneta ”kaupunkiin sopivampia rakennuksia”. (Nainen 35 v.)*
- *Levin keskusta on liian tiiviisti rakennettu. (Mies 64 v.)*
- *Lappia ei saisi turistien tuomasta rahasta huolimatta rakentaa liian täyteen. Jos täälläkin alkaa olla kuin kaupungissa, niin miksi enää tulla Lappiin! (Nainen 36 v.)*
- *Tunturia ei pitäisi pilata Levitunturin ”Summitin” ja sen viereisen hotellin tapaisilla rakennuksilla – toisin sanoen varsinaisen tunturin huipulle ei tulisi rakentaa lainkaan. (Mies 64 v.)*
- *Liian tiheä rakentaminen ja kerrostalot eivät sovi Lapin maisemaan, huonoin on alppikylät. (Mies 63 v.)*
- *Levin keskusta on pilattu aivan liian tiheällä rakentamisella. (Nainen 60 v.)*
- *Olen retkeillyt Lapissa 30 vuotta. Muutos huonoon suuntaan on erittäin näkyvä. Monien matkakeskusten ympäristö on tuhottu rakentamisella. Pahin on Levi, jonka arkkitehtuuri on täysin törkeä. (Mies 55 v.)*
- *Ei enää rakennuksia, ei ainakaan hotelleja. (Mies 71 v.)*
- *Levin keskusta on rakennettu ehdottomasti liian tiiviiksi! (Mies 58 v.)*
- *Tänne tullaan rentoutumaan, ei liikekeskukseen ihmisten keskelle. (Nainen 41 v.)*
- *Levi nyt jo liian kaupunkimainen. Toivoisi enemmän paikallista ympäristöä – ”Lapin meininkiä”. (Nainen 58 v.)*
- *Levin keskusta on pilattu liian tiiviillä ja suuruudenhullulla rakentamisella. (Mies 71 v.)*
- *Liian laajaa rakentamista vältettävä, ettei tule kaupunkimaista! (Nainen 58 v.)*
- *Ei kerrostaloja, eikä alppimajoja, eikä liian korkealle tunturiin. (Mies 57 v.)*

Jotkut vastaajat kokivat tiiviin ja keskitetyn rakentamisen myös hyvänä asiana:

- *Tiivis rakentaminen ja luonnontilassa olevat alueet ovat parempi vaihtoehto kuin loma-asutuksen sirotteleminen hajalleen. Koskemattomat maisemat ikkunasta eivät sitenkään ole ekologisina vaihtoehtona! (Nainen 52 v.)*

- *Lappi kannattaa säilyttää mahdollisimman luonnonläheisenä, mutta kuitenkin pitää muistaa, että matkailu on suuri rahan lähde ja sen puitteissa pitää joustaa. (Keskitetysti esim. hiihtokeskuksien lähialueella!) (Mies 30 v.)*
- *On hyvä keskittää rakentaminen tiiviisti, kylämäisesti (Levi) ja rajoittaa haja-asutusta. Nyt tosin Levin palvelutaso on laskussa ”massaturismin” takia. (Mies 57 v.)*
- *Kohtuuhintaiset loma-asumismahdollisuudet, toimivat liikenneyhteydet ja loma-asutuksen keskittäminen luontoa säästäen. (Mies 58 v.)*

3.7 Levin ja Ylläksen matkailukeskuksiin majoittuneiden vertailut

Majoituspaikkatiedon ilmoitti 742 vastaajaa, eli 99,6 % kyselyyn osallistuneista. Heistä Levillä majoittui 48,4 % (N = 359) ja Ylläksellä 44,7 % (N = 332). Seuraavissa tuloksissa ovat mukana vain Ylläksellä tai Levillä majoittuneet (691 vastaajaa). Ryhmien välisiä eroja tarkastellaan χ^2 yhteensopivuus- ja t-testillä. Tuloksissa esitellään vain sellaiset ryhmäkohtaiset erot, joiden riskitaso on 5 % tai sitä pienempi.

Ylläksellä ja Levillä majoittuneiden taustamuuttujat erosivat tilastollisesti iän, ammatillisen koulutuksen ja asuinympäristön suhteen (taulukko 9). Sen sijaan sukupuolen ja peruskoulutuksen suhteen tilastollisesti merkitseviä eroja ei ollut. Leville majoittuneet olivat keskimääräisesti vanhempia kuin Ylläkselle majoittuneet. Ylläkselle majoittuneissa oli toisaalta enemmän yli 60-vuotiaita, mutta vastaavasti siellä oli selvästi enemmän myös nuoria ja alle 40-vuotiaita. Noin 60 % Leville majoittuneista oli iältään 40–60-vuotiaita.

Ylläkselle majoittuneissa oli enemmän yliopistossa opiskelleita ja Levillä puolestaan ammattikouluissa ja opistoissa koulututtuneita. Leville oli tultu selvästi useammin keskisuurista kaupungeista ja Ylläkselle puolestaan pienistä kaupungeista, kuntakeskuksista ja maaseudulta. Toisaalta Ylläkselle tultiin hieman useammin myös suurista, yli 200 000 asukkaan kaupungeista.

Taulukko 9. Taustatiedoissa ilmenneet erot Levi-Ylläs-verailussa.

Muuttuja	Osuuudet (%)				
Ikä (vuotta) (N = 688; $\chi^2 = 30,1$; p = 0,000) (N = 688; t = 3,0; p = 0,003)	Alle 31	31–40	41–50	51–60	Yli 60
Levi (ka = 52,3 vuotta)	7,0	7,0	23,5	36,4	26,1
Ylläs (ka = 49,0 vuotta)	14,5	13,0	20,2	21,7	30,7
Ammatillinen koulutus (N = 669; $\chi^2 = 10,5$; p = 0,033)	Ei mitään	Ammattikoulu tai -kurssi	Opisto tai am.kork.	Yliopisto tai korkeakoulu	Kesken
Levi	11,7	35,4	39,7	11,4	1,7
Ylläs	14,4	31,0	33,5	16,9	4,1
Asuinympäristö (N = 690; $\chi^2 = 30,9$; p = 0,000)	Kaupunki (yli 500 000 as.)	Kaupunki (200 000-500 000 as.)	Kaupunki (50 000-200 000 as.)	Pieni kaupunki tai kuntakeskus	Haja-asutusalue
Levi	10,3	8,1	33,0	38,3	10,3
Ylläs	11,1	12,7	15,7	44,0	16,6

Matkakohteiden väliltä löytyi eroja matkustustavassa, matkan luonteessa ja matkaseurassa (taulukko 10). Leville tultiin Yllästä selvästi useammin lentokoneella. Ylläkselle matkustettiin puolestaan Leviä useammin linja-autolla tai junalla. Molemmissa kohteissa matka oli luonteeltaan valtaosin yksityinen. Ylläkselle majoittui jonkin verran myös pakettilomalaisia ja muille vastaaville järjestetyille lomille osallistuvia. Leville oli matkailtu etupäässä joko yksin tai aikuisseurassa. Ylläkselle majoittuneista puolestaan noin joka neljäs oli liikkeellä lasten kanssa. Matkan keston tai Lapissa käyntien lukumäärän suhteen ei eroja Levin ja Ylläksen välillä ilmennyt.

Levillä majoituttiin selvästi useammin isoon hotelliin kuin Ylläksellä (taulukko 11). Ylläksellä puolestaan majoituskohteena oli Leviä useammin pieni hotelli. Ylläksellä majoituttiin Leviä useammin myös omaan mökkiin. Molemmissa kohteissa rivi- tai paritalo oli suosittu majoitusmuoto; Ylläksellä se oli tosin hieman todennäköisempi majoitusmuoto kuin Levillä.

Taulukko 10. Matkatiedoissa ilmenneet erot Levi-Ylläs-verailussa.

Muuttuja	Osuudet (%)					
	Oma auto	Linja-auto	Juna	Juna-auto	Lentokone	Muu
Kulkuväline (N = 691; $\chi^2 = 39,0$; p = 0,000)						
Levi	58,5	5,3	3,3	4,7	25,9	2,2
Ylläs	63,9	10,5	8,1	6,0	9,9	1,5
Matkan luonne (N = 690; $\chi^2 = 26,2$; p = 0,000)	Yksityinen	Paketti	Työ tai kannustin	Muu		
Levi	83,8	4,2	7,8	4,2		
Ylläs	73,4	12,7	4,8	9,1		
Matkaseura (N = 686; $\chi^2 = 51,1$; p = 0,000)	Yksin	Vain lapsia	Vain aikuisia	Lapsia ja aikuisia		
Levi	13,4	4,7	79,9	2,0		
Ylläs	7,3	9,5	68,0	15,2		

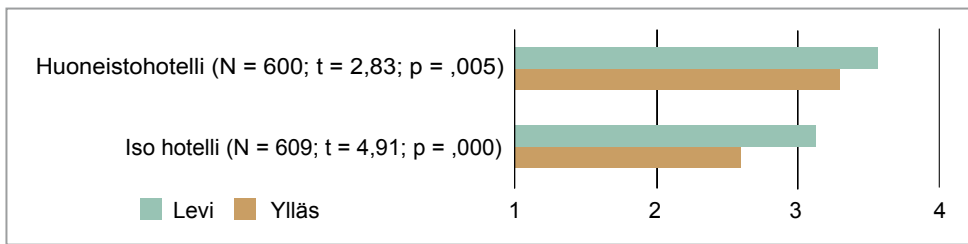
Taulukko 11. Majoitusmuodoissa ilmenneet erot Levi-Ylläs-verailussa.

Muuttuja	Osuudet (%)							
	Iso hotelli ¹⁾	Pieni hotelli ²⁾	Huoneis-tohotelli	Rivi- tai paritalo	Erillismökki	Oma mökki	Lomaosake	Muu
Miten majoitutaan (N = 690; $\chi^2 = 92,7$; p = 0,000)								
Levi	40,7	1,9	8,9	20,9	13,1	8,1	4,5	1,9
Ylläs	15,7	14,2	3,6	25,4	14,8	16,3	6,0	3,9

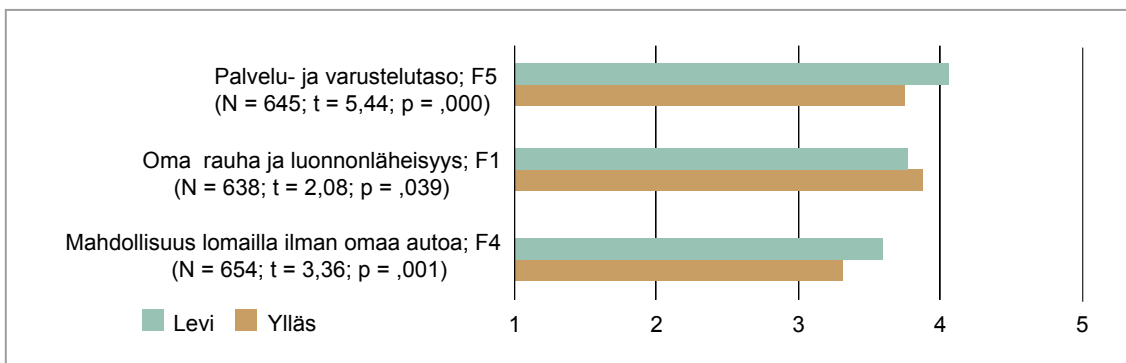
¹⁾ Yli 100 vuodepaikkaa

²⁾ Alle 100 vuodepaikkaa

Ylläkselle ja Leville matkaillevien välillä löytyi eroa suhtautumisessa hotellimajoitukseen (kuva 19). Leville matkailleet pitivät hotellimajoituksesta enemmän kuin Ylläkselle matkailleet. Ylläkselle majoittuneet vieroksuivat etenkin isoja hotelleja.

Kuva 19. Majoitusmuotojen sopivuudessa ilmennet erot Levi-Ylläs-verailussa. Asteikko: 1 = ei lainkaan sopiva..., 5 = erittäin hyvin sopiva.

Kuva 20. Majoittumiseen liittyvien tekijöiden merkityksessä ilmennet erot Levi-Ylläs-verailussa. Asteikko: 1 = ei lainkaan tärkeä..., 5 = erittäin tärkeä.

Majoituskohteella oli jonkin verran vaikutusta majoituspaikkaan liittyvien tekijöiden merkitykseen (kuva 20). Leville majoittuneille palvelu- ja varustelutaso oli tärkeämpää kuin Ylläkselle majoittuneille. Leville majoittuneet arvostivat enemmän myös mahdollisuutta lomailla kohteessa ilman omaa autoa. Ylläkselle majoittuneille puolestaan oma rauha ja luonnonläheisyys olivat hieman tärkeämpiä kohteen ominaisuuksia kuin Leville majoittuneille.

Molemmat majoituskohteet olivat vastanneet asiakkaidensa odotuksiin hyvin, eikä matkakohteiden välillä ilmennyt eroa majoitukseen liittyvässä kokonaistyytyväisyydessä. Silti Ylläksellä ja Levillä annettiin majoituksen suhteen myönteistä ja kielteistä palautetta hieman eri asioista (taulukko 12). Ylläksellä korostettiin myönteisenä asiana kohteen rauhallisuutta ja luonnonläheisyyttä useammin kuin Levillä. Ylläksellä majoittuneet kehuivat useammin myös edullisia majoituskustannuksia ja omaa saunaa. Joka kymmenes Leville majoittunut kohdisti kritiikkinsä omaan saunaan tai sen puutteeseen. Levillä majoittuneet kehuivat kuitenkin useammin kohteensa palvelu- ja varustelutasoa. Leviltä löytyi myös enemmän niitä, joiden mielestä lomailu ilman omaa autoa oli toteutunut erityisen hyvin. Ylläksellä joka kymmenes oli sitä mieltä, että lomailu ilman omaa autoa oli toteutunut huonosti heidän matkakohteessaan.

Ulkoiluharrasteiden osalta kohteiden väliltä löytyi eroja vain kahden harrasteen osalta (taulukko 13). Ympärivuotisista harrasteista kävelyä ja lenkkeilyä harrastettiin enemmän Levillä. Sulanmaan harrasteista pyöräily oli puolestaan suosittu Ylläksellä kuin Levillä. Talviharrasteiden osalta ei kohteiden välillä ollut eroja.

Taulukko 12. Majoitustyytyväisyydessä ilmenneet erot Levi-Ylläs-vertailussa (N = 691).

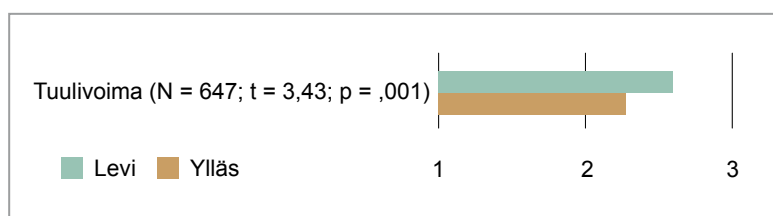
	Osuus vastaajista (%)	
	Ylläs	Levi
”Toteutunut erityisen hyvin” mainintoja		
Oma sauna ($\chi^2 = 5,45$; $p = 0,020$)	34,3	26,2
Palvelu- ja varustetaso; F5 ($\chi^2 = 16,51$; $p = 0,000$)	34,0	49,3
Edulliset majoituskustannukset ($\chi^2 = 6,14$; $p = 0,013$)	25,9	18,1
Rauha ja luonnonläheisyys; F1 ($\chi^2 = 18,71$; $p = 0,000$)	62,7	46,2
Lomailu ilman omaa autoa; F4 ($\chi^2 = 10,46$; $p = 0,001$)	16,6	26,7
”Toteutui erityisen huonosti” mainintoja		
Oma sauna ($\chi^2 = 10,05$; $p = 0,002$)	4,2	10,6
Lomailu ilman omaa autoa; F4 ($\chi^2 = 14,55$; $p = 0,000$)	11,1	3,6

Taulukko 13. Ulkoiluharrasteissa ilmenneet erot Levi-Ylläs-vertailussa.

	Harrasti, %	
	Ylläs	Levi
Ympärivuotiset harrasteet		
Kävely tai lenkkeily (N = 691; $\chi^2 = 8,19$; $p = 0,004$)	48,2	59,1
Kesä-syyskauden harrasteet		
Pyöräily (N = 393; $\chi^2 = 6,40$; $p = 0,011$)	16,4	8,1

Kestävyys matkailussa oli periaatetasolla yhtä tärkeää sekä Leville että Ylläkselle matkaileville. Valmiudessa välttää oman auton käyttöä eroa kuitenkin ilmeni (N = 664; $t = 2,16$; $p = 0,031$). Leville matkailleet olivat hieman valmiimpia luopumaan oman auton käytöstä kuin Ylläkselle matkailleet (keskiarvo Levillä 3,74 ja Ylläksellä 3,55 asteikolla: 1 = ei lainkaan valmis, ..., 5 = erittäin valmis).

Uusiutuvien energiantuotantotapojen vertailussa eroa ilmeni ainoastaan tuulivoiman kohdalla (kuva 21). Ylläkselle ja Leville majoittuneet olivat samaa mieltä tuulivoiman hyvydestä energiantuotantotapana, mutta jossain määrin erimieltä siitä, miten hyvin tuulivoiman arveltiin sopivan maisemaan. Tuulivoimalat tunturin laella häittäsivät enemmän Ylläkselle majoittuneita kuin Leville majoittuneita.

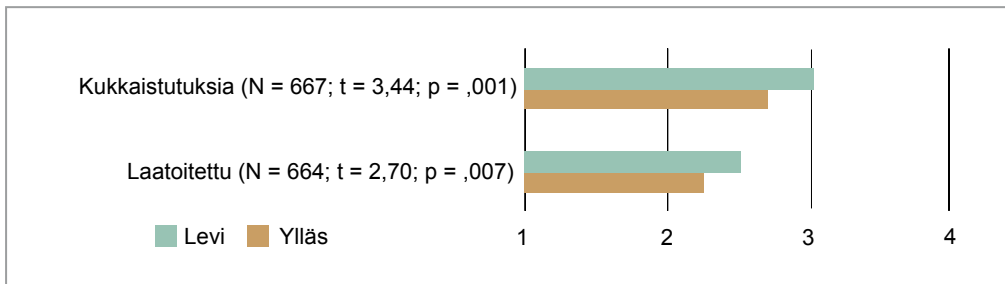

Kuva 21. Energiantuotantotapojen sopivuudessa maisemaan ilmenneet erot Levi-Ylläs-vertailussa. Asteikko: 1 = ei sovi lainkaan, ..., 5 = sopii erittäin hyvin.

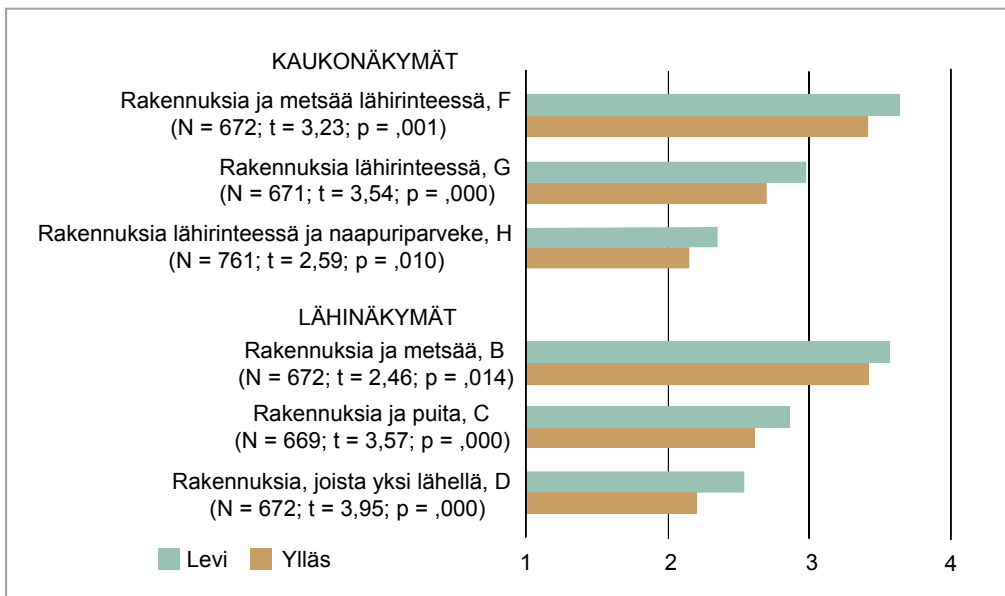
Leville ja Ylläkselle majoittuneet olivat yhtä mieltä luonnontilaisen ja puustoisien tai avoimen sorapintaisen pihan sopivuudesta majoituskohteeseen. Arvostuserot liittyivät koristeistutusten ja laatoituksen sopivuuteen viherrakentamiseen (kuva 22). Koristeistutukset majoituspaikan pihapiirissä ja laatoitettu piha miellyttivät Leville majoittuneita enemmän kuin Ylläkselle majoittuneita.

Majapaikan ikkunanäkymien kuva-arvioinneissa ilmeni eroja sekä lähi- että kaukonäkymissä (kuva 23). Rakennukset sekä lähi- että kaukonäkymässä häittivät Ylläkselle majoittuneita enemmän kuin Leville majoittuneita. Puustoista luonnonnäkymää sekä lähi- ja kaukomaisemassa arvostettiin parhaimmaksi molemmissa kohteissa.

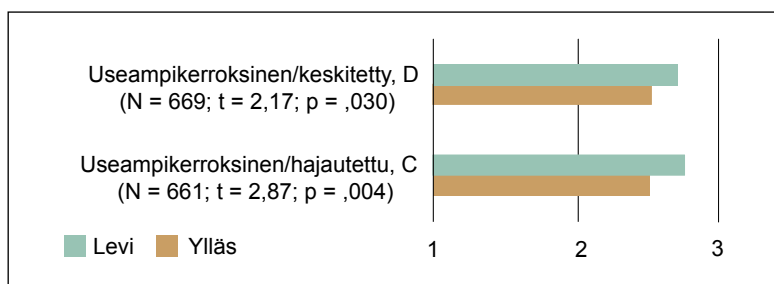
Ylläksen ja Levin matkailijoiden väliltä löytyi jonkin verran eroja matkailukohteiden eri rakentamistapojen sopivuudessa maisemaan (kuva 24). Leville majoittuneet pitivät enemmän sekä hajautetusti että keskitetysti rakennetuista useampikerroksisista rakennuksista kuin Ylläkselle majoittuneet.

Kuva 22. Viherrakentamistapojen sopivuudessa ilmenneet erot Levi-Ylläs-verailussa. Asteikko: 1 = ei sovi lainkaan, ..., 5 = sopii erittäin hyvin.

Kuva 23. Majapaikan ikkunanäkymien miellyttävyydessä ilmenneet erot Levi-Ylläs-verailussa. Asteikko: 1 = ei miellytä lainkaan, ..., 5 = miellyttää erittäin hyvin.

Kuva 24. Rakentamistapojen sopivuudessa ilmenneet erot Levi-Ylläs-verailussa. Asteikko: 1 = ei sovi lainkaan maisemaan, ..., 5 = sopii erittäin hyvin maisemaan.

4 Tulosten tarkastelu

4.1 Taustatiedot

Kotimaan matkailijat ovat Lapin matkailun suurin asiakasryhmä. Nykyisin noin 65 % on kotimaisia matkailijoita ja heistä suurin osa on vapaa-ajan matkalla (Lapin liitto 2011). Ylläs ja Levi ovat olleet viimevuosina Lapin nopeimmin kasvavia matkailukeskuksia liikevaihdolla mitattuna (Lapin suhdannekatsaus 2010). Kaikkiaan Lapissa lasketaan todellisten yöpymisvuorokausien määrän olevan kolme kertaa rekisteröityjä suurempi (Lapin liitto 2009).

Tämän kyselyn mukaan Lappiin matkailee eri vuodenaikaan jonkin verran toisistaan poikkeavia matkailijaryhmiä. Syksyn ruska-ajan tyyppimatkailija on melko iäkäs, usein jo yli 60-vuotias nainen, joka on lähtöisin pienestä tai keskikokoisesta kaupungista tai kuntakeskuksesta. Myös vuodenvaihteessa enemmistönä ovat naiset. Tuolloin liikkeellä on kuitenkin runsaasti alle 30-vuotiaita, joilla ei todennäköisesti ole vielä omia lapsia sekä 50–60-vuotiaita, joiden lapset ovat mitä ilmeisimmin jo aikuisia. Vuodenvaihteen matkailijat ovat keskimääräistä useammin kotoisin myös pääkaupunkiseudulta. Kevättalvinen Lappi on kiinnostava kaikenikäisille miehille ja naisille. Myös lapsiperheet löytävät tuolloin Lappiin. Kyselyyn osallistuneet olivat hyvin rutinoituneita lapinkävijöitä: Kerran Lapin löytäneet näyttävät palaavan sinne yhä uudestaan.

Vuodenaikaisvaihtelu heijastui myös itse matkaan. Kyselyn mukaan syksyllä ja kevättalvella suomalaiset tekevät Lappiin jonkin verran valmiita pakettimatkoja, mutta vuodenvaihteessa eivät käytännössä lainkaan. Tuolloin Lappiin tulee myös työ- tai kannustematkalaisia. Vuodenvaihteessa matka voi kestää vain muutamia päiviä. Yli kolmasosa vuodenvaihteen matkailija saapui kohteeseensa lentokoneella: lyhyestä lomasta ei haluta tuhlaata aikaa matkustamiseen. Kevättalven pääsääntöisesti noin viikon kestävä loma lienee yhteydessä hiihtoloman pituuteen. Hiihtolomalla tarvittavien varusteiden (mm. sukset) tuominen sujuu vaivattomimmin omalla autolla. Kiireisimmät käyttävät tuolloinkin lentokonetta. Ruskamatkailijat viiptyvät Lapissa pisimpään, joten lomasta voidaan käyttää aikaa myös matkustamiseen. Syksyllä kohteeseen tullaankin pääsääntöisesti omalla autolla tai vaihtoehtoisesti linja-autolla.

4.2 Majoittuminen

Aineistossa olivat melko tasapuolisesti edustettuina läntisen Lapin kaksi suurinta matkailukeskusta Levi ja Ylläs. Yli puolet vastaajista majoittui muuhun kuin hotellimajoitukseen. Matkailijat pitivätkin erillismajoitusta mieluisampana kuin hotellimajoitusta. Erillismajoituksen suosio ei yllätä, sillä oma rauha, yksityisyys ja luonnon välitön läheisyys olivat vastaajille hyvin tärkeitä majoittumiseen liittyviä tekijöitä.

Etenkin isoja hotelleja vieroksutaan, mutta silti niihin majoitutaan suhteellisen usein (joka neljäs vastaaja majoittui isoon hotelliin). Tähän voi olla useita syitä. Hotelleja markkinoidaan muita tehokkaammin ja keskitetympin. Erillismajoituksesta, kuten mökeistä ja paritaloista, voi myös olla ainakin matkailusezonkien aikaan puutetta. Majoituksen käyttöasteista ei ole olemassa kattavia tilastoja, koska alle kymmenen vuodepaikan majoituskohteissa yöpymisiä ei nykyisin tilastoida. Majoituskustannukset voivat myös ohjailia kohdevalintaa: edulliset majoituskustannukset olivat suhteellisen tärkeä majoitukseen liittyvä tekijä.

Vuodenvaihteessa matkailijat hakeutuvat selvästi muita aktiivisemmin erillismajoitukseen ja välttävät hotellimajoitusta. Syksyn ja kevättalven matkailijat arvostavat erillismajoitusta kuitenkin yhtä paljon kuin vuodenvaihteen matkailijat. Kaamoksen aikaan Lapissa on vuorokaudessa kuitenkin vain muutama tunti valoisaa. Todennäköisesti tuolloin vietetään syksyyn ja kevääseen verrattuna enemmän aikaa sisällä majapaikassa. Vuodenvaihteeseen sattuu myös merkittäviä juhlapyyhiä, mikä vaikuttaa majoitusmuotoon liittyviin toiveisiin. Sekä kaamos että juhlapyhät näkyvät vuodenvaihteen majoituskäyttäytymisessä mökkimajoituksen suosimisena. Majoittuminen isoon hotelliin sopii muita paremmin kevättalven matkailijoille. Myös käytännössä kevättalvella majoitutaan selvästi useammin isoon hotelliin kuin muulloin. Kevättalvella (pääsiäinen ja hiihtolomat) järjestetään myös paljon tapahtumia ja aktiviteetteja matkailukohteiden ydinkeskustoissa, mikä voi osaltaan innostaa matkailijoita hakeutumaan keskustojen hotelleihin.

Asiakkaiden toiveet täyttävältä majoituskohteelta vaaditaan paljon. Vetovoimainen majoituskohte tarjoo hyvän varustelu- ja palvelutason, edullisen majoituksen, ympäristöystävällisiä lämmitys- ja energiaratkaisuja, omaa rauhaa, luonnon läheisyyttä ja aitoja paikallisia palveluita ja tuotteita. Yksittäisistä tekijöistä kaikkein tärkeimmiksi nousevat välitön yhteys luontoon ja oma sauna. Majoituspaikan ei välttämättä kuitenkaan tarvitse sijaita retkeily- tai suojelualueen välittömässä läheisyydessä: tavallinen lappilainen luonto riittää. Lomailumahdollisuus ilman omaa autoa ei kuulu majoituskohteen tärkeimpiin vetovoimatekijöihin.

Luonnonläheisyyden, palvelujen ja kohdealueen rauhallisuuden merkitys on tullut korostetusti esille myös aiemmissa kotimaisille, mutta myös kansainvälisille matkailijoille tehdyissä selvityksissä (esim. Silvennoinen ym. 1998, Silvennoinen ja Tyrväinen 2001, Tyrväinen ym. 2010). Aikaisemmissa tutkimuksissa kauniita maisemia ja näkymiä on pidetty yhtenä tärkeimmistä matkakohteen valintaan vaikuttavista ominaisuuksista (esim. Silvennoinen ym. 1998, Silvennoinen ja Tyrväinen 2001, Tyrväinen ym. 2010). Nyt tehdyssä tutkimuksessa miellyttävien ikkunanäkymien merkitys ei kokonaisuutena kuitenkaan sijoitu tärkeimpien majoituskohteen ominaisuuksien joukkoon. Kauniiden maisemien kokeminen yhdistetään ehkä ennemminkin luonnossa liikkumiseen. Maisemien ja luonnossa liikkumisen yhteys on ilmennyt myös aikaisemmissa tutkimuksissa (Silvennoinen ym. 1998).

Sauna on suomalaisille hyvin tärkeä asia myös lomamatkalla. Vuodenvaihteessa saunalla on vielä keskimääräistä suurempi merkitys, mikä korostuu todennäköisesti merkittävien juhlapyhien ta-

kia. Myös mahdollisuus matkustaa vaivattomasti on tärkeämpää vuodenvaihteessa kuin muulloin. Moni matkailija tulee vuodenvaihteessa suhteellisen lyhyelle lomalle Lappiin, jolloin matkustetaankin muita ajankohtia useammin lentäen.

Syksymatkailijoiden toiveissa korostuvat ympäristöystävällisyys, luonnonläheisyys, oma rauha ja paikallisuus. Syksymatkailijat ovatkin muita innokkaampia luonnontarkkailijoita ja maisemien katselijoita, ja Lapin ruskatuotteen idea on juuri luonnontarkkailu. Matkailukeskuksen rakentamiseen liittynyt kuva-arviointi tukee osaltaan tätä näkemystä: syksymatkailijat vierastavat muita enemmän tiivistä rakentamista. Ympäristöystävällisyyden ja paikallisuuden korostuminen syksymatkailussa tulee esille myös siinä, että luontoon ja kulttuuriin liittyvä kestävyys on keskimääräistä tärkeämpää syksymatkailijoille kuin muille asiakkaille.

Majoituspaikkoihin liitettiin selvästi enemmän myönteisiä kuin kielteisiä kommentteja. Matkailijat olivatkin kokonaisuudessaan verraten tyytyväisiä majoitukseen ja saamaansa palveluun. Toiminnassa on kuitenkin parannettavaa etenkin ympäristöystävällisyyden ja aidon paikallisuuden tuotteistamisessa ja tarjonnassa. Jossain määrin sama pätee myös oman rauhan ja luonnonläheisyyden toteutumiseen. Vaikka valtaosa matkailijoista kiittelikin majoituspaikkaansa rauhalliseksi ja luonnonläheiseksi, kohdistui näihin tekijöihin myös kaikista eniten moitetta.

Syksymatkailijat antoivat muita harvemmin palautetta majoituskohteesta ja se oli muita ryhmiä useammin myönteistä. Syksymatkailijoilla ”erityisen hyvin” mainintojen suhde ”erityisen huonosti” mainintoihin oli 4,8, vuodenvaihteen matkailijoilla 3,9 ja kevättalven matkailijoilla 3,3. Syksymatkailijoiden antamien kommenttien vähäisyys voi osittain johtua matkailijoiden taustoista. Syksymatkailijat ovat selvästi muita iäkkäämpiä ja vähemmän kouluttautuneita. Nuorempi kouluttautunut sukupolvi on ehkä valmiimpi ja pystyvämpi mielipiteiden ilmaisuun. Luonto ja ulkona oleskelu on syksymatkailussa myös vahvemmin läsnä. Kun aikaa vietetään paljon luonnossa, on majoituskohteen ominaisuuksilla vähemmän merkitystä. Luontokokemus takaa sen, että lomapakettiin ollaan kokonaisuudessaan tyytyväisiä.

Majoitukseen liittyvän kokonaistyytyväisyyden osalta ryhmien välillä ei ilmennyt eroa. Sitä löytyi sen sijaan joidenkin yksittäisten majoitukseen liittyvien ominaisuuksien kohdalla. Esimerkiksi vuodenvaihteen matkailijat olivat erityisen tyytyväisiä omaan saunaan liittyvään tarjontaan, ja syksymatkailijat ovat palautteen perusteella nauttineet toivotusta luonnonläheisyydestä ja rauhasta. Kevättalven matkailijoilta tulee suhteellisen paljon risuja liittyen omaan saunaan. Kevään matkailusesonkien aikaan majoituskapasiteetti on todennäköisesti ajoittain lähes täyskäytössä. Tällöin voi joku matkailija joutua tyytymään majoitukseen, jonka varustelutaso ei esimerkiksi saunan osalta vastaa hänen toiveitaan.

Suhteellisen moni kyselyyn osallistunut matkailija harkitsee pysyvemmän majoituskohteen hankkimista Lapista. Erityisen kiinnostuneita ollaan omasta mökistä, mutta myös edullisempi ja omistuksellisesti kevyempi lomaosake kiinnostaa matkailijoita. Muita kiinnostuneimpia olivat vuodenvaihteen matkailijat, jotka ovat keskimääräistä asiakaskuntaa nuorempia ja kouluttautuneempia kaupunkilaisia.

Vastaajista 15 % ilmoitti majoittuvansa omassa mökissä, mutta oman mökin omistajiksi ilmoitettiin kuitenkin vain 11 % vastanneista. Osa vastaajista onkin saattanut mieltää vaihtoehdon ”oma mökki” vuokramökkiin, joka on kyllä vuokra-ajan omassa käytössä. Lomaosakkeiden kohdalla luvut ovat toisiaan tukevia, eli kaikki lomaosakkeen omistajat eivät kyseisellä matkalla käyttäneet tai voineet käyttää lomaosakeoikeuttaan majoittumiseen.

4.3 Ulkoiluharrastukset

Suomalaisten lapinmatkaajien ulkoilu keskittyy ainakin vielä voimakkaasti muutama harrasteeseen: kesällä patikoidaan ja retkeillään ja talvella hiihdetään ja lasketellaan. Kävelemään ja lenkkeilemään voidaan lähteä kaikkina vuodenaikoina. Vaikka maisemien katselu on osa ulkoilun kokonaisnautintoa, on sillä eri vuodenaikoina erilainen merkitys. Vuodenvaihteessa on valoisaa vain muutama tunti päivässä, jolloin maisemien katseluun ja luonnon tarkkailuun jää aikaa kaikkien vähiten.

Talviharrasteet ovat selvästi vauhdikkaampia ja keskittymistä vaativampia kuin kesäharrasteet. Tämä voi osaltaan selittää sitä, miksi sulan maan aikaan maisemilla ja luonnon tarkkailulla on keskimääräistä suurempi merkitys ulkoilussa. Lomamatkailijoiden ympäristöarvostuksia selvittäneessä tutkimuksessa havaittiin, että etenkin jalkaisin tapahtuvassa ulkoilussa, kuten retkeiltäessä, vaellettaessa, käveltäessä ja lenkkeiltäessä, maisemien merkitys korostuu (Silvennoinen ym. 1998).

4.4 Kestävä matkailu

Matkailijat pitävät kestävyuden ja ympäristöystävällisyyden huomioon ottamista matkailussa tärkeänä asiana. Kaikki kestävyteen liittyvät tekijät koetaan tärkeiksi, olipa sitten kyse saastumisesta, paikallisuudesta, luonnon säilyttämisestä, kierrättämisestä tai kulutuksen minimoimisesta. Kestävyuden merkitys voidaan kuitenkin ryhmittää kahden ulottuvuuden alle, joista toinen sisältää säästämiseen, pitkäkestoisuuteen ja sosiaaliseen kestävyteen liittyviä ulottuvuuksia, kuten kestävä rakentamisen, kulutuksen minimoinnin ja paikallisuuden. Toinen ulottuvuus sisältää puolestaan ekologisiin arvoihin ja kulttuuriin liittyviä tekijöitä, kuten saastumisen minimoinnin, lajiston suojelun ja paikalliskulttuurin säilyttämisen.

Matkailuun liittyvällä kestävyydellä näyttää olevan muita vähemmän merkitystä kevättalvella liikkeellä oleville matkailijoille. Ero syksymatkailijoihin on looginen, koska he arvostavat matkakohteeseen liittyvissä tekijöissä paikallisuuden, luonnonläheisyyden ja ympäristöystävällisyyden korkeammalle kuin kevättalven matkailijat. Vuodenvaihteen matkailijoihin vastaavaa eroa ei ilmene, vaikka he antavat majoituskohteen ympäristöystävällisyydestä herkemmin kielteistä palautetta kuin kevättalven matkailijat. Todennäköisesti vuodenvaihteen matkailijat kiinnittävät ympäristöystävällisyyteen enemmän huomiota kuin kevättalven matkailijat. Tämä selittää osaltaan sitä, miksi he kokevat ekologisia arvoja sisältävän kestävyuden tärkeämmäksi kuin kevättalven matkailijat. Kevättalven luonto- ja ulkoiluaktiiviteeteilla on myös muita vuodenaikoja suurempi hiilijalanjälki.

Vaikka matkailuun liittyvä kestävyys koetaan tärkeäksi asiaksi, ei sitä välttämättä olla valmiita kaikilta osin toteuttamaan. Käyttäytymisteorioiden mukaan myönteinen suhtautuminen asioihin ei konkretisoidukaan aina tekoina (esim. Ajzen 1985, 1987 ja 1991, Ajzen & Fishbein 1980). Luonnon suojeluun, paikallisuuden tukemiseen, kulutuksen minimointiin ja jätteiden lajitteluun matkailijoilta näyttäisi kyllä löytyvän valmiutta. Sen sijaan liikkumista rajoittaviin tekijöihin suhtaudutaan varauksella. Kohteeseen halutaan tulla ja siellä halutaan liikkua itse parhaaksi katsotulla tavalla. Liikkumiseen liittyvät tekijät saattavat tulla korostuneesti esille juuri Lapissa, jossa kohteiden väliset etäisyydet ovat usein pitkiä. Tämä voi olla hyvinkin merkittävä tekijä, mikäli lomailija haluaa liikkua useammassa Lapin matkakohteessa lomansa aikana. Toisaalta suurten matkailukeskusten sisäinen julkinen liikenne on hoidettu tänä päivänä jo hyvin – lähes kaupunkien veroisesti (esim. Ruka, Levi). Kevättalven matkailijat eivät käytä linja-autoa tai junaa juuri lainkaan matkustamiseen, ja he suhtautuvatkin muita varauksellisemmin kyseisten kulkuvälineiden käyttöön.

4.5 Rakentaminen ja rakenteet matkailukeskuksen lähi- ja kaukomaisemassa

Uusiutuvan energian tuotanto matkailualueilla ei tehdyn selvityksen mukaan tule olemaan kaikilta osin ongelmatonta. Aurinkopaneelit talojen katoilla tai horisonttiin häviävä biovoimalan savupiippu eivät keskimäärin häiritse matkailijoita merkittävästi. Sen sijaan tuulivoiman kohdalla matkailun ja kestäväen energiantuotannon intressit eivät näytä käyvän yksiin. Tuulivoimalat pitäisi sijoittaa energiantuotannon kannalta sinne, missä tuulta on parhaiten tarjolla, eli tunturien lakialueille. Sieltä ne kuitenkin näkyvät kauaksi ja voivat häiritä luonto- ja maisemakokemusta.

Matkailijoiden suhtautumista olemassa tai suunnitteilla oleviin tuulivoimaloihin ei ole Suomessa toistaiseksi perusteellisemmin tutkittu. Lapin nykyisessä maakuntakaavassa tuulipuistoille varattuja alueita on runsaasti, yhteensä 19 kohdetta. Moniin muihin maihin verrattuna Lapin matkailutoiminnot ovat herkkiä luonnonmaiseman muutoksille, koska alueen matkailuaktiviteetit pohjautuvat pitkälti luonnon vetovoimaisuuteen ja erämaaympäristöön. Ulkomailta matkailijoiden näkemyksiä tuulipuistoista on konsulttitoimintana kartoitettu ainakin Iso-Britanniassa (MORI 2002, NFO WorldGroup 2003, BWEA 2006) ja USA:ssa (Lilley ym. 2010). Ulkomaiset tutkimukset ovat luonteeltaan usein konsulttitoimistojen tekemiä toimeksiantoja. Niiden perusteella valtaosa matkailijoista vaikuttaisi suhtautuvan myönteisesti tai neutraalisti tuulipuistoihin, eikä niiden olemassaolon ole todettu vähentävän merkittävästi halukkuutta uusintavierailuihin. Islannissa on tehty hiljattain tutkimus luontomatkailun (wilderness tourism) ja energiantuotannon yhteensopivuudesta. Tutkimuksessa selvitettiin energiavoimaloiden (geothermal/hydro power plants) rakentamisen vaikutuksia matkailijoiden erämaakokemukseen kuudella kohteella, jonne voimaloita oli suunnitteilla. Tulosten mukaan useimmat matkailijat arvioivat voimaloiden rakentamisen vähentävän erämaisyyden tuntua kyseisissä kohteissa ja vaikuttavan matkakokemuksen laatuun (Sæþórsdóttir 2010).

Luonnon arvostus tulee esiin myös majoittumispaikan viherrakentamiseen liittyvissä toiveissa. Matkailijat arvostivat eniten kohdetta, jossa piha-alueella kasvanut alkuperäinen puusto ja kenttäkerros oli säästetty rakentamiselta. Majoituskohteen halutaan siis sijaitsevan ympäristöltään mahdollisimman luonnonmukaisessa ympäristössä. Myös majoittumiseen liittyvissä toiveissa korostui majoituskohteelta katkeamaton yhteys luontoon. Viherrakentamisen kuva-arvioinnit selventävät mitä asia konkreettisesti matkailijoille merkitsee: luonnon tulisi alkaa heti, mieluiten jo majoituskohteen piha-alueelta.

Tulokset majoituskohteesta avautuvien ikkunanäkymien ja matkailukeskuksen rakentamisväljyyden arvostamisesta korostavat nekin osaltaan luonnon kokemisen merkitystä Lapin matkalla. Myös majapaikan ikkunoista toivotaan näkyvän mahdollisimman paljon luontoa. Ikkunanäkymän laatu putoaa merkittävästi rakennusten määrän lisääntyessä. Ikkunasta näkyvät rakennukset ja tiivis rakentaminen ovat viesti myös siitä, että majoituksessa tärkeiksi koetut kohdealueen rauhallisuus, yksityisyys ja oma rauha majoittumisessa ovat uhattuina. Ulkoilueiden läheisyydestä sekä puisto- tai metsänäkymästä maksetaan kaupunkiympäristössä myös asuntojen hinnoissa (Tyrväinen ja Miettinen 2000, Lönnqvist & Tyrväinen 2009). Käytännössä myös vapaa-ajan asuntoon liittyen vuokrataan ja ostetaan myös ympäristön laatua. Joensuun yliopistossa tehdyn selvityksen mukaan myös vapaa-ajan asunnon ympäristön laadusta oltiin valmiita maksamaan vuokrahinnassa (Korhonen 1999). Useissa ulkomaisissa matkakohteissa esimerkiksi merinäkömää on suoraan hinnoiteltu hotellihuoneen hinnassa.

Matkailijakyselyn ohessa tehdyt kakkosasukashaastattelut toivat myös vahvasti esiin Lapin luonnon merkityksen asumisvalintojen ohjaajana. Kakkosasukkaat edustavatkin pidättyvää suhtautumista ympäristön muutoksin. Asenne selittyy pitkälti odotusten ja tavoitteiden suhteesta. Oma kakkoskoti on hankittu omia tarpeita ja toiveita vastaavaksi, jolloin ympäristölle asetetaan tiettyjä odotuksia muuttumattomuudesta. Jos kaupunkiasuminen koetaan kiireiseksi ja omaan asuinympäristöön vaikuttaminen vähäiseksi, ovat odotukset monesti päinvastaiset vapaa-ajan asumisen osalta. Luonnonläheiseen vapaa-ajan asumiseen liittyy myös oleellisena elvyttävyyden kokemus (mm. Hartig & Fransson 2009). Suomalaiset kaupungissa asuvat arvostavat luonnonläheisyyttä korkealle ja oman asuinympäristön luontoalueiden riittämättömyys on yksi pääsyy hakeutua kaupungin ulkopuolisille luontokohteille. Viheralueiden tärkeimmiksi laaduksi on erityisesti pääkaupunkiseudulla tehdyissä tutkimuksissa mainittu kaunis maisema, hiljaisuus ja rauha, metsäntuntu sekä mahdollisuus ulkoiluun ja palautumiseen stressistä (Pelkonen & Tyrväinen 2005, Tyrväinen ym. 2007a ja 2007b). Vastaavat huomiot kuvaavat myös Lapin matkailukeskusten kakkosasumista.

Matkailukeskuksen eri rakentamistapojen vertailu vahvistaa erillismajoituksen paremmuutta hotellimajoitukseen verrattuna kotimaisille asiakkaille. Pientalot ovat toivotumpia majoituskohteita, ja ne näyttävät sopivan paremmin myös kaukomaisemaan. Matkailijat tuntevat vierastavan etenkin ekotehokkuuden periaatteita toteuttavaa tiivistä yhdyskuntarakennetta ja kaupungeille tyypillistä kerrostalorakentamista. Rakentamisen tiiviys ja keskittäminen haittaa vähiten vuodenvaihteessa matkailevia. Vuodenvaihteen matkailijat ovat muita nuorempia ja koulutetumpia. Ehkä he tiedostavat muita paremmin sen, että ympäröivää luontoa säästetään ja liikennettä vähennetään, kun toiminnot ja matkailua tukevat palvelut, rakennukset ja yhdyskuntateknikka keskitetään tietylle ydinalueelle.

4.6 Ylläs-Levi vertailu

Kyselyn mukaan Ylläs ja Levi poikkeavat hieman toisistaan asiakasprofiilinsa suhteen. Ylläs on Leviä suosituimpi alle 40-vuotiaiden, lapsiperheiden ja alle 50 000 asukkaan kaupungeista tulevien matkailijoiden keskuudessa. Leviä suosivat puolestaan enemmän varttuneet keskisuurista kaupungeista tulevat matkailijat. Molempiin kohteisiin tullaan pääsääntöisesti omalla autolla. Leville matkustetaan hyvin usein myös lentokoneella ja Ylläkselle puolestaan linja-autolla tai junalla. Linja-auton ja junan käyttö Ylläksen matkailussa johtunee osittain siitä, että Ylläkselle tehdään huomattavasti enemmän pakettimatkoja kuin Leville.

Ylläs ja Levi näyttäisivät eroavan toisistaan myös majoittumisen ja kohdevalinnan perusteella. Levillä yövytään selvästi useammin isossa hotellissa ja huoneistohotellissa kuin Ylläksellä. Leville matkustaneet myös arvostavat näitä majoitusmuotoja enemmän. Leville majoittuneet pitävät myös kuva-arviointien mukaan enemmän useampikerroksisista rakennuksista. Lisäksi kohteen palvelu- ja varustelutaso on Levillä tärkeämpää kuin Ylläksellä. Leville majoittuneet myös kehuvat saamaansa palvelua ja kohteensa varustelua useammin. Levin matkailukeskus on kehittynyt tiiviiksi kokonaisuudeksi, jossa palvelut ovat keskittyneet tietyille ydinalueille. Ylläksellä puolestaan on rakennettu pitkään kohde kerrallaan poikkeusluvin. Kittilän kunta on sen sijaan ohjannut Levin maankäyttöä osayleiskaavoilla, kaavamääräyksillä ja ostamalla systemaattisesti kaavoitettavia maa-alueita yksityisiltä jo 1980-luvulta lähtien. Näin kunnan maapolitiikka on edistänyt infrastruktuurin ja palvelujen nopeaa kasvua. Palvelujen tiivistäminen näyttäisi mahdollistavan myös lomailua ilman omaa autoa.

Ylläksellä majoitutaan Leviä useammin pieneen hotelliin, rivi- ja paritaloon tai omaan mökkiin. Ylläkselle matkustaneet arvostavat enemmän kohteensa rauhaa ja luonnonläheisyyttä ja näistä tekijöistä annetaan myös positiivista palautetta useammin kuin Levillä. Ylläkselle matkustaneiden suuremmasta luonnonkaipuusta kertovat myös Levin asiakkaita kriittisempi suhtautuminen tuulivoimaan ja pihan koristeistutuksiin tai kiveytykseen. Luonnonläheisyyden ja oman rauhan merkitysero kohteiden välillä tulee hyvin ilmi myös majoituspaikan ikkunanäkymien arvostamisessa: näkymään ilmestyneet rakennukset haittaavat selvästi enemmän Ylläkselle kuin Leville majoittuneita.

Levi näyttää olevan profiloitunut enemmän korkean palvelu- ja varustelutason kohteeksi ja Ylläs puolestaan rauhallisemmaksi luonnonläheisen majoituksen kohteeksi. Matkailijat näyttävät osaavan hakeutua itselleen mieluiseseen kohteeseen, sillä tarjontaan liittyvistä eroistaan huolimatta molempien kohteiden asiakkaat olivat yhtä lailla tyytyväisiä majoitukseensa. Ylläs-Levi -vertailusta saadut tulokset sopivat hyvin yksin LANDSCAPE LAB -hankkeen selvitykseen. Ylläksellä matkailijat arvostivat väljyyttä ja tiiviys nähtiin uhkana kohteen vetovoimaisuudella. Sen sijaan Levillä matkailijat arvostivat myös tiiviyyttä, jonka koettiin säästävän luontoa (Uusitalo & Rantala 2006a, 2006b, Uusitalo ym. 2006).

5 Johtopäätökset

Lapin matkailun kasvuun panostetaan sekä yksityisin ja julkisin investoinnein. On ennakoitu, että alueen majoituskapasiteetti kasvaa merkittävästi lähivuosien aikana. Ylläkselle kaavallaan vuoteen 2020 mennessä noin 16 000 uutta vuodepaikkaa (Minne menet Ylläs? 2007) ja Leville suunnitteen saman verran (Kittilän kunta 2008). Levi ja Ylläs muodostavatkin valtaosan Tunturi-Lapin matkailun taloudesta ja työllisyydestä.

Vaikka matkailu on Lapille elintärkeä, tulisi sitä pystyä myös määrätietoisesti suuntaamaan. Siitä, kenelle ja miten matkailualueita suunnitellaan sekä millaisia asiakkaita kasvun myötä alueille toivotaan, tulisi keskustella nykyistä tietoisemmin. Vaikka matkailualueiden kasvua haetaan kansainvälisiltä markkinoilta, ovat kotimaiset asiakkaat merkittävä osa asiakaskuntaa jatkossakin. Keskeistä on määritellä millainen pohjoisen matkailukeskusympäristöjen yhdyskuntarakenne ja rakentamistapa on sopuisuudessa tunturikeskuksiin pitkälti ulkoiluharrastusten, luontoelämysten ja luonnonmaisemien vuoksi tulevien kotimaisten että kansainvälisten matkailijoiden odotusten ja tarpeiden kanssa.

Lapin matkailustrategiassa kehittämisen visiona on Lapin oleminen Euroopan johtava elämys- ja luontomatkailukohde. Keinoina strategiassa mainitaan muun muassa, että matkailu- ja ympäristörakentamisen tulee olla suunnittelultaan ja toteutukseltaan laadukasta ja ekologista. Tavoitteena on, että kaikilla keskuksilla olisi ympäristö- ja maisemanhoitosuunnitelma, joka edistää rakennettujen ympäristöjen luonto- ja viheralueiden kestäväää käyttöä, toiminnallisuutta ja esteettisyyttä. Vaikka kestävyden toteuttamisessa ollaan hyvällä alulla, eivät kestävyden periaatteet ole vielä lyöneet itseään läpi matkailualueiden suunnittelussa ja rakentamisessa.

Se, millaisille matkailijoille ja miten matkailukeskuksia kehitetään, vaikuttaa paitsi nykyisen asiakaskunnan säilymiseen, mutta myös ympäröivien alueiden luonnon käyttötapoihin ja palvelujen kysyntään. Matkailijoiden määrän kasvu, lisääntynyt palvelujen kysyntä ja asiakasryhmien uudet luonnonkäytön tavat vaikuttavatkin väistämättä matkailualueen luontoympäristöön ja paikallisyh-

teisöihin. Monet Lapin matkailukeskuksista sijaitsevat kansallispuistojen välittömässä läheisyydessä, joiden matkailukäytön lisääntyminen voi haastaa myös suojelualueiden hoidon tavoitteita.

Matkailijakyselystä esiin nousevat toiveet majoituskohteen rauhasta ja luonnonläheisyydestä ovat jossain määrin ristiriidassa matkailukeskuksen tiiviin maankäyttötavoitteen kanssa. Tiivis rakentaminen voi olla ekologisesti perusteltua, mutta se ei välttämättä miellytä nykyisiä asiakkaita. Matkailijoille on tärkeää kokea olevansa lähellä luontoa myös osittain majoittumisen yhteydessä. Luonnon kokemiseen asumisessa puolestaan vaikuttavat ikkunanäkymät ja majoituskohteen lähiympäristön laatu. Erityisesti mökkiasukkaat toivovat luonnon olevan läsnä heti majoituskohteen ovelta ulos astuttaessa. Myös naapurien olisi hyvä olla riittävän etäällä, jottei yksityisyys ja oma rauha häiriinny. Toisaalta kestävä matkailu koetaan tärkeäksi ja sitä kannatetaan. Matkailijat saattavat siten olla valmiita tinkimään omista toiveistaan ja mieltymyksistään kestävyuden nimissä. Tärkeää on panostaa huolelliseen ja pienipiirteiseen suunnitteluun ja rakentamistapaan, joilla pystytään matkakohteissa säilyttämään luonnonmukaisuuden tuntu kohtuullisessa määrin.

Matkailijoiden suosima väljä taajamarakenne voi olla kuitenkin myös ekologista, mikäli samalla pystytään säilyttämään luontoa rakennetussa ympäristössä kokonaisuuksina. Jos taajamarakenne ei pirsto avainlajien (ekosysteemien toimintaan merkittävästi vaikuttavat lajit) habitaatteja, eliöyhteisöt pysyvät elinvoimaisina ja luonto- ja maisemaelämyksiä voidaan kokea niin majoituspaikan ikkunasta kuin ydinkeskuksessa liikuttaessa.

Majoituskohteiden rakentamisvaiheessa tulisi säästää alkuperäistä luontoa mahdollisimman paljon. Kaupunkikulttuurille tyypillinen viherrakentaminen ei sovi kotimaisten asiakkaiden mielestä kovin hyvin luontomatkoille. Viherrakentamisella pitäisi sovittaa matkailukeskusten taajamarakenne luonnonympäristöön ja parantaa biotooppien kulutuskestävyyttä. Majoituskohteiden ikkunanäkymien suunnitteluun on tärkeää panostaa: huoneistosta tulisi mielellään avautua ikkunasta ainakin yksi näkymä luontoon.

Asiakkaiden majoittumiseen liittyvä luonnonläheisyyden toive voidaan ottaa huomioon matkailukeskusten kaavoituksen yhteydessä. Nykyisin kaava- ja tontinluovutusmääräyksillä voidaan säädellä tontin ostajien tapaa käsitellä/säilyttää olemassa olevaa kasvillisuutta. Luonnonläheisyyttä voidaan edistää myös säätämällä kaavoitustehokkuutta ja hakemalla lappilaiseen maisemaan ja kulttuuriin mahdollisimman hyvin sopivia kaavoitus- ja rakentamistapoja.

Matkailijat näyttäisivät olevan kestävyuden nimissä valmiita säästämään ympäristöä omasta mukavuudestaan tinkien ja tukemaan myös paikallista kulttuuria ja taloutta. Sen sijaan oman auton käyttöön liittyviin rajoituksiin suhtaudutaan varauksella. Lapissa matkat ovat pitkät ja julkiset kulkuyhteydet etelään verrattuna huonommat. Lomalle Lappiin otetaan mukaan runsaasti ulkoiluharrastamiseen tarvittavia varusteita, kuten erilaiseen säähän sopivia vaatteita, suksia, lumilautoja, vaelluskenkiä, rinkkoja yms. Lapin matkailijan on siten vaikea luopua oman auton käytöstä jo käytännön syistä, vaikka hän periaatteessa olisikin siihen valmis. Sukupolvien välillä oli kuitenkin eroja. Nuorempi sukupolvi, jonka lapsuuden asuinympäristö on nykyisin yhä tavallisimmin kaupungissa, sopeutuu todennäköisesti paremmin asumaan tiiviimmässä ympäristössä kuin vanhemmat asiakkaat.

Tuulivoiman ja matkailun intressit eivät välttämättä sovi ainakaan erämaisyyttä korostavilla alueilla kovin hyvin yksin. Lapin tunturien lakialueille sijoitetut tuulivoimalat näkyvät kauaksi, eikä niiden vaikutusta matkailualueiden laatuun vielä tunneta. Tämän tutkimuksen tulokset viittaavat siihen, että tuulipuistoilla voi olla merkittäviä vaikutuksia alueiden matkailun vetovoimaisuuteen.

Tuulivoiman ja matkailun yhteensopivuus on merkittävä asia, sillä Lappiin on suunnitteilla lähes 20 tuulivoimapuistoa. Onkin syytä selvittää perusteellisemmin tuulipuistojen matkailuvaikutuksia.

Majoitukseen ja harrasteisiin liittyvien palvelujen on elettävä vuodenaikojen rytmissä. Asiakkaiden palaute osoittaa, että joiltakin osin tähän tulisi kiinnittää vielä nykyistä enemmän huomiota. Kokonaisuudessaan tarjonta on kuitenkin pystynyt vastaamaan matkailijoiden tarpeisiin verraten hyvin. Alueet profiloituvat ja matkailijat valikoivat kohteita omien tarpeidensa mukaan. Tulevaisuuden avainkysymys on, pyrkivätkö matkailukeskukset profiloitumaan asiakaskunnan suhteen aktiivisesti vai passiivisesti. Asiakaskunnan valikoiminen, johon asumisväljyydellä ja rakentamistehokkuudella näyttää olevan selvästi vaikutusta, tulisi olla tietoinen ja perusteelliseen tutkimustietoon pohjautuva strateginen valinta. Halutaanko profiloitua kestävyiden periaatteita noudattavaksi matkakohteeksi vai onko kestävyys toissijainen tavoite.

Jos matkailukeskuksen profiili muuttuu, on vaarana vanhojen asiakkaiden menettäminen. Matkailijat suuntaavat todennäköisimmin sinne, missä heidän odotuksensa täyttyvät parhaiten. Esimerkiksi Ylläksellä nykyisen matkailuympäristön muuttuminen voi samalla muuttaa niitä ominaisuuksia, joiden vuoksi alue alunperin on valikoitunut matkakohteeksi. Kansainvälisten tutkimusten mukaan virkistysympäristön tarjonnan muutos voi johtua sekä matkailurakentamisesta tai sosiaalisesta muutoksesta eli uusia kävijöitä/matkailijoita ei koeta omaksi viiteryhmäksi. Nämä puolestaan voivat johtaa asiakaskunnan vaihtumiseen jossain määrin (esim. Wray ym. 2010). Esimerkiksi Ylläksellä osa nykyisistä asiakkaista ei välttämättä katso muuttuvan matkailuympäristön vastaavan enää heidän odotuksiaan lomaympäristöstä, erityisesti liittyen hiljaisuuteen, rauhaan ja luonnonläheisyyteen (displacement-ilmio, Hall & Cole 2007). Vastaanvanlaisia näkökulmia on tuotu esille Pallas-hotellin laajentamissuunitelmiin liittyneessä julkisessa keskustelussa ja selvityksissä (Hilden ym. 2009).

Kotimaiset matkailijat ovat Lapin merkittävin ja tulevaisuudessakin merkittävä asiakasryhmä. Vaikka pitkällä aikavälillä kaupungistuvan asiakaskunnan asumis- ja ympäristöpreferenssit voivat muuttua, matkailijoiden odotukset ja toiveet liittyvät edelleenkin merkittävässä määrin luontoon, yksityisyyteen ja kohdealueen rauhallisuuteen. Asumispreferenssit ja vapaa-ajanasumispreferenssit muuttuvat, mutta se vie aikaa. Ekotehokkuuden periaate on tarpeen matkailukeskusten kasvun ohjaajana, mutta se kuitenkin tarkoittaa jossain määrin erilaisia asioita kuin tavallisissa kaupunkiympäristöissä. Siksi ekotehokkuuden konseptia ei tule suoraan kopioida kaupunkirakentamisen malleista. Lapin matkailuympäristöissä keskeistä on huolellisella ja tasokkaalla suunnittelulla ja rakentamisella säilyttää fyysisessä ympäristössä ne matkailijalle tärkeät ominaisuudet, jotka ovat olleet keskeisiä kohteen valinnassa. Osalle asiakkaita näitä laatuja ovat nimenomaan luonto ja suhteellinen väljyys matkailukeskusten yhdyskuntarakenteessa.

Kirjallisuus

- Ajzen, I. 1985. From Intentions to Actions: A Theory of Planned Behavior. Julkaisussa: Kuhl, J. (toim.). Action Control: From Cognition to Behavior. Heidelberg, Germany. Springer. s. 11–39.
- Ajzen, I. 1987. Attitudes, Traits and Actions: Disposal Prediction of Behavior in Personality and Social Psychology. Julkaisussa: Berkowitz, L. (toim.). Advances Experimental Social Psychology. Academic Press, Inc. s. 1–63.
- Ajzen, I. 1991. Benefits of Leisure: A Social Psychological Perspective. Julkaisussa: Driver, P., Brown, P. & Peterson, G. (toim.). Benefits of Leisure. Venture Publishing Inc. State College, Pennsylvania. s. 411–417.
- Ajzen, I. & Fishbein, M. 1980. Understanding Attitude and Predicting social behavior. Englewood cliffs (NJ): Prentice-Hall. 278 s.
- Aho, S. & Ilola, H. 2006. Toinen koti maalla? Kakkosasuminen ja maaseudun elinvoimaisuus. Lapin yliopiston kauppatieteiden ja matkailun tiedekunnan julkaisuja B:6. 204 s.
- BWEA 2006. The impact of wind farms on the tourist industry in the UK. Saatavissa: <http://www.bwea.com/pdf/tourism.pdf>
- Di, Z.X. 2009. Does Second-Home Ownership Affect Primary Housing Demand? Housing Studies, 24:3, s. 321–332.
- Di, Z.X., McArdle, N. & Masnick, G.S. 2001. Second Homes: What, How Many, Where and Who. Joint Center for Housing Studies. N01-2.
- Hall, T.R. & Cole, D. 2007. Changes in the motivations, perceptions and behaviours of recreation users: Displacement and coping in wilderness. Res.Pap. RMRS-RP-63. Forst Collins, CO. U.S. Department of Agriculture. Forest Service, Rocky Mountain Research Station. 37 s.
- Hall, C.M. & Müller, D.K. 2004. Introduction: Second Homes, Curse or Blessing? Revisited. Julkaisussa: Hall, C.M. & Müller, D.K. (toim.). Tourism, Mobility and Second Homes. Between Elite Landscape and Common Ground. Channel View Publications, Clevedon. s. 3–14.
- Hartig, T. & Fransson, U. 2009. Leisure home ownership, access to nature, and health: a longitudinal study of urban residents in Sweden. Environment & Planning A, 41 s. 82–96.
- Hautajärvi, H. 1995. Lapin läänin matkailuarkkitehtuurin historia. Lisensiaattityö. Oulun yliopisto, Arkkitehtuurin osasto. 253 s.
- Hildén, M., Kallio, T., Norokorpi, Y., Sulkava, P., Tyrväinen, L., Tuulentie, S., Sievänen, T. & Helle, T. 2009. Pallas-Yllästunturin kansallispuistoa koskevan lakimuutoksen ympäristöarviointi. Suomen ympäristökeskus, Metsähallitus, Metsäntutkimuslaitos, Helsinki. 59 s.
- Hirvonen, J. & Puustinen, S. 2008. Vapaa-ajan asumisen uudet tuulet. Suomalaisten näkemyksiä vapaa-ajan asumisesta. Teknillinen korkeakoulu. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja B:94. 115 s.
- Jansson, B. & Müller, D.K. 2004. Second Home Plans Among Second Home Owners in Northern Europe's Periphery. Julkaisussa: Hall, M. & Müller, D. (toim.). Tourism, Mobility and Second Homes. Between Elite landscape and Common Ground. Channel View Publications. s. 261–272.
- Jokimäki, J. & Kaisanlahti-Jokimäki, M.-L. 2007. Luontomatkailukeskus ekosysteeminä. Julkaisussa: Uusitalo, M., Sarala, P. & Jokimäki, J. (toim.). Maisemalähtöinen maankäytönsuunnittelu luontomatkailukeskuksissa. Arktisen keskuksen tiedotteita 49: 9–14.
- Jokimäki, J., Kaisanlahti-Jokimäki, M.-L., Huhta, E. & Siikamäki, P. 2007. Bird species as indicators of environmental changes at tourist destinations. Julkaisussa: Jokimäki, J., Kaisanlahti-Jokimäki, M.-L., Tuulentie, S., Laine, K. & Uusitalo, M. (toim.). Environment, Local Society and Sustainable Tourism. Arctic Centre Reports 50: 13–22.
- Järviluoma, J. 2006. Turistin luonto. Tutkimus luonnon merkityksestä matkailun vetovoimatekijänä neljässä Lapin matkailukeskuksessa. Acta Universitatis Lapponiensis 96. 214 s.
- Kaltenborn, B.P. 1998. The alternate home – motives of recreation home use. Norsk Geografisk Tidsskrift 52: 121–134.
- Kauppa- ja teollisuusministeriö. 2006. Suomen matkailustrategia vuoteen 2020 ja toimenpideohjelma vuosille 2007–2013. KTM Julkaisuja 21/2006. 102 s.

- Kauppila, P. 1996. Miksi Kuusamoon? Tutkimus Kuusamon talvivetovoimatekijöistä. *Nordia Tiedonantoja* 2/1996. 93 s.
- Kauppila, P. 2004. Matkailukeskusten kehitysprosessi ja rooli aluekehityksessä paikallistasolla: esimerkkinä Levi, Ruka, Saariselkä ja Ylläs. *Nordia Geographical Publications* 33:1. 260 s.
- Kelly, J., Haider, W., Williams, P.W. & Englund, K. 2007. Stated preferences of tourists for eco-efficient destination planning options. *Tourism Management* 28(2): 377–390.
- Kittilän kunta 2008. Levin ympäristön matkailumaiseman ja maankäytön kehittäminen. Osayleiskaava 1 ja 2. Kaavaselostus. <http://www.kittila.fi/web/index.php?id=835> (Luettu 27.11.2010).
- Koistinen, K. & Tuorila, H. 2008. Millainen olisi hyvä elinympäristö? Asukkaiden näkemyksiä elinympäristöstä, asumisesta ja palveluista eri elämänvaiheissa. *Kuluttajatutkimuskeskus, julkaisuja* 9. 55 s.
- Korhonen, M. 1999. Metsäympäristön merkitys mökkilomakohteen valinnassa. *Julkaisematon pro gradu -tutkielma*. Joensuun yliopisto, Metsätieteellinen tiedekunta.
- Kortteinen, M., Tuominen, M. & Vaattovaara, M. 2005. Asumistoiveet, sosiaalinen epäjärjestys ja kaupunkisuunnittelu pääkaupunkiseudulla. *Yhteiskuntapolitiikka* 70(2): 121–131.
- Lapin liitto 2007. Lapin matkailustrategia 2007–2010. Saatavissa: http://www.lapinliitto.fi/c/document_library/get_file?folderId=53864&name=DLFE-3210.pdf (Luettu 6.8.2010).
- Lapin liitto. 2009. Lapin matkailutilastollinen vuosikirja 2008. Saatavissa: http://www.lapinliitto.fi/c/document_library/get_file?folderId=20782&name=DLFE-603.pdf (Luettu 3.8.2010).
- Lapin liitto 2011. Lappi elämänvoimaa. *Matkailustrategia 2011–2014* (Luonnos 12.1.2011). 48 s- + liitteet.
- Lapin suhdannekatsaus 1/2010. Lapin liitto 2010.
- Lapin teollisuustoimikunta 1967. Lapin teollisuustoimikunnan osamietintö 4/67. *Julkaisussa: Lapin matkailututkimuksia I. Lapin maakuntaliitto, Lapin seutusuunnittelun kuntaliitto, Tornionlaakson seutusuunnitteluliitto.* s. 5–56.
- Lilley, M., Firestone, J. & Kempton, W. 2010. The effects of wind power installations on coastal tourism. *Energies* 2010/3: 1–22.
- Lönnqvist, H. & Tyrväinen, L. 2009. Mitä asuntomarkkinat kertovat kaupunkiluonnon taloudellisesta arvosta: *Julkaisussa: Faehnle, M., Bäcklund, P. ja Laine, M. (toim.). Ekologinen ja kokemuksellinen tieto kaupungin suunnittelussa. Tutkimuksia / Helsingin kaupungin tietokeskus* 2009(6): 119–129.
- Minne menet Ylläs? 2007. Ylläs II kehittämissuunnitelma vuoteen 2020. Tiivistelmä. Ylläksen yrittäjät ja Kolarin kunta.
- MORI 2002. Tourist attitudes towards wind farms. Summary report. Saatavissa: <http://www.bwea.com/pdf/MORI.pdf>
- NFO WorldGroup 2003. Investigation into the potential impact of wind farms on tourism in Wales. Summary report. Saatavissa: http://www.ecodyfi.org.uk/tourism/Windfarms_research_eng.pdf
- Nieminen, M. 2009. Kesämökkibarometri 2009. Tilastokeskus.
- Ojanperä, V. 1967. Lapin matkailu – retkeily – erämaa kehittämissuunnitelma. Diplomityö. Oulun yliopisto, Arkkitehtuurin osasto.
- Osuuskunta Suomen Asuntomessut. 2006. Mökkikansan toiveet selvitetty: Oma ranta ja rauha oltava ja maastoon on sopeuduttava. Saatavissa: http://www.asuntomessut.fi/uutiset/lehdistotiedotteet/vuosi2006/fi/FI/kolin_tutkimus/ (Luettu 1.7.2010).
- Pelkonen, J. & Tyrväinen, L. 2005. Kaupunkiviheralueiden koetut arvot ja merkitykset asukkaille Länsi-Vantaalla. *Helsingin yliopisto, metsäekologian laitos*. 59 p. + liitteet.
- Pitkänen, K. & Kokki, R. 2005. Mennäänkö mökille? Näkökulmia pääkaupunkiseutulaisten mökkeilyyn Järvi-Suomessa. *Savonlinnan koulutus- ja kehittämiskeskuksen julkaisuja n:o 11*. Joensuun yliopisto. 212 s.
- Pitkänen, K. & Vepsäläinen, M. 2005. Mökille hommiin ja hiljaisuuteen – Mökkeilymotiveista. *Julkaisussa: Pitkänen K. & Kokki, R. Mennäänkö mökille? Näkökulmia pääkaupunkiseutulaisten vapaa-ajan asumiseen Järvi-Suomessa. Joensuun yliopisto, Savonlinnan koulutus- ja kehittämiskeskuksen julkaisuja* 11: 161–186.
- Pyhä-Luosto Matkailuyhdistys ry. 2008. Pyhä-Luosto strategia 2008. Saatavissa: <http://www.pyha.fi/site/images/Pyha-Luosto20082.pdf> (Luettu 1.7.2010).

- Pöyry & Nordic Marketing. 2008. Kolarin kunta, Ylläksen osayleiskaavan muutos. Kaavaselostus. 162 s.
- Saarinen, J. 1996. ”Matkailun maisemaan”: Saariselän matkailun vetovoimatekijät. Julkaisussa: Saarinen, J. & Järviluoma, J. (toim.). Luonto virkistys- ja matkailuympäristönä. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 619: 49–77.
- Saarinen, J. 1998. Kestävyys, kantokyky ja matkailun kehittyminen: näkökulmia kestävän matkailun problematiikkaan. Julkaisussa: Saarinen, J. & Järviluoma, J. (toim.). Kestävyys luonnon virkistys- ja matkailukäytössä. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 671: 15–31.
- Saarinen, J. 2001. The Transformation of a Tourist Destination. Theory and Case Studies on the Production of Local Geographies in Tourism in Finnish Lapland. Nordia Geographical Publications 30:1. 105 s.
- Sarala, P., Väisänen, U., Räisänen, J., Johansson, P., Lehtinen, K., Uusitalo, M., Jokimäki, J., Kaisanlahti-Jokimäki, M.-L., Kananen, S. & Tormilainen, H. 2006. Pohdintoja Ounasselän tunturiseudun luonnon vetovoimatekijöistä ja ekologisesta kestävydestä matkailussa. Julkaisussa: Uusitalo, M., Sarala, P. & Tuulentie, S. (toim.). Elävä matkailumaisema. Ounasselän tunturiseudun sekä Ylläksen ja Levin maise-maselvitys. LANDSCAPE LAB -hanke, LABLAND-osatehtävä. s. 153–156.
- Sæþórsdóttir, A.-D. 2010. Tourism struggling as the Icelandic wilderness is developed. Julkaisussa: Fredman, P. & Tyrväinen, L. (toim.). Frontiers in nature-based tourism. Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism 10(3): 334–357.
- Silvennoinen, H. & Tyrväinen, L. 2001. Luontomatkailun kysyntä Suomessa ja asiakkaiden ympäristötoiveet. Julkaisussa: Sievänen, T. (toim.). Luonnon virkistyskäyttö 2000. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 802: 112–127.
- Silvennoinen, H., Tahvanainen, L. & Tyrväinen, L. 1998. Luonto ja maisema lomakohteen vetovoimatekijöinä: maatalo- ja luontomatkailun erityisvaatimukset. Julkaisussa: Saarinen, J. & Järviluoma, J. (toim.). Kestävyys luonnon virkistys- ja matkailukäytössä. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 671: 109–127.
- Strandell, A. 2005. Asukasbarometri 2004. Asukaskysely suomalaisista asuinympäristöistä. Suomen ympäristö 746. 146 s.
- Suunnittelukeskus 2008. Kittilän kunta, Levin ympäristön matkailumaiseman ja maankäytön kehittäminen, osayleiskaava 1 ja 2. Kaavaselostus. Saatavissa: http://www.kittila.fi/web/files/levi_oyk_selostus_1_47.pdf (Luettu 1.7.2010).
- Tarssanen, S. & Kylänen, M. 2004. Elämys – mikä se on? – Elämystuottajan käsikirja. Extra-hanke (toim. Tarssanen, S.). Lapin elämysteollisuuden osaamiskeskus. Rovaniemis. s. 6–20.
- Tilastokeskus 1989-90/2009–10. Kuukausittaiset majoitustilastot vuosilta 1989 ja 2009.
- Tilastokeskus. 1990. Majoitustilasto 1989. SVT Liikenne 3/1990.
- Tilastokeskus. 2009. Matkailutilasto 2009. SVT Liikenne ja matkailu.
- Tilastokeskus. 2010. Rakennukset ja kesämökkit. Saatavissa: <http://tilastokeskus.fi/til/rakke/tau.html>
- Tilastokeskus. 2010. Rekisteröityjen yöpymisvuorokausien kehitys Lapissa 1995–2009. Tilastokeskuksesta saatu erillistulostus. Luvuissa käytetty puuttuvien tietojen imputointia.
- Tilastokeskus & Lapin liitto. 2010. Lapin matkailualueiden yöpymistilastoja. Saatavissa http://www.lapin-liitto.fi/julkaisut_ja_tilastot/matkailu (Luettu 1.7.2010).
- Tuulentie, S. 2006. Tourists Making Themselves at Home: Second Homes as a Part of Tourist Careers. Julkaisussa: McIntyre N., Williams D.R., & McHugh, K.E. (toim.). Multiple dwelling and Tourism. Negotiating Place, Home and Identity. CABI, s.145–158.
- Tyrväinen, L. & Miettinen, A. 2000. Property prices and urban forest amenities. Journal of Environmental Economics and Management 39(2): 205–223.
- Tyrväinen, L., Silvennoinen, H. & Hallikainen, V. 2010. Kansainvälisten matkailijoiden maisema ja ympäristöarvostukset Pohjois-Suomessa. Metlan työraportteja 147, 52 s. Saatavissa: <http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/2010/mwp147.htm>
- Tyrväinen, L., Mäkinen, K. & Schipperijn, J. 2007a. Tools for mapping social values of urban woodlands and other green areas. Landscape and Urban Planning 79(1): 5–19.
- Tyrväinen, L., Silvennoinen, H., Korpela, K & Ylen, M. 2007b. Luonnon merkitys kaupunkilaisille ja vaikutus psyykkiseen hyvinvointiin. Metlan työraportteja 52, 20 s. Saatavissa: <http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/2007/mwp052.htm>

- Törn, A., Tolvanen, A., Norokorpi, Y., Tervo, R. & Siikamäki, P. 2009. Comparing the impacts of hiking, skiing and horse riding on trail and vegetation in different types of forest. *Journal of Environmental Management* 90(3): 1427–1434.
- Uusitalo, M. 2007a. Luontomatkailukeskuksen toiminnallinen rakenne. Julkaisussa: Uusitalo, M., Sarala, P. & Jokimäki, J. (toim.). Maisemälähtöinen maankäytönsuunnittelu luontomatkailukeskuksissa. *Arktisen keskuksen tiedotteita* 49: 15–19.
- Uusitalo, M. 2007b. Landscape Analysis – The First Step in Managing Sustainable Land Use at Tourist Destinations. Julkaisussa: Jokimäki, J., Kaisanlahti-Jokimäki, M.-L., Tuulentie, S., Laine, K. & Uusitalo, M. (toim.). *Environment, Local Society and Sustainable Tourism. Arctic Centre Reports* 50: 42–51.
- Uusitalo, M. & Rantala, O. 2005. Matkailijoiden maisemamielikuvat matkailualueiden kehittämisessä. Julkaisussa: Tuulentie, S. & Saarinen, J. (toim.). *Kestävät käytännöt matkailun suunnittelussa ja kehittämisessä. Metlan työraportteja* 20: 56–64.
- Uusitalo, M. & Rantala, O. 2006a. Ylläksen matkailijoiden maisemamielikuvat. Julkaisussa: Uusitalo, M., Sarala, P. & Tuulentie, S. (toim.). *Elävä matkailumaisema. Ounasselän tunturiseudun sekä Ylläksen ja Levin maisemaselvitys. LANDSCAPE LAB -hanke, LABLAND-osatehtävä.* s. 103–108.
- Uusitalo, M. & Rantala, O. 2006b. Levin matkailijoiden maisemamielikuvat. Julkaisussa: Uusitalo, M., Sarala, P. & Tuulentie, S. (toim.). *Elävä matkailumaisema. Ounasselän tunturiseudun sekä Ylläksen ja Levin maisemaselvitys. LANDSCAPE LAB -hanke, LABLAND-osatehtävä.* s. 150–152.
- Uusitalo, M., Mettiäinen, I. & Rantala, O. 2006. Pohdintoja matkailukeskusten maisemien merkityksistä. Julkaisussa: Uusitalo, M., Sarala, P. & Tuulentie, S. (toim.). *Elävä matkailumaisema. Ounasselän tunturiseudun sekä Ylläksen ja Levin maisemaselvitys. LANDSCAPE LAB -hanke, LABLAND-osatehtävä.* s. 156–159.
- Valppu, M. 1969. Tierbmesjavri, talviurheilukeskus. Diplomityö. Oulun yliopisto, Arkkitehtuurin osasto.
- Vatanen, E., Pirkonen, J., Ahonen, A., Hyppönen, M. & Mäenpää, I. 2006. Luonnon käyttöön perustuvien elinkeinojen paikallistaloudelliset vaikutukset Inarissa. *Metsätieteen aikakauskirja* 4/2006: 435–451.
- Vuoristo, K.-V. 2003. Matkailun maailma. Kansainvälisen matkailun maantiede. WSOY, Helsinki. 478 s.
- Ympäristöministeriö. 2009. Tulevaisuuden alueidenkäytöstä päätetään nyt. Tarkistetut valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet. Saatavissa: <http://www.ymparisto.fi/download.asp?contentid=98972&lan=sy> (Luettu 19.11.2010).
- Wray, K., Espiner, S. & Perkins, H. 2010. Managing for traditional use and commercial tourism activities in the Fiords. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism Research. Special issue on: Frontiers in Nature Tourism* (eds. Fredman, P. & Tyrväinen, L.). Käsikirjoitus. 12 s.